

KONSTITUSİYA

➤ 1918-ci il İstiqlal Bəyannaməsi	2
➤ 1921-ci il Konstitusiyası.....	4
➤ 1927-ci il Konstitusiyası.....	18
➤ 1937-ci il Konstitusiyası.....	35
➤ 1978-ci il Konstitusiyası.....	58
➤ 1991-ci il Bəyannaməsi	86
➤ 1991-ci il Konstitusiya Aktı.....	87
➤ 1995-ci il Konstitusiyası.....	91
➤ İstifadə olunmuş ədəbiyyat	123

1918-ci il İstiqlal Bəyannaməsi

Azərbaycan Cümhuriyyətinin ilk hüquqi sənədi Konstitusiya aktı statusuna malik olan İstiqlal Bəyannaməsi (Misaqi-Milli) idi. Bu hüquqi (həm də siyasi) sənəddə müstəqil Azərbaycan dövlətinin yarandığı (xalq cümhuriyyəti formasında) bəyan olunmuş, onun hakimiyyətinin şamil edildiyi ərazinin hüdudları müəyyənləşdirilmiş, həmçinin dövlətin əsas fəaliyyət prinsipləri öz əksini tapmışdı. Bəyannamədə demokratik dövlətə məxsus atributları - hakimiyyətin xalqa mənsub olması, vətəndaşların mülki və siyasi hüquqlarının təmin edilməsi, bütün xalqların və hər bir kəsin milli, dini, sinfi, silki və cinsi mənsubiyyətindən asılı olmayaraq azad inkişafı üçün şərait yaradılması, ən nəhayət, hakimiyyət bölgüsü kimi prinsiplərin dövlət fəaliyyətinin əsasını təşkil etməsinin bəyan edilməsi suveren, demokratik, hüquqi dövlət yaradılması istəyini nümayiş etdirirdi. İstiqlal bəyannaməsinin siyasi-hüquqi mahiyyəti ondan ibarət idi ki, o, Azərbaycanda milli dövlətin siyasi əsaslarını, yəni demokratik rejimli parlament respublikası idarəçilik formasını, ali dövlət hakimiyyəti orqanları sistemini, hökumətin qanunverici orqan qarşısında məsuliyyət daşmasını və ümumilikdə parlamentçiliyin formalaşdırılmasını, daxili və xarici, eyni zamanda milli siyasətin əsaslarını, vətəndaşların hüquqi statusunun əsaslarını bərqərar edərək möhkəmləndirdi. Lakin bu sənəd Konstitusiyayı tam əvəz edə bilməzdi və Azərbaycan Cümhuriyyətinin Konstitusiyasının dövlətin ali orqanı - Müəssislər Məclisi (Parlament) tərəfindən qəbul edilməsi nəzərdə tutulurdu.

1918-ci il iyunun 17-də müəyyən səbəblər üzündən Azərbaycan hökuməti Milli Şuranın qanunvericilik funksiyalarını öz üzərinə götürərək, dövlətin hakimiyyət strukturlarının yaradılması ilə yanaşı, qanun yaradıcılığı prosesini həyata keçirməyə başladı. İlk əvvəl yeni dövlətin daxili və xarici siyasətini əhatə edən qanunların qəbul edilməsinə başlanıldı. Bunların içərisində ən əhəmiyyətliləri 24 iyun və 9 sentyabr 1918-ci il tarixli dövlət bayrağı haqqında; 27 iyun tarixli dövlət dili (Azərbaycan dili) haqqında; 21 iyun tarixli milli komitələrin ləğvi haqqında; 10 avqust tarixli Azərbaycan gömrüyünün təsis edilməsi haqqında, 11 avqust tarixli Azərbaycan ordusuna çağırış haqqında, 28 avqust tarixli məktəblərin milliləşdirilməsi haqqında və s. hökumət qərarları idi.

Azərbaycan hökuməti qısa müddət ərzində ictimai və dövlət həyatının hüquqi əsaslarının yaradılmasının qeyri-mümkünlüyünü və qanunauyğunluğun təmin edilməsi məqsədilə müəyyən müddətə qüvvədə saxlanılmasının məcburiliyini nəzərə alaraq 23 iyun 1918-ci il tarixdə «Rusiya və Zaqafqaziya qanunlarının müvəqqəti qüvvədə saxlanılması barədə» qərar qəbul etdi. Qərara əsasən məhkəmə və idarəetmənin bütün sahələrində fəaliyyətdə olan qanunlar onların dəyişdirilməsinə və ya ləğv edilməsinə qədər öz qüvvəsini saxlayırdı.

Parlament fəaliyyətə başladıqdan sonra qanun yaradıcılığı prosesi geniş vüsət aldı. Ali qanunvericilik orqanının bu sahədəki fəaliyyəti iki istiqamətdə qurulmuşdu: 1) yeni qanunların qəbul edilməsi; 2) qüvvəsini müvəqqəti olaraq saxlamış qanunlara dövlətin və xalqın mənafeyinə uyğun olan dəyişiklik və əlavələrin edilməsi yolu ilə onların təkmilləşdirilməsi.

Müəssislər Məclisinə seçkilərə hazırlıq işləri 1920-ci il aprelin 20-dək aparıldı və həmin gün seçkilərin keçirilməsi planlaşdırıldı. Lakin Xalq Cümhuriyyətinin süqutu həmin seçkilərin keçirilməsinə mane oldu.

Azərbaycanın Müvəqqəti Hökumətinin 21 iyun 1918-ci il tarixli qərarı ilə üzərində ağ rəngli aypara və səkkizguşəli ulduz təsviri olan qırmızı rəngli bayraq Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövlət bayrağı kimi qəbul edilmişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurası 1918-ci il noyabrın 9-da hökumətin başçısı Fətəli Xan Xoyskinin məruzəsi əsasında Azərbaycanın yeni üçrəngli - mavi, qırmızı, yaşıl zolaqlardan ibarət və üzərində ağ rəngli aypara və səkkizguşəli ulduz təsviri olan milli bayrağının təsdiq edilməsi haqqında qərar qəbul etmişdir.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbinin layihəsi 1918-1920-ci illərdə fəaliyyət göstərmiş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə hazırlansa da, o illərdə onun qanunvericilik səviyyə-sində təsdiqi və qəbul edilməsi mümkün olmamışdı.

Azərbaycan Milli Şurasının İstiqlal Bəyannaməsinin maddələri müasir Azərbaycan dilində belə səslənir:

1. Bu gündən etibarən Azərbaycan xalqı hakimiyyətə malik olduğu kimi, Cənub-Şərqi Zaqafqazıyanı əhatə edən Azərbaycan da tamhüquqlu müstəqil bir dövlətdir.
2. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin idarə forması Xalq Cümhuriyyətidir.
3. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti bütün millətlərlə, xüsusilə qonşu olduğu millətlər və dövlətlərlə mehriban münasibətlər yaratmaq əzmindədir.

4. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti milliyyətindən, məzhəbindən, sinfindən, silkindən və cinsindən asılı olmayaraq öz sərhədləri daxilində yaşayan bütün vətəndaşlarına siyasi hüquqlar və vətəndaşlıq hüququ təmin edir.
5. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti öz ərazisi daxilində yaşayan bütün millətlərin sərbəst inkişafı üçün geniş imkanlar yaradır.
6. Müəssislər Məclisi toplanıncaya qədər Azərbaycanın başında xalqın seçdiyi Milli Şura və Milli Şura qarşısında məsuliyyət daşıyan Müvəqqəti hökumət durur.

1921-ci il Konstitusiyası

1921-ci il mayın 6-da I Ümumazərbaycan Sovetlər qurultayı toplandı. Gündəliyə daxil edilmiş məsələlərdən ən mühümləri Konstitusiyanın qəbulu və ali hakimiyyət orqanının formalaşdırılması idi. İlk Azərbaycan Konstitusiyasının layihəsi qurultayın gedişatında müzakirə olunmuş və mayın 19-da keçirilən iclasda yekdilliklə qəbul olunmuşdu. Konstitusiya Azərbaycanda sovet quruluşunun yarandığını, əməkçilərin mənafelərinin və hüquqlarının qorunduğunu təsbit etdi. Dövlət idarəçilik formasını kommunist diktaturasının ən demokratik siyasi forma hesab etdiyi formada – sovetlər respublikası formasında müəyyən edən Konstitusiyada ali hakimiyyətin fəhlələrə və əməkçi kəndlilərə, öz əməyi ilə yaşayanların hamısına məxsus olduğu qeyd olunurdu.

Konstitusiya 5 bölmə, 15 fəsil və 104 maddədən ibarət idi. Bölmələrdə dövlətin siyasi quruluşuna dair müddəalar, sovet hakimiyyətinin təşkili qaydası, sovet hakimiyyət orqanlarına seçkilərin keçirilməsi qaydası və prinsipləri, büdcə hüququnun əsas müddəaları, Azərbaycan SSR-in dövlət rəmzlərinin (gerb və bayraq) təsviri əks etdirilmişdi. Konstitusiyada Azərbaycanın tam hakimiyyətliyi, müstəqilliyi və aliliyi təsbit edilir, Azərbaycanın özünün ali dövlət hakimiyyəti və idarəçilik orqanları simasında istisnasız olaraq bütün daxili həyat və xarici siyasət məsələlərini həll etməsi qeyd olunurdu.

Söz və mətbuat azadlığı, yığıncaqlar, mitinqlər, küçə yürüşləri azadlığı, vicdan azadlığı, milli, irqi və dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bərabərlik hüququ, ictimai təşkilatlarda birləşmək hüququ, pulsuz, ümumi və icbari təhsil hüququ bu Konstitusiyada öz əksini tapmışdı. Hüquq və azadlıqların verilməsi və onların həyata keçirilməsinin təminatı ilə yanaşı, Konstitusiya vətəndaşların üzərinə müəyyən vəzifələr qoyurdu. Əməklə məşğul olma vacib vəzifə kimi qarşıya qoyulurdu.

Konstitusiya bərabərlik hüququnu təsbit etsə də, bəzi kateqoriya şəxsləri seçki hüququndan məhrum edirdi.

Azərbaycanın ilk Konstitusiyasının digər sovet respublikalarının, ilk növbədə RSFSR-in Konstitusiyasından fərqlənən bir sıra əlamətləri mövcud idi.

Konstitusiyada dövlət aparatının təşkili və fəaliyyətinin əsas prinsipləri sistemi təsbit olunurdu. Azərbaycanın ali hakimiyyət və idarəetmə orqanlarının, eləcə də yerli dövlət hakimiyyəti orqanlarının təşkili və fəaliyyət qaydası müfəssəl tənzim edilirdi.

Azərbaycanın ilk Konstitusiyası respublikanın ali dövlət hakimiyyəti orqanlarının aşağıdakı sistemini müəyyən edirdi: Ümumazərbaycan Sovetlər Qurultayı, Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi və AzMİK-in Rəyasət heyəti. Konstitusiyaya görə bu orqanlar tam dövlət hakimiyyətini həyata keçirir, onun aliliyini və müstəqilliyini təmin edirdi. Ali hakimiyyət orqanları içərisində mühüm yeri fəhlə, kəndli, qızıl ordu və matros deputatlarının Ümumazərbaycan Sovetlər qurultayı tuturdu.

Ümumazərbaycan Sovetlər qurultayları arasındakı müddətdə respublikada ali dövlət hakimiyyəti orqanı AzMİK idi. MİK öz işini heyəti tərəfindən hər iki aydan bir çağırılmalı idi.

Azərbaycanın ZSFSR-in və SSRİ-nin tərkibinə daxil olduğdan və respublikanın səlahiyyətləri ilə bağlı müvafiq dəyişiklikdən sonra, təbii ki, AzMİK-in komissiyalarının tərkibi də dəyişildi. Xarici siyasət, müdafiə və xarici ticarət məsələləri SSRİ-nin müstəsna səlahiyyətinə aid edildiyi üçün xarici işlər və hərbi dəniz işləri üzrə komissiyalar ləğv edildi, xarici və daxili ticarət üzrə komissiyanın adı dəyişdirilərək ticarət üzrə komissiya oldu.

AzMİK-in sessiyaları arasında ali dövlət hakimiyyəti orqanı AzMİK Rəyasət heyəti idi. Onun tərkibinə

AzMİK-in sədri, katibi və üzvlər daxil idilər. Sonralar daimi üzvlərdən başqa, AzMİK-in Rəyasət heyətinin tərkibinə həmçinin Naxçıvan MSSR: MİK-in və DQMV vilayət icraiyyə komitəsinin sədrləri, Bakı Sovetinin sədri və Fövqəladə Komissiyanın sədri daxil idi.

Azərbaycan SSR-in 1921-ci il Konstitusiyası ilə respublikanın ümumi işlərinin idarə edilməsi Xalq Komissarları Sovetinə (XKS) həvalə edilirdi. XKS AzMİK tərəfindən formalaşdırılırdı. XKS sədrdən, onun müavindən və xalq komissarlarından ibarət tərkibdə təşkil edilirdi. Sonrakı illərdə hökumətin tərkibi genişlənmişdi.

1921-ci il Konstitusiyasının 103-cü maddəsində **Dövlət gerbinin** təsviri belə verilmişdir. “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət gerbi, üzərində Azərbaycan və rus dillərində: “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası” və “Bütün ölkələrin proletarları birləşin!” sözləri yazılmış və doğmaqda olan günəşin şüaları üzərində oraq və çəkicdən, sünbül çələngi ilə əhatə olunmuş aypara və beşguşəli ulduzdan ibarətdir.”

1921-ci il Konstitusiyasında **Dövlət himni** barədə maddə yoxdur.

Konstitusiyasının 104-cü maddəsində isə **Dövlət bayrağının** təsviri ifadə edilmişdir: “Azərbaycan İctimai Şuralar Cümhuriyyətinin dövlət bayrağı, yuxarı sol küncündə, bayraq ağacı yanında yaşıl sahədə “AİŞC” hərfləri və yaxud Azərbaycan İctimai Şuralar Cümhuriyyəti sözləri yazılmış qırmızı qumaşdan ibarətdir.”

1921-ci il Konstitusiyasının Azərbaycan dilində mətnini hələlik əldə etmək mümkün olmadığı üçün onun rus dilində mətninin əməkdaşlarımız tərəfindən hazırlanmış elektron mətnini oxuculara təqdim edirik.

**К о н с т и т у ц и я
Азербайджанской
Социалистической Советской
Республики**

*(Утверждена 1-ым Всеазербайджанским съездом
Советов 19 мая 1921 г.)*

1921

РАЗДЕЛ I.

Общие положения Конституции А. С. С. Р.

Глава I.

1. Основная задача рассчитанной на настоящий переходный период Конституции АССР заключается в установлении диктатуры городского и сельского пролетариата и беднейшего крестьянства в виде мощной Советской власти в целях полного подавления буржуазии, уничтожения эксплуатации человека человеком и водворения социализма, при котором не будет ни деления на классы, ни государственной власти.

2. Азербайджанская Республика есть свободное социалистическое общество всех трудящихся Азербайджана. Вся власть в пределах АССР принадлежит всему трудящемуся населению страны, соединенному в городских и сельских Советах.

3. Верховная власть АССР принадлежит Азербайджанскому Съезду Советов, а в период между Съездами - Азербайджанскому Центральному Исполнительному Комитету.

4. В целях обеспечения за трудящимися действительной свободы совести, церковь отделяется от государства и школа от церкви, а свобода религиозной и антирелигиозной пропаганды признается за всеми гражданами.

5. В целях обеспечения за трудящимися действительной свободы выражения мнений, АССР уничтожает зависимость печати от капитала и предоставляет в руки рабочего класса и крестьянской бедноты все технические и материальные средства к изданию газет, брошюр, книг и всех других произведений печати и обеспечивает их свободное распространение по всей стране.

6. В целях обеспечения за трудящимися действительной свободы собраний, АССР, признавая право граждан Советской Республики свободно устраивать собрания, митинги, шествия и т. п., предоставляет в распоряжение рабочего класса и крестьянской бедноты все пригодные для устройства народных собраний помещения с обстановкой, освещением и отоплением.

7. В целях обеспечения за трудящимися действительной свободы союза, АССР, сломив экономическую и политическую власть имущих классов и этим устранив все препятствия, которые до сих пор мешали в буржуазном обществе рабочим и крестьянам пользоваться свободой организации и действий, оказывает рабочим и беднейшим крестьянам всяческое содействие, материальное и иное, для их объединения и организации.

8. В целях обеспечения за трудящимися действительного доступа к знанию, АССР ставит своей задачей предоставить рабочим, беднейшим крестьянам и всем трудящимся полное и всестороннее бесплатное образование.

9. АССР признает труд обязанностью всех граждан Республики и провозглашает лозунг: «не трудящийся, да не ест!».

10. В целях всемерной охраны завоеваний великой рабоче-крестьянской революции, АССР признает обязанностью всех граждан Республики защиту социалистического отечества и устанавливает всеобщую воинскую повинность. Почетное право защищать революцию с оружием в руках предоставляется только трудящимся; на нетрудовые же элементы возлагается отправление иных военных обязанностей.

11. Исходя из солидарности трудящихся всех наций, АССР предоставляет все политические права Азербайджанских граждан иностранцам, проживающим на территории Азербайджанской Республики для трудовых занятий и принадлежащим к рабочему классу или к непользующемуся чужим трудом крестьянству, и признает за местными Советами право предоставлять таким иностранцам, без всяких затруднительных формальностей, права Азербайджанского гражданства.

12. АССР предоставляет право убежища всем иностранцам, подвергающимся преследованию за политические или религиозные преступления.

13. АССР, признавая равные права за гражданами, независимо от их религии, расовой и национальной принадлежности, объявляет противоречащим основным законам Республики установление или допущение каких либо привилегий или преимуществ на этом основании, а равно какое бы то не было угнетение национальных меньшинств или ограничение их равноправия.

14. Руководствуясь интересами рабочего класса и крестьянства в целом, АССР лишает отдельных лиц и отдельные группы прав, которые пользуются ими в ущерб интересам социалистической революции.

РАЗДЕЛ II.

Конструкция Советской власти. А. Организация Центральной власти.

Глава II

Об Азербайджанском С'езде Советов.

15. Азербайджанский С'езд Советов является высшей властью Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

16. Азербайджанский С'езд Советов составляется из представителей всех городских Советов, по расчету один депутат на 1000 избирателей и из представителей всех уездных С'ездов Советов, по расчету один депутат на 5000 жителей.

17. Азербайджанский С'езд Советов, созывается Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом не реже двух раз в год.

18. Чрезвычайный Азербайджанский С'езд Советов созывается Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом по собственному почину или по требованию Советов местностей, насчитывающих не менее одной трети всего населения Республики.

19. Азербайджанский С'езд Советов избирает Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет в числе не свыше 75 членов и 25 кандидатов.

20. АзЦИК всецело ответствен перед Азербайджанским С'ездом Советов.

21. В период между С'ездами, высшей властью в Республике является Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет.

Глава III.

Об Азербайджанском Центральном Исполнительном Комитете.

22. АзЦИК является высшим законодательным, распорядительным и контролирующим органом АССР.

23. АзЦИК дает общее направление деятельности рабоче-крестьянского Правительства и всех органов Советской власти в стране, объединяет и согласует работу по законодательству и управлению и наблюдает за проведением в жизнь Советской конституции и постановлений Азербайджанских С'ездов Советов и Центральных органов Советской власти.

24. АзЦИК рассматривает и утверждает проекты декретов и иные предложения, вносимые Советом Народных Комиссаров или отдельными ведомствами, а также издает собственные декреты и распоряжения.

25. АзЦИК созывает Азербайджанский С'езд Советов, которому представляет отчет о своей деятельности и доклады по общей политике и отдельным вопросам.

26. АзЦИК образует Совет Народных Комиссаров для общего управления делами АССР и Отделы (Народные Комиссариаты) для руководства отдельными отраслями управления.

27. Члены АзЦИК'а работают в Отделах (Народных Комиссариатах) и выполняют особые поручения АзЦИК'а.

28. АзЦИК созывается Президиумом АзЦИК'а каждые два месяца на сессионные заседания. Чрезвычайные заседания АзЦИК'а созываются по инициативе Президиума, по предложению Совета Народных Комиссаров или по требованию одной трети членов АзЦИК'а.

Глава IV.

О Президиуме АзЦИК.

29. Президиум АзЦИК'а: а) руководит заседаниями АзЦИК'а и подготавливает для них материалы, б) вносит проекты декретов на рассмотрение Пленума АзЦИК'а, в) наблюдает за исполнением постановлений АзЦИК'а, г) ведет сношения от имени АзЦИК'а, д) является руководящим центром по инструктированию всей работы, как в центре, так и на местах, е) рассматривает ходатайства о помиловании, утверждает награждения орденами и разрешает другие вопросы в порядке управления.

30. Между заседаниями АзЦИК'а Президиум имеет право утверждать постановления Совета Народных Комиссаров, также приостанавливать его постановления, перенося их на разрешение ближайшего Пленума АзЦИК'а.

31. Президиум АзЦИК'а по представлению Совета Народных Комиссаров назначает отдельных Народных Комиссаров, а также Членов Коллегии Наркоматов.

Глава V.

О предметах ведения Азербайджанского С'езда Советов и АзЦИК'а Советов.

32. Ведению Азербайджанского С'езда Советов и АзЦИК'а подлежат все вопросы общегосударственного значения, как то:

- а) утверждение, изменения и дополнения Конституции АССР;
- б) общее руководство всей внешней и внутренней политикой. АССР;
- в) установление и изменение границ, а равно отчуждение территории АССР, или принадлежащих ей прав;
- г) общее административное разделение территории АССР;
- д) установление и изменение системы мер, весов и денег на территории Республики;
- е) сношение с иностранными государствами, объявление войны, заключение мира;
- ж) заключение займов, таможенных и торговых договоров, а равно финансовых соглашений;
- з) установление основ общего плана всего народного хозяйства и отдельных его отраслей на территории Республики.
- и) утверждение бюджета;
- к) установление общегосударственных налогов и повинностей;
- л) установление основ организации вооруженных сил;
- м) общегосударственное законодательство, судостроительство и судопроизводство, гражданское и уголовное законодательство и пр.
- н) назначение и смещение, как отдельных членов Совета Народных Комиссаров, так и всего Совета Народных Комиссаров, а также утверждение Председателя Совета Народных Комиссаров;
- о) издание общих постановлений о приобретении и утрате прав Азербайджанского гражданства и о правах иностранцев на территории Республики;
- п) право амнистии общей и частичной.

Сверх перечисленных вопросов, ведению Азербайджанского С'езда Советов и АзЦИК'а подлежат все вопросы, которые они признают подлежащими их разрешению.

33. Исключительному ведению Азербайджанского С'езда Советов подлежит:

- а) установление, дополнение и изменение основных начал Советской конституции;
- б) ратификация мирных договоров.

34. Разрешение вопросов, указанных в пунктах «в» и «е» ст. 32 предоставляется АзЦИК'у лишь при невозможности созыва Азербайджанского С'езда Советов.

Глава VI.

О Совете Народных Комиссаров.

35. Совету Народных Комиссаров принадлежит общее управление делами АССР.

36. В осуществление этой задачи Совет Народных Комиссаров издает декреты, распоряжения, инструкции и вообще принимает все меры, необходимые для правильного и быстрого течения государственной жизни.

37. О всех своих постановлениях и разрешениях Совет Народных Комиссаров немедленно сообщает АзЦИК'у.

38. АзЦИК вправе отменить или приостановить всякое постановление или решение Совета Народных Комиссаров.

39. Все постановления и решения Совета Народных Комиссаров, имеющие крупное общеполитическое значение представляются на рассмотрение и утверждение АзЦИК'а.

Примечание: Мероприятия, требующие неотложного выполнения, могут быть осуществлены Советом Народных Комиссаров непосредственно.

40. Члены Советов Народных Комиссаров стоят во главе отдельных Народных Комиссариатов.

41. Народных Комиссариатов образуется 17, а именно:

а) По Иностранным Дела́м, б) По Военным и Морским Дела́м, в) По Внутренним Дела́м, г) Юстиции, д) Труда, е) Социального Обеспечения, ж) Просвещения, з) Почт и Телеграфа, и) Финансов, к) Путей Сообщения, л) Земледелия, м) Внешней Торговли, н) Продовольствия, о) Совет Народного Хозяйства, п) Здравоохранения, р) Рабоче-Крестьянской Инспекции, с) Нефтеком,

42. При каждом Народном Комиссаре, под его председательством, образуется Коллегия, члены которой назначаются. Советом Народных Комиссаров и утверждаются Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом.

43. Народный Комиссар вправе единолично принимать решения по всем вопросам, подлежащим ведению соответствующего Народного Комиссариата, доводить о них до сведения Коллегии. В случае несогласия Коллегии с тем или иным решением Комиссара, Коллегия не приостанавливая исполнения решения, может обжаловать его в Совет Народных Комиссаров или Президиум АзЦИК'а. То же право обжалования принадлежит и отдельным членам Коллегии.

44. Совет Народных Комиссаров всецело ответствен перед Азербайджанским С'ездом Советов и АзЦИК.

45. Народные Комиссары и Коллегии при Народных Комиссариатах всецело ответственны перед Советом Народных Комиссаров и перед АзЦИК'ом.

46. Народные Комиссариаты делают свои подведомственные распоряжения соответствующим Отделам уездных и участковых Исполкомов, имея право непосредственного с ними сношения, причем распоряжения, имеющие особо важное значение, одновременно сообщаются ими соответствующему, а также промежуточному Исполкому, которые следят за правильным и своевременным исполнением этих распоряжений.

Б. Организация власти на местах.

Глава VII.

О С'ездах Советов.

47. С'езды Советов составляются следующим образом:

а) уездные - из представителей сельских Советов уезда, избираемых на участковом С'езде. из представителей городских Советов уезда и из представителей городов уезда, не имеющих Совета, - по расчету: от сельских Советов один депутат на 500 жителей, от городских Советов, от фабрично-заводских поселков, фабрик и заводов, лежащих вне села и от населения городов, не имеющих Совета, - один депутат на 100 избирателей, но не свыше 300 депутатов на весь уезд.

б) участковые из представителей всех сельских Советов участка, по расчету один депутат на каждые 10 членов Совета.

Примечание 1: Сельские Советы местностей, насчитывающих менее 500 человек населения, для избирания депутатов на уездный С'езд объединяются.

Примечание 2: Сельские Советы, насчитывающие менее 10 членов, посылают на участковый С'езд по одному представителю.

Примечание 3: В тех поселениях, фабриках и заводах, где вопросы управления, согласно пункту „в" ст. 52 разрешаются на общих собраниях избирателей, депутаты на С'езды Советов избираются на этих общих собраниях.

Примечание 4: Выборы депутатов на С'езд от городов, не имеющих Совета, производятся тем же порядком, что и выборы в городские Советы.

48. С'езды Советов созываются соответствующими по территории Исполнительными органами Советской Вла́сти (Исполнительными Комитетами, уездными и участковыми) по усмотрению последних или по требованию Советов местностей, насчитывающих не менее 1/3 всего населения

данного района, но во всяком случае, не реже одного раза в шесть месяцев, как по уездам, так и по участкам.

49. С'езд Советов (уездный, участковый) избирает на срок не свыше 6 месяцев свой исполнительный орган - Исполнительный Комитет число членов которого не должно превышать для уездного 15-21, а для участкового 5-ти. Исполнительный Комитет всецело ответствен перед избравшим его С'ездом Советов.

50. В границах своего владения С'езд Советов (уездный, участковый) есть высшая, в пределах данной территории, власть, в период же между С'ездами, такой властью является Исполнительный Комитет С'езда Советов.

Глава VIII.

О Советах Депутатов.

51. Советы Рабочих, Крестьянских, Красноармейских (Аскерских) и Матросских Депутатов образуются:

а) городские в гор. Баку с его районами и в проч. городах Азербайджанской Социалистической Советской Республики, имеющих значительное рабочее население, при общем числе всего населения данного города не менее 10.000 человек, по расчету один депутат на каждые 500 человек населения, но в числе не менее 50-ти и не более 800 депутатов и

б) сельские - в селениях (в деревнях, селах, аулах, хуторах и пр.) имеющих не менее 300 жителей, по расчету один депутат на каждые 25 человек населения, но не более 50-ти депутатов на каждое селение.

Примечание 1: | В городах, не соответствующих условиям, указанным в пункте „а“ настоящей статьи, Советов не образуется; на эти города, распространяется власть соответственного Уезда С'езда Советов и уездного Исполкома.

Примечание 2: Перечень городов, в коих образуются городские Советы, утверждается АзЦИК'ом по представлению Народного Комиссариата Внутренних Дел.

Примечание 3: В селениях, состоящих из нескольких близко расположенных поселков, образуется один Сельский Совет.

52. В селениях, имеющих менее 300 жителей, отдельные сельские Советы не образуются. Трудящиеся таких селений осуществляют свое право управления:

а) участвуя в выборах сельского Совета соседнего селения, имеющего право на избрание самостоятельного Совета или

б) объединяясь с соседними селениями для выбора общего для всех, этих населенных пунктов сельского Совета или

в) решая вопросы управления на общих собраниях избирателей.

53. Советские Хозяйства и фабрики, лежащие вне села рассматриваются как отдельные селения и население их принимает участие в выборах сельского Совета на общих основаниях, указанных в статьях 51 и 52 Конституции.

54. Совет депутатов избирается сроком на 6 месяцев.

55. Для текущей работы Совет Депутатов избирает из своей среды на срок не свыше 6 месяцев исполнительный орган - Исполнительный Комитет Совета, в количестве 3-х человек в селениях, а в гор. Баку с его районами в количестве 40 человек. Городские Советы прочих городов особого Исполнительного Комитета не избирают. Исполнительным органом этих советов является Уездный Исполком и его Отделы, президиумом - Президиум Уездного С'езда Советов.

56. В тех небольших селениях, фабриках и заводах, лежащих вне села и Советских Хозяйствах, где вопросы управления решаются на общем собрании избирателей, собрание избирает на срок не свыше 6 месяцев Президиум общего собрания в количестве 3-х, который и является его Исполнительным органом.

57. Исполнительный Комитет Советов (в случаях, указанных в 56 ст. - Президиум Общего Собрания) является ответственным за всю работу Совета и за исполнение постановлений органов Советской власти перед избравшим его Советом или Общим собранием избирателей и перед высшими органами Советской власти.

58. Совет депутатов созывается Исполнительным Комитетом по усмотрению последнего или по требованию не менее ½ членов Совета, но не реже 2-х раз в месяц в селениях и в городах.

59. В границах своего ведения Совет, а в случае, предусмотренном в пункте «в» 52 ст. Конституции, - общее собрание избирателей - есть высшая, в пределах данной территории, власть, постановления коей обязательны для всего населения данной местности.

60. Все члены Советов обязаны давать отчеты своим избирателям не реже двух раз в месяц.

Глава IX.

ОБ ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ КОМИТЕТАХ.

61. Исполнительные Комитеты всецело ответственны перед избравшим их органом Советской власти (Советом, С'ездом Советов) и подчинены вышестоящему Исполнительному Комитету, Совету Народных Комиссаров и Азербайджанскому Центральному Исполнительному Комитету.

62. В период между уездными С'ездами Советов, Уездный Исполком в своей деятельности руководится и контролируется городским Советом Уездного города, которому в этот период Уездный Исполком делает доклады, представляет отчеты и т. д.

63. Для выполнения всей работы, подлежащей ведению местной власти и для проведения в жизнь постановлений избравших его органов Советской власти (Советов, С'ездов Советов), вышестоящих Исполнительных комитетов и Центральной власти, Исполнительный Комитет Бакинского Городского Совета, Уездные и Участковые Исполнительные комитеты образуют отделы. При Сельских Исполкомах Отделы не образуются.

64. При Исполнительном комитете Бакинского Городского Совета образуются отделы с санкции Пленума Совета.

65. При уездных Исполнительных комитетах образуются отделы: 1) Управления, 2) Военный, 3) Земельный, 4) Продовольственный, 5) Финансовый, 6) Народного Образования, 7) Труда, 8) Социального Обеспечения, 9) Здравоохранения, 10) Рабоче-крестьянской инспекции, 11) Совет Народного Хозяйства, 12) Коммунальный и 13) Юстиции.

66. При участковых Исполнительных комитетах образуются отделы:

1) Управления, 2) Военный, 3) Земельный, 4) Народного Образования и 5) Продовольственный.

Примечание: На Отдел Управления участкового Исполкома возлагаются помимо задач Отделов Управления, определяемых Положением о них, - все дела, не входящие в круг ведения прочих, имеющихся при участковом Исполнительном Комитете Отделов.

67. Закрытие существующих Отделов и образование новых производится Уездными или Участковыми Исполнительными Комитетами не иначе, как по соглашению с соответствующим Народным Комиссариатом и с разрешения АзЦИК'а.

68. Для непосредственного руководства и контроля всех работ своих отделов, а также нижестоящих Исполнительных комитетов, Уездные Исполкомы и Бакинский Городской Исполком избирают из своей среды Президиум: Уездные в количестве 3-5 членов, Бакинский в количестве 7-10 членов, из коих один председатель, один заместитель председателя и один секретарь.

69. Члены Исполкомов распределяют между собой обязанности по ведению текущей работы и по руководству Отделами. До перевыборов Члены Исполкомов не вправе оставить свой пост без разрешения Исполнительного Комитета.

Примечание 1: Председатель Участкового Исполкома является одновременно заведывающим отделом Управления.

Примечание 2: Для заведывания отделами с правом совещательного голоса в заседаниях, Исполкомы могут избирать лиц, не входящих в состав Исполкома причем соответствующий Народный Комиссар вправе заявить отвод заведывающего отделом. Разногласия по поводу отвода Заведывающего отделами уездных Исполкомов разрешается Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом.

70. За деятельность отделов, за точность и своевременность выполнения распоряжений Центральной Власти и вышестоящих Исполкомов ответственность возлагается, как на заведывающего отделом, так и на Исполкомы в целом.

71. Все крупные мероприятия Отделов, как принципиальной, так и практической важности, равно как и сметы Отделов (до представления их в Центр) должны вноситься Отделами на утверждение Исполкома.

72. Отделы Исполнительного комитета состоят в подчинении местного Исполнительного комитета и обязаны исполнять все предписания и распоряжения последнего, а равно существующего отдела вышестоящего Исполнительного комитета и соответствующего Народного Комиссариата.

73. В том случае, когда отдел Исполнительного комитета находит почему-либо невыполнимым распоряжение Народного комиссариата или вышестоящего Исполнительного комитета, либо его отдела, он обязан немедленно поставить об этом в известность свой Исполнительный комитет или его Президиум, который, не приостанавливая проведения в жизнь данного распоряжения, свои соображения о необходимости отмены его представляет: участковый - в уездный Исполнительный комитет, а уездный - в Совет Народных Комиссаров или в Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет.

74. Народные Комиссариаты и отделы вышестоящих Исполнительных комитетов делают свои подведомственные распоряжения соответствующим отделам нижестоящих Исполнительных комитетов, причем:

а) все распоряжения, имеющие особо важное значение, одновременно сообщаются ими Исполнительному комитету, который следит за правильным и своевременным исполнением распоряжений,

б) в случае сношения с нижестоящим органом власти, минуя промежуточные инстанции, - они обязаны одновременно уведомить эти инстанции.

75. Исполнительные комитеты и их отделы сносятся с высшими Исполнительными комитетами и их отделами, а равно с Народными комиссариатами через соответствующие промежуточные инстанции, но не лишены права в случаях, когда это будет вызвано необходимостью, непосредственно сноситься с вышестоящими органами, минуя промежуточные инстанции и лишь уведомляя последние.

76. Слияние Местных Исполнительных комитетов допускается по решению избравших их местных органов Советской власти в каждом отдельном случае не иначе, как с утверждения Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета.

Глава X.

О ПРЕДМЕТАХ ВЕДЕНИЯ ОРГАНОВ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ НА МЕСТАХ.

77. Местные органы Советской власти, уездные и участковые С'езды Советов, а также городские и сельские Советы депутатов имеют предметом своей деятельности:

а) проведение в жизнь всех постановлений Центра и соответствующих высших органов Советской власти,

б) принятие всех мер к поднятию данной территории и ее населения в культурном и хозяйственном отношении,

в) разрешение всех вопросов, имеющих чисто местное (для данной территории) значение,

г) объединение всей Советской деятельности в пределах данной территории.

Примечание: Предметы ведения каждого местного органа Советской власти подробно излагаются в особых Положениях, утверждаемых Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом.

78. С'ездам Советов и их Исполнительным Комитетам принадлежит право контроля над деятельностью местных Советов (уездным - над деятельностью всех Советов уезда, участковым - над деятельностью всех Советов участка), а уездным С'ездам и их Исполнительным Комитетам - кроме того и право отмены решений действующих в их уезде Советов с извещением об этом в важнейших случаях Центральной Советской власти.

Примечание: Деятельность городских Советов контролируется только уездными С'ездами, а не Исполнительными Комитетами.

РАЗДЕЛ III.

О выборах в органы Советской власти.

Глава XI.

Активное и пассивное избирательное право.

79. Правом избирать и быть избранным в Советы и на их С'езды пользуются независимо от вероисповедания, национальности, оседлости и т. п. следующие обою пола граждане Азербайджанской Социалистической Советской Республики, коим ко дню выборов исполнилось 18 лет:

а) все, добывающие средства к жизни производительным и общественно-полезным трудом, а также лица, занятые домашним хозяйством, обеспечивающим для первых возможность производительного труда, как-то: рабочие, служащие всех видов и категорий, занятых в промышленности, торговле, сельском хозяйстве и проч., крестьяне и земледельцы, не пользующиеся наемным трудом с целью извлечения прибыли,

б) солдаты Советской Армии и Флота;

в) граждане, входящие в категории, перечисленные в пунктах «а» и «б» настоящей статьи, потерявшие в какой либо мере трудоспособность.

Примечание 1: Местные Советы могут, с утверждения Центральной Власти, понижать установленную в настоящей статье возрастную норму.

Примечание 2: Из лиц, не состоящих в числе Азербайджанских граждан, пользуются активным и пассивным избирательным правом также лица, указанные в II статье Конституции.

80. Не избирают и не могут быть избранными, если они входят хотя-бы в одну из перечисленных в предыдущей (79) статье категорий:

а) лица, прибегающие к наемному труду с целью извлечения прибыли;

б) лица, живущие на нетрудовой доход, как-то: проценты с капитала, доходы с предприятий, поступления с имущества и т. п.;

в) частные торговцы, торговые и коммерческие посредники;

г) монахи и духовные служители церкви и религиозных культов;

д) служащие и агенты бывшей полиции, особого корпуса жандармов и охранных отделений, а также члены царствовавшей династии;

е) лица, признанные в установленном порядке душевно больными и умалишенными, а равно лица, состоящие под опекой;

ж) лица, осужденные за корыстные и порочащие преступления на срок, установленный законом или судебным приговором.

Глава XII.

О производстве выборов.

81. Выборы производятся в дни, устанавливаемые местными Советами.

82. Выборы производятся в присутствии избирательной Комиссии и представителя местного Совета.

83. В тех случаях, когда присутствие представителя Центральной власти оказывается технически невозможным, его заменяет Председатель Избирательной Комиссии, а за отсутствием такового - Председатель Избирательного Собрания.

84. О ходе и результате выборов составляется протокол за подписью членов Избирательной Комиссии и представителя Совета.

85. Подробный порядок производства выборов, а равно участие в них профессиональных и иных рабочих организаций определяется местными Советами, согласно инструкциям Азербайджанского Центрального Комитета.

Глава XIII.

О проверке выборов и об отзыве депутатов.

- 86. Весь материал по производству выборов поступает в соответственный Совет.
- 87. Совет для проверки выборов назначает Мандатную Комиссию.
- 88. О результатах проверки Мандатная Комиссия докладывает Совету.
- 89. Совет решает вопрос об утверждении спорных кандидатов.
- 90. В случае не утверждения того или иного кандидата, Совет назначает новые выборы.
- 91. В случае неправильности выборов в целом, вопрос об отмене выборов разрешается высшим по порядку органом Советской власти.
- 92. Последней инстанцией по кассации Советских выборов является Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет.
- 93. Избиратели, пославшие в Совет депутата, имеют право во всякое время отозвать его, причем новые выборы производятся согласно общему Положению.

РАЗДЕЛ IV

БЮДЖЕТНОЕ ПРАВО.

Глава XIV.

94. Финансовая политика АССР, в настоящий переходный момент диктатуры трудящихся, способствует основной цели - экспроприации буржуазии и приготовления условий для всеобщего равенства граждан Республики в области производства и распределения богатств. В этих целях она ставит себе задачей предоставить в распоряжение органов Советской власти все необходимые средства для удовлетворения общегосударственных и местных нужд Советской Республики, не останавливаясь перед вторжением в права частной собственности.

95. Все доходы и расходы Азербайджанской Социалистической Советской Республики, как общегосударственные, так и местные объединяются в общегосударственном бюджете.

96. Азербайджанский С'езд Советов или Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет устанавливают формы, размер и порядок обложения.

97. Все доходы, как общегосударственные, так и местные поступают в государственное казначейство и общегосударственный фонд.

98. Ни один расход из средств государственного казначейства не может быть произведен без представления на него кредита, помещенного в росписи государственных доходов и расходов, или путем издания особого постановления Центральной власти.

99. На удовлетворение всех потребностей, имеющих как общегосударственное, так и местное значение в распоряжение местных Советов предоставляются подлежащими Народными Комиссариатами необходимые кредиты из средств государственного казначейства.

100. Все предоставленные Советам кредиты из средств государственного казначейства расходуются ими в пределах сметных подразделений (параграфы и статьи) по прямому назначению и не могут быть обращаемы на удовлетворение каких либо потребностей без особого постановления Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета и Совета Народных Комиссаров.

101. Местные Советы составляют полугодовые и годовые сметы доходов и расходов, как общегосударственных, так и местных. Сметы городских и уездных Исполкомов утверждаются Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом и Советом Народных Комиссаров, сметы сельских и городских Советов утверждаются соответственными уездными С'ездами Советов и их Исполнительными Комитетами.

102. На расходы, не предусмотренные сметами, а также в случае, недостаточности сметных назначений, дополнительные кредиты Советы испрашивают у подлежащих Народных Комиссариатов.

РАЗДЕЛ V.

О гербе и флаге Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

Глава XV.

103. Герб АССР состоит из изображений на красном фоне в лучах солнца золотых серпа и молота, помещенных крест накрест, рукоятками книзу и полумесяца с пятиконечной звездой, окруженных венцом из колосьев, с надписью:

- а) Азербайджанская Социалистическая Советская Республика и
- б) Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

104. Торговый, и морской и военный флаг АССР состоит из полотнища красного (алого) цвета, в левом углу которого у древка наверху на зеленом поле помещены золотые буквы АССР или надпись: Азербайджанская Социалистическая Советская Республика.

Члены Президиума АзЦИК'а.

1. ГАДЖИЕВ МУХТАР	Председатель
2. АГАМАЛИ ОГЛИ САМЕД АГА	Зам. Пред.
3. ГУСЕЙНОВ ТЕЙМУР	Секретарь
4. КАСУМОВ МИР БАШИР	
5. НАРИМАНОВ НАРИМАН	
6. КАРАЕВ АЛИ ГЕЙДАР	
7. ПЛЕШАКОВ М.	Члены.
8. КОНУШКИН И.	
9. ШАХБАЗОВ ТАГИ	
1. АНДРЕЕВ	
2. МАМЕД'ЯРОВ М.	Кандидаты.
3. ФАТАЛИ ЗАДЕ СУМБАТ	

1927-ci il Konstitusiyası

Zaqafqaziya Sovet Federativ Sosialist Respublikasının (ZSFSR) və SSRİ-nin yaranması, Azərbaycanın bu dövlət qurumlarının tərkibinə daxil olması, habelə onun ərazisində Naxçıvan MSSR və DQMV-nin təşkil edilməsi, bir sıra dövlət orqanlarının, xüsusi hüquq mühafizə fəaliyyətini həyata keçirən orqanların struktur və fəaliyyətinin yeniləşdirilməsi, respublikanın həm inzibati-ərazi bölgüsündə, həm də dövlət aparatının strukturu və fəaliyyətində dəyişikliklərlə nəticələnmişdi. Bu məqsədlə 1925-ci il martın 14-də Azərbaycan Konstitusiyasına çoxsaylı dəyişiklik və əlavələr edilməsi, aprelin 14-də isə ZSFSR-in yeni Konstitusiyasının qəbul edilməsi barədə müvafiq orqanlar tərəfindən qərarlar verilmişdi.

Respublikanın ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi və hüquqi həyatda baş verən yeniliklər 1927-ci il martın 26-da V Ümumazərbaycan Sovetlər qurultayı tərəfindən ikinci Azərbaycan Konstitusiyasının qəbul edilməsilə nəticələndi. Azərbaycanın 1927-ci il Konstitusiyası 5 bölmə, 9 fəsil və 101 maddədən ibarət idi. Birinci bölmə ümumi müddəalara həsr olunmuşdu. Burada Azərbaycanın ZSFSR və SSRİ-nin tərkibində hüquqi vəziyyəti, ali hakimiyyət orqanları, vətəndaşlarının hüquqları haqqında 17 maddə əks etdirilmişdir. Bir fəsil və 4 maddədən ibarət olan ikinci bölmədə ali hakimiyyət orqanlarının – Azərbaycan Sovetlər qurultayı və Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin (AzMİK) səlahiyyət dairəsi, Azərbaycanda ZSFSR-in ali orqanlarının qərarlarının məcburi qüvvəyə malik olması qeyd edilmişdir. Üçüncü bölmə beş fəsildən ibarət idi və mərkəzi hakimiyyət, Azərbaycanın Ali məhkəməsi, Naxçıvan MSSR və DQMV, yerli hakimiyyət, sovetlərə seçkilər haqqında çoxsaylı müddəaları əhatə edirdi. Bir fəsildən ibarət olan dördüncü bölmə büdcə hüququna, sonuncu fəslə ehtiva edən beşinci bölmə isə respublikanın gerb və bayrağına həsr edilmişdi.

Konstitusiya AzMİK-i qanunverici, sərəncamverici və nəzarətedici orqan kimi səciyyələndirirdi. AzMİK Rəyasət heyətinin işi Böyük və Kiçik rəyasət heyətlərində və ayrı-ayrı komissiyalarda aparılırdı. Böyük Rəyasət heyəti qanunvericilik xarakterli qərarlara baxır və təsdiq edirdi. Kiçik Rəyasət heyəti 1932-ci ildə MİK-in Katibliyinin əvəzinə yaradılmışdı və onun tərkibinə MİK-in sədri, sədrin müavini, katib, həmçinin FKM XK (Fəhlə-Kəndli Müfəttişliyi Xalq Komissarlığı) daxil idi.

Hökumətin tərkibinə Xalq Komissarları Sovetinin (XKS) sədri, onun müavini və 11 xalq komissarı daxil idi. XKS-nin iclaslarında həlledici səsə Naxçıvan XKS-nin və Dağlıq Qarabağın vilayət sovetinin, Bakı Sovetinin, Dövlət Plan Komitəsinin, Dövlət Siyasi İdarəsinin və Azərbaycan neft sənayesi dövlət birliyinin (Azneftin) sədrləri iştirak edirdi. Hökumətin tərkibinə, həmçinin, ZSFSR-in müvafiq xalq komissarlıqlarının müvəkkilləri məşvərətçi və ya həlledici səsə daxil idilər.

VI Umumazərbaycan Sovetlər qurultayı 8 aprel 1929-cu il tarixli qərarı ilə respublikanın yerli dövlət hakimiyyəti və idarəetmə orqanları sistemində müəyyən dəyişikliklər etdi. Respublikanın ərazisi dairələrə, rayonlara (iriləşdirilmiş nahiyyələr) və kənd sovetlərinə bölündü. Bunun nəticəsində əvvəlki 13 qəzanın əvəzinə (Naxçıvan MSSR istisna olmaqla) 8 dairə - Bakı, Quba, Lənkəran, Şirvan, Muğan (Salyan), Zaqatala-Nuxa, Gəncə və Qarabağ dairələri yaradıldı. DQMV muxtariyyət hüquqlarını saxlamaqla, Qarabağ dairəsinin tərkibinə daxil edildi. İri nahiyyələrin sayı 108-dən 60-a endirildi.

AzMİK və XKS-nin 1930-cu il avqustun 8-də verdiyi «Dairələrin ləğvi haqqında» qərarla respublikada dairə bölgüsü ləğv olundu və yeni inzibati-ərazi vahidləri - rayonlar yaradıldı. Rayonların sayı (Naxçıvan MSSR və DQMV-nin rayonları da daxil olmaqla) 63-ə qədər artırıldı. Rayon hakimiyyət orqanlarına dairə icraiyyə komitələrinin səlahiyyətləri verildi. 1931-ci il noyabrın 24-də rayonların birləşdirilməsi prosesi həyata keçirildi. 12 rayon ləğv olundu və 20 rayonun sərhədləri dəyişdirildi.

1927-ci il Konstitusiyasının 99-cu maddəsində **Dövlət gerbinin** təsviri belə verilmişdir. “Azərbaycan Sosialist Şuralar Cümhuriyyəti”nin dövlət gerbi, üzərində Azərbaycan və rus dillərində: “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası” və “Bütün ölkələrin proletarları birləşin!” sözləri yazılmış və qırmızı fonda doğmaqda olan günəşin şüaları üzərində oraq və çəkicdən, sünbül çələngi ilə əhatə olunmuş aypara və beşguşəli ulduzdan ibarətdir.”

1927-ci il Konstitusiyasında **Dövlət himni** barədə maddə olmamışdır.

Konstitusiyasının 100-cü maddəsində isə **Dövlət bayrağının** təsviri ifadə edilmişdir: “Azərbaycan Sosialist Şuralar Cümhuriyyətinin dövlət bayrağı, yuxarı sol küncündə, bayraq ağacı yanında radiusu bayrağın eninin 1/6-i olan qızıl oraq və çəkicdən, onların üstündə qızıl haşiyənin içində aypara və beşguşəli ulduzdan; uzunluğu eninə nisbəti 2:1 olan qırmızı

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin
PREZİDENT KİTABXANASI

qumaşdan ibarətdir. Ayparanın diametri bayrağın eninin 1/10-nə bərabərdir; oraq və çəkicin sağ tərəfində əski və yeni türk əlifbasında yazı verilib.”

{ A. S. 3. Ç.
{ آ. س. ش. ج.

1927-ci il Konstitusiyasının Azərbaycan dilində mətnini hələlik əldə etmək mümkün olmadığı üçün onun rus dilində mətnin əməkdaşlarımız tərəfindən hazırlanmış elektron versiyasını təqdim edirik.

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

КОНСТИТУЦИЯ

(ОСНОВНОЙ ЗАКОН)

АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

(Утвержденная Всеазербайджанским Съездом Советов
V созыва 26-го марта 1927 года).

ИЗДАНИЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО
ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА.

БАКУ—1927.

К О Н С Т И Т У Ц И Я
(ОСНОВНОЙ ЗАКОН)
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ
СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ
СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

(Утвержденная Всеазербайджанским С'ездом
Советов
V созыва 26-го марта 1927 года).

ИЗДАНИЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО
ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА.

БАКУ-1927.

РАЗДЕЛ I.

Общие положения.

Глава I.

1. Конституция Азербайджанской Социалистической Советской Республики имеет своей задачей гарантировать диктатуру пролетариата в целях подавления буржуазии, уничтожения эксплуатации человека человеком и осуществления коммунизма, при котором не будет ни деления на классы, ни государственной власти.

2. Азербайджанская Республика есть социалистическое государство всех трудящихся Азербайджана. Вся власть в пределах Азербайджанской Социалистической Советской Республики принадлежит Советам рабочих, крестьянских и красноармейских (красноаскерских) депутатов.

Примечание: В состав Азербайджанской Социалистической Советской Республики входят Автономная Область Нагорного Карабаха и Нахичеванская Социалистическая Советская Республика.

3. Согласно воле трудящихся Азербайджана, принявших решение на втором и третьем Всеазербайджанском С'езде Советов об образовании Федерации Закавказских Социалистических Советских Республик, Азербайджанская Социалистическая Советская Республика, объединившись с Социалистическими Советскими Республиками Грузии и Армении в Закавказскую Социалистическую Федеративную Советскую Республику, входит через нее в Союз Социалистических Советских Республик и заявляет о своей готовности войти в состав Единой Международной Социалистической Советской Республики, как только создадутся условия для ее возникновения.

Азербайджанская Социалистическая Советская Республика есть суверенное государство.

Передавая Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республике и Союзу Социалистических Советских Республик полномочия, отнесенные в соответствии со ст. 1 основных законов Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики и Союза Социалистических Советских Республик к ведению верховных органов этих государственных образований, вне указанных пределов, Азербайджанская Социалистическая Советская Республика осуществляет свою государственную власть самостоятельно.

Входя в Закавказскую Социалистическую Федеративную Советскую Республику, как договорная республика, на указанных выше основаниях, Азербайджанская Социалистическая Советская Республика сохраняет за собой право свободного выхода из Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики.

4. Граждане Азербайджанской Социалистической Советской Республики, сохраняя республиканское гражданство, являются вместе с тем гражданами Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики на основании ст. 6 Конституции ЗСФСР и Союза Социалистических Советских Республик на основании ст. 7 Основного Закона Союза ССР.

5. Носителем верховной власти в Азербайджанской Социалистической Советской Республике является Азербайджанский С'езд Советов, а в период между С'ездами — Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет Советов.

6. В целях обеспечения за трудящимися действительной свободы совести, церковь (дин) отделяется от государства и школа — от церкви, а свобода религиозной и антирелигиозной пропаганды признается за всеми гражданами.

7. В целях обеспечения за трудящимися действительной свободы выражения мнений, Азербайджанская Социалистическая Советская Республика уничтожает зависимость печати от капитала и предоставляет рабочему классу и крестьянству пользование всеми имеющимися в распоряжении Республики средствами к изданию газет, брошюр, книг и всяких других произведений печати и обеспечивает их свободное распространение по всей стране.

8. В целях обеспечения за трудящимися действительной свободы собраний, Азербайджанская Социалистическая Советская Республика, признавая право граждан устраивать собрания, митинги, шествия и проч., предоставляет в распоряжение рабочего класса и крестьянства все пригодные для устройства народных собраний помещения.

9. В целях обеспечения за трудящимися действительной свободы союзов, Азербайджанская Социалистическая Советская Республика, слолив экономическую и политическую власть имущих классов и этим устранив все препятствия, которые до сих пор мешали в буржуазном обществе рабочим и

крестьянам пользоваться свободой организации и действий, оказывает рабочим и крестьянам содействие для их объединения и организации.

10. В целях обеспечения за трудящимися действительного доступа к знанию, Азербайджанская Социалистическая Советская Республика ставит своей задачей предоставить им полное всестороннее и бесплатное образование.

11. Азербайджанская Социалистическая Советская Республика признает труд обязанностью всех граждан Республики.

12. В целях всемерной охраны завоеваний Великой Рабоче-крестьянской Революции, Азербайджанская Социалистическая Советская Республика признает обязанностью всех граждан Республики защиту социалистического отечества и устанавливает всеобщую воинскую повинность. Почетное право защищать революцию с оружием в руках предоставляется только трудящимся, на нетрудовые же элементы возлагается отправление иных воинских обязанностей.

13. Азербайджанская Социалистическая Советская Республика предоставляет все права, устанавливаемые Конституцией и законодательством Республики для граждан Азербайджанской Социалистической Советской Республики, также и пребывающим на территории Азербайджанской Социалистической Советской Республики гражданам других союзных советских республик. Исходя из солидарности трудящихся всех наций, Азербайджанская Социалистическая Советская Республика предоставляет все политические права азербайджанских граждан иностранцам, проживающим на территории Азербайджанской Социалистической Советской Республики для трудовых занятий и принадлежащим к рабочему классу, а равно к непользующемуся чужим трудом крестьянству на основе постановлений верховных органов Союза ССР и ЗСФСР.

14. Азербайджанская Социалистическая Советская Республика предоставляет право убежища всем иностранцам, подвергающимся преследованиям за политическую деятельность или за религиозные убеждения.

15. Азербайджанская Социалистическая Советская Республика, исходя из равенства прав граждан, независимо от их расовой и национальной принадлежности, объявляет совершенно несовместимым с основными законами Республики установление или допущение каких бы то ни было (прямых или косвенных) преимуществ для отдельных национальностей и тем более какое-бы то ни было угнетение национальных меньшинств или ограничение их равноправия, и признает право за отдельными национальностями на выделение, по решению их Съездов Советов, с утверждения верховных органов Азербайджанской Социалистической Советской Республики, в Автономные Социалистические Советские Республики и области.

За гражданами Азербайджанской Социалистической Советской Республики признается право свободного пользования родным языком на съездах, в суде, управлении и общественной жизни. Национальным меньшинствам обеспечивается право обучения на родном языке в школе.

16. Руководствуясь интересами трудящихся, Азербайджанская Социалистическая Советская Республика лишает отдельных лиц и отдельные группы прав, которыми они пользуются в ущерб интересам Социалистической Революции.

17. Вся земля, леса, недра, воды, а равно фабрики и заводы, железнодорожный, водный и воздушный транспорт и средства связи составляют собственность рабоче-крестьянского государства на основах, определяемых законами Союза Социалистических Советских Республик и ЗСФСР и верховными органами Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

РАЗДЕЛ II.

Глава II.

О предметах ведения Азербайджанского С'езда Советов и Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета.

18. Исключительному ведению Азербайджанского С'езда Советов подлежит:

а) установление, дополнение и изменение основных начал Конституции (Основного Закона) Азербайджанской Социалистической Советской Республики и окончательное утверждение частичных изменений в Конституции Азербайджанской Социалистической Советской Республики, принятых сессиями Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета в период между Азербайджанскими С'ездами Советов;

б) окончательное утверждение Конституции Нахичеванской Социалистической Советской Республики.

19. Ведению Азербайджанского С'езда Советов и Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета Советов подлежат все вопросы общегосударственного значения, как-то:

а) общее руководство всей политикой и народным хозяйством Азербайджанской Социалистической Советской Республики;

б) установление границ Нахичеванской Социалистической Советской Республики и Автономной Области Нагорного Карабаха, утверждение Конституции Нахичеванской Социалистической Советской Республики и Положения об Автономной области Нагорного Карабаха, а также разрешение споров, могущих возникнуть, как между ними, так и между ними и другими частями Республики;

в) рассмотрение вопроса об изменении границ Азербайджанской Социалистической Советской Республики в порядке, предусмотренном основными законами Союза Советских Социалистических Республик и Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики;

г) общее административное разделение территории Азербайджанской Социалистической Советской Республики;

д) установление в соответствии с законодательством Союза Социалистических Советских Республик и Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики плана всего народного хозяйства и отдельных отраслей его на территории Азербайджанской Социалистической Советской Республики;

е) утверждение бюджета Азербайджанской Социалистической Советской Республики, как части единого государственного бюджета Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики и Союза Социалистических Советских Республик;

ж) установление в соответствии с конституциями и законодательством Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики и Союза Социалистических Советских Республик государственных и местных налогов, сборов и неналоговых доходов, а также заключение внешних и внутренних займов Азербайджанской Социалистической Советской Республики;

з) верховный контроль над государственными доходами Азербайджанской Социалистической Советской Республики;

и) утверждение кодексов законов Азербайджанской Социалистической Советской Республики в соответствии с Конституциями Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики и Союза Социалистических Советских Республик;

к) право амнистии, общей и частичной, на территории Азербайджанской Социалистической Советской Республики;

л) законодательство об Азербайджанском гражданстве в соответствии с законодательством Союза Социалистических Советских Республик и Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики о союзном и федеративном гражданстве;

м) отмена постановлений С'езда Советов Нахичеванской Социалистической Советской Республики и Автономной Области Нагорного Карабаха, нарушающих настоящую Конституцию или постановления верховных органов Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

20. Сверх перечисленных вопросов ведению Азербайджанского С'езда Советов и Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета подлежат и другие вопросы в соответствии с Конституциями Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики и Союза Социалистических Советских Республик

21. На территории АССР имеют обязательную силу постановления верховных органов Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики и Союза Социалистических Советских Республик в пределах, указанных в Конституциях (Основных Законах) ЗСФСР и Союза ССР и по предметам, отнесенным к компетенции ЗСФСР и СССР. Помимо вышеизложенного, никакие органы, кроме Азербайджанского С'езда Советов, Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета, его Президиума и Совета Народных Комиссаров, не имеют права издавать законодательные акты общегосударственного значения на территории Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

РАЗДЕЛ III.

Об устройстве Советской власти.

Глава III.

О центральной власти.

А. Об Азербайджанском С'езде Советов.

22. Азербайджанский С'езд Советов составляется из представителей Бакинского Совета по расчету: от г. Баку и его районов — один депутат на 1000 избирателей и от селений Бакуезда — один делегат на 5000 жителей и всех городских Советов по расчету один депутат на тысячу избирателей и из представителей всех уездных С'ездов Советов по расчету один делегат на пять тысяч жителей.

23. Азербайджанский С'езд Советов избирает Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет Советов в количестве членов, определяемом С'ездом Советов.

24. Азербайджанский С'езд Советов созывается Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом один раз в год.

25. Чрезвычайный Азербайджанский С'езд Советов созывается Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом как по собственному почину, так и по требованию Советов и С'ездов Советов местностей, насчитывающих не менее одной трети всего населения АССР.

Б. Об Азербайджанском Центральном Исполнительном Комитете Советов.

26. Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет в пределах, указанных в ст. 5, 9, 20 настоящей Конституции, является верховным законодательным, распорядительным и контролирующим органом Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

27. Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет издает кодексы, декреты и постановления в порядке собственной инициативы, а также рассматривает и утверждает законопроекты, внесенные Советом Народных Комиссаров и отдельными ведомствами.

28. Все декреты и постановления, определяющие общие нормы политической и экономической жизни Азербайджанской Социалистической Советской Республики, а также вносящие коренные изменения в существующую практику государственных органов Азербайджанской Социалистической Советской Республики, обязательно подлежат рассмотрению и утверждению Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета.

29. Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет дает общее направление деятельности рабоче-крестьянского правительства и всех органов Советской власти Азербайджанской Социалистической Советской Республики, объединяет работу по законодательству и управлению, определяет круг деятельности Президиума Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета и Совета Народных Комиссаров и наблюдает за проведением в жизнь Конституции Азербайджанской Социалистической Советской Республики, исполнением всех постановлений Азербайджанских С'ездов Советов и верховных органов Союза Социалистических Советских Республик и Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики.

30. Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет созывается Президиумом Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета на сессии не реже одного раза в три месяца. Чрезвычайные сессии, созываются по инициативе Президиума Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета, по предложению Совета Народных Комиссаров или по требованию одной трети членов Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета.

31. Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет образует Президиум и Совет Народных Комиссаров для общего управления Азербайджанской Социалистической Советской Республикой и народные комиссариаты для руководства отдельными отраслями управления, назначает и смещает как отдельных членов Совета Народных Комиссаров, так и весь состав Совета Народных Комиссаров в целом, а также назначает Председателя Совета Народных Комиссаров и его заместителя.

32. Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет ответственен перед Азербайджанским С'ездом Советов, которому представляет отчет о своей деятельности и доклад по общей политике и по отдельным вопросам.

В. О Президиуме Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета.

33. В период между сессиями Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета Президиум Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета является высшим законодательным, распорядительным и контролирующим органом власти Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

34. Президиум Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета имеет право как утверждать постановления Совета Народных Комиссаров, так и приостанавливать и отменять таковые, а равно издавать декреты и постановления, с последующим внесением этих декретов и постановлений на рассмотрение и утверждение очередных сессий Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета, рассматривает ходатайства о помиловании, утверждает награждение орденом Трудового Знамени, присуждает и представляет на утверждение орден Красного Знамени.

35. Президиум Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета, по представлению Совета Народных Комиссаров, назначает отдельных Народных Комиссаров.

36. Президиум Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета имеет право приостанавливать постановления С'ездов Советов автономных республик и областей, с последующим внесением этих постановлений на рассмотрение и утверждение Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета, а равно имеет право отменять постановления Центральных Исполнительных Комитетов и Советов Народных Комиссаров автономных республик и областей, и местных Исполнительных Комитетов.

Г. О Совете Народных Комиссаров.

37. В состав Совета Народных Комиссаров Азербайджанской Социалистической Советской Республики входят на правах его членов: Председатель Совета Народных Комиссаров, его заместитель и народные комиссары, указанные в ст. 44 Конституции Азербайджанской Социалистической Советской Республики, а также с правом совещательного или решающего голоса, по постановлению Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета или его Президиума уполномоченные соответствующих Закавказских Народных Комиссариатов.

Примечание: На заседаниях Совета Народных Комиссаров участвуют с правом решающего голоса Председатель Государственного Политического Управления АССР, Председатель Государственной Плановой Комиссии, Председатель Бакинского Совета и Председатель Правления Государственного Об'единения Азербайджанской Нефтяной Промышленности (Азнефть). Кроме того, с правом решающего голоса участвуют председатели Совета Народных Комиссаров Нахичеванской Советской Социалистической Республики и Автономной Области Нагорного Карабаха.

38. Совету Народных Комиссаров принадлежит общее управление Азербайджанской Социалистической Советской Республикой.

39. Совет Народных Комиссаров Азербайджанской Социалистической Советской Республики, в осуществление этой задачи и в пределах предоставленных ему Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом прав и на основании положения о Совете Народных Комиссаров, издаваемого в развитие настоящей статьи, издает декреты и постановления, обязательные к исполнению на всей территории Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

40. При Совете Народных Комиссаров образуется Экономическое Совещание, как орган направляющий экономическую политику Азербайджанской Социалистической Советской Республики и руководящий работой хозяйственных органов Республики.

41. Совет Народных Комиссаров ответственен перед Азербайджанским С'ездом Советов и Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом.

42. О всех своих постановлениях и решениях Совет Народных Комиссаров сообщает Азербайджанскому Центральному Исполнительному Комитету.

43. Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет вправе отменить или приостановить всякое постановление или решение Совета Народных Комиссаров.

44. Для непосредственного руководства отдельными отраслями государственного управления, входящими в круг ведения Совета Народных Комиссаров Азербайджанской Социалистической Советской Республики, образуется 11 Народных Комиссариатов, а именно: 1) по Внутренним делам, 2) Юстиции, 3) Просвещения, 4) Здравоохранения; 5) Земледелия, 6) Социального обеспечения, 7) Финансов, 8) Высший Совет Народного хозяйства, 9) Рабоче-Крестьянской Инспекции, 10) Труда и 11) Азербайджанское Центральное Статистическое Управление.

45. Народный Комиссариат Труда, Народный Комиссариат Рабоче-Крестьянской Инспекции, Народный Комиссариат Финансов, Высший Совет Народного Хозяйства и Азербайджанское Центральное Статистическое Управление, подчиняясь Азербайджанскому Центральному Исполнительному Комитету, его Президиуму и Совету Народных Комиссаров, осуществляют в своей деятельности директивы соответственных Народных Комиссариатов Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики и Союза Социалистических Советских Республик.

46. Во главе отдельных Народных Комиссариатов стоят члены Совета Народных Комиссаров — народные комиссары.

47. Народный комиссар вправе единолично принимать решения по всем вопросам, подлежащим ведению соответствующего Народного Комиссариата, доводя о них до сведения коллегии. В случае несогласия коллегии с тем или иным решением народного комиссара, коллегия, не приостанавливая решения, может обжаловать его в Совет Народных Комиссаров или в Президиум Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета. То же право обжалования принадлежит и отдельным членам коллегии,

48. Народные комиссары и Коллегии при Народных Комиссариатах всецело ответственны перед Советом Народных Комиссаров и перед Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом и его Президиумом.

49. Распоряжения Народных Комиссариатов Азербайджанской Социалистической Советской Республики могут быть отменяемы Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом, его Президиумом и Советом Народных Комиссаров Азербайджанской Социалистической Советской Республики, распоряжения же общесоюзных Народных Комиссариатов могут быть приостанавливаемы Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом или его Президиумом, с сообщением о приостановлении Совету Народных Комиссаров Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики или соответствующему Народному Комиссариату.

Глава IV.

О Верховном Суде Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

50. В целях утверждения революционной законности, на территории Азербайджанской Социалистической Советской Республики учреждается Верховный Суд Азербайджанской Социалистической Советской Республики, входящий в систему единого Народного Суда.

51. Верховный Суд Азербайджанской Социалистической Советской Республики является органом судебного контроля над всеми без исключения судебными местами Азербайджанской Социалистической Советской Республики, рассматривает в кассационном порядке дела, решенные Народными окружными судами, в порядке надзора все дела, разрешенные любым судом республики и в качестве первой инстанции — уголовные и гражданские дела особой государственной важности.

Глава V.

О Нахичеванской Социалистической Советской Республике и Автономной Области Нагорного Карабаха.

52. Нахичеванская Социалистическая Советская Республика является составной частью Азербайджанской Социалистической Советской Республики и состоит под ее протекторатом.

Взаимоотношения Нахичеванской Социалистической Советской Республики с Азербайджанской Социалистической Советской Республикой определяются настоящей Конституцией.

53. Основной Закон (Конституция) Нахичеванской Социалистической Советской Республики принимается С'ездом Советов Нахичеванской Социалистической Советской Республики, представляется на утверждение Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета и вносится на окончательное утверждение С'езда Советов Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

54. Высшим органом государственной власти в Нахичеванской Социалистической Советской Республике является С'езд Советов Нахичеванской Социалистической Советской Республики, а в период между С'ездами — избираемый им Нахичеванский Центральный Исполнительный Комитет, права которого определяются Конституцией Нахичеванской Социалистической Советской Республики.

55. Автономная Область Нагорного Карабаха является составной частью Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

56. Положение об Автономной Области Нагорного Карабаха принимается С'ездом Советов Автономной Области Нагорного Карабаха и утверждается Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом.

57. Высшим органом государственной власти в Автономной Области Нагорного Карабаха является Областной С'езд Советов, а в период между С'ездами — Центральный Исполнительный Комитет.

Глава VI.

О местной власти.

А. О С'ездах Советов.

58. Высшей в пределах данной территории — уезда и района властью, в границах своего ведения, является С'езд Советов,

59. В С'ездах Советов: уездных и районных принимают участие представители всех Советов, находящихся на территории данной административной единицы.

60. С'езды Советов составляются, в соответствии с Конституцией (Основным Законом) Азербайджанской Социалистической Советской Республики, и издаваемыми в развитие последней особыми Положениями, следующим образом:

а) Уездные из представителей Советов городов и городских поселений, фабрик и заводов, расположенных на территории уезда, и сельских Советов,—от Советов городов по расчету: 1 депутат на 100 избирателей, и от дайра (районных) С'ездов Советов — 1 депутат на 1000 человек населения.

б) Дайра (районные) — из представителей всех Советов, находящихся на территории дайра, по расчету 1 депутат на каждые 125 человек населения.

61. С'езды Советов бывают очередные и внеочередные. Очередные С'езды Советов созываются один раз в год; внеочередные С'езды Советов созываются:

а) по предложению вышестоящих С'ездов Советов или их Исполнительных Комитетов; б) соответствующими на их территории исполнительными органами Советской власти (Исполнительными комитетами), как по почину последних, так и по требованию Советов, насчитывающих не менее одной трети населения данного района.

62. С'езды Советов избирают свои исполнительные органы — Исполнительные комитеты, число членов которых для С'ездов Советов каждой административной территориальной единицы определяется постановлениями Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета или его Президиума,

Б. Об Исполнительных Комитетах.

63. Исполнительные комитеты избираются С'ездами Советов и являются в период между С'ездами высшим органом Советской власти на соответствующей территории, ответственны перед избравшими их С'ездами и подчинены вышестоящему Исполнительному комитету, Азербайджанскому Центральному Исполнительному Комитету и Совету Народных Комиссаров Азербайджанской Социалистической Советской Республики,

64. Для руководства всей текущей работой по управлению соответствующей территорией и проведению в жизнь постановлений и декретов центральной власти, Уездные Исполнительные

комитеты избирают Президиумы, число членов которых определяется Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом, а Районные Исполнительные комитеты — Председателя.

65. В период между заседаниями Исполнительных комитетов, Президиумы Исполнительных комитетов пользуются правами последних и ответственны перед Исполнительными комитетами.

66. Для выполнения всей работы, подлежащей ведению местной власти, и для проведения в жизнь постановлений вышестоящих Исполнительных комитетов и центральной власти Уездные Исполнительные комитеты образуют отделы на основаниях, определяемых Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом или его Президиумом.

Упразднение или слияние существующих отделов Исполнительных комитетов, а равно образование новых отделов производится постановлением Совета Народных Комиссаров Азербайджанской Социалистической Советской Республики и утверждается Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом или его Президиумом.

67. Отделы Исполнительных комитетов находятся в подчинении Исполнительных комитетов и их Президиумов и обязаны выполнять все предписания и задания Исполнительного комитета и его Президиума, а также предписания и задания соответствующих Народных Комиссариатов Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

В. О Советах Депутатов.

68. Советы рабочих, крестьянских, красноармейских (красно-аскерских) и матросских депутатов образуются:

а) Бакинский Совет в г. Баку с его районами и уездом согласно Положения о Бакинском Совете рабочих, крестьянских, красноармейских и матросских депутатов и городские в прочих городах Азербайджанской Социалистической Советской Республики, имеющих значительное рабочее население, при общем числе всего населения данного города не менее 10.000 человек, по расчету один депутат на каждые 300 человек населения.

б) Сельские — в селениях (деревнях, селах, аулах, хуторах и проч. имеющих не менее 250 жителей) — по расчету 1 депутат на каждые 25 человек населения, но в числе не более 40 депутатов.

Примечание: 1. Изменение нормы представительства, установленной настоящей статьёй, производится постановлениями Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета, в зависимости от местных условий.

Примечание: 2. В городах, несоответствующих условиям, указанным в п. „а” настоящей статьи, Советов не образуется; на эти города распространяется власть соответственного Уездного С'езда Советов и Уездного Исполнительного комитета.

Азербайджанскому Центральному Исполнительному Комитету предоставляется право образовывать городские Советы и в тех городах, которые не соответствуют условиям, указанным в п „а” настоящей статьи, в зависимости от местных условий.

Примечание: 3. Перечень городов, в коих образуются городские Советы, утверждается Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом.

Примечание: 4. В селениях, состоящих из нескольких близко расположенных поселков, образуется один сельский Совет.

69. В селениях, имеющих менее 250 жителей, отдельные сельские Советы не образуются. Трудящиеся таких селений осуществляют свое право управления:

а) участвуя в выборах сельского Совета соседнего селения, имеющего право на избрание самостоятельного Совета или

б) об'единяясь с соседними селениями для выбора общего для всех этих населенных пунктов сельского Совета.

70. Советские хозяйства и фабрики, лежащие вне села, рассматриваются как отдельные селения и население их принимает участие в выборах сельского Совета на общих основаниях, указанных в ст. 68 и 69 Конституции.

71. Совет депутатов избирается сроком на один год.

72. Для текущей работы Совет депутатов в г. Баку избирает из своей среды на срок не свыше одного года Исполнительный орган — Исполнительный Комитет Совета. В остальных городах где есть городские Советы, особые Исполнительные комитеты не избираются. Исполнительным органом этих Советов является Уездный Исполнительный комитет.

73. Исполнительный Комитет Советов является ответственным за всю работу Совета и за исполнение постановлений органов Советской власти перед избравшим его Советом и перед высшими органами Советской власти.

74. Совет депутатов созывается Исполнительным Комитетом или Председателем Совета, как по собственному почину, так и по требованию не менее $\frac{1}{3}$ членов Совета.

75. В границах своего ведения Совет есть высшая в пределах данной территории власть, постановления коей обязательны для всего населения данной местности.

76. Все члены Советов обязаны регулярно давать отчеты своим избирателям.

Г. О предметах ведения местных органов власти.

77. Уездные, районные и сельские органы Советской власти, Исполнительные Комитеты и их Президиумы, а также Советы депутатов имеют своей задачей.

- а) принятие мер к поднятию данной территории в культурном и хозяйственном отношении;
- б) составление и утверждение местных бюджетов;
- в) проведение в жизнь постановлений соответствующих высших органов Советской власти;
- г) разрешение вопросов, имеющих местное для данной территории значение;
- д) объединение советской деятельности в пределах данной территории;
- е) обеспечение, в пределах данной территории, революционной законности и охрана государственного порядка и общественной безопасности;
- ж) обсуждение вопросов общегосударственного значения как по собственному почину, так и по предложению вышестоящих Исполнительных Комитетов.

78. С'езды Советов и их Исполнительные Комитеты осуществляют контроль над деятельностью нижестоящих Советов и их исполнительных органов.

Постановления местных С'ездов могут быть отменяемы лишь вышестоящими С'ездами и их Исполнительными Комитетами, Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом или его Президиумом.

Постановления Исполнительных Комитетов и их Президиумов могут быть отменяемы избравшими их С'ездами, а также вышестоящими С'ездами, Исполнительными Комитетами, их Президиумами, Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом, его Президиумом и Советом Народных Комиссаров Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

79. Уездные Исполнительные Комитеты или их Президиумы вправе приостановить под своей ответственностью проведение в жизнь распоряжений Народных комиссариатов Азербайджанской Социалистической Советской Республики лишь в исключительных случаях, в порядке, определяемом Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом.

Глава VII.

О выборах в Советы

А. Об активном и пассивном избирательном праве.

80. Правом избирать и быть избранным в Советы пользуются независимо от пола, вероисповедания, расы, национальности, оседлости и т. п. следующие граждане Азербайджанской Социалистической Советской Республики, которым ко дню выборов исполнилось 18 лет:

а) все добывающие средства к жизни производительным и общественно-полезным трудом, а также лица, занятые домашним хозяйством, обеспечивающим для первых возможность производительного труда;

б) красноармейцы (красноаскерцы) и краснофлотцы Рабоче-крестьянских Красной Армии и Флота;

в) граждане, входящие в категории, перечисленные в п. п. „а” и „б” настоящей статьи, потерявшие в какой-либо мере трудоспособность.

Примечание: Из лиц не вступивших в число граждан Азербайджанской Социалистической Советской Республики пользуются активным и пассивным избирательным правом лица, указанные в ст. 13 настоящей Конституции.

81. Не избирают и не могут быть избранными, хотя бы они и входили в одну из перечисленных категорий:

а) лица, прибегающие к наемному труду с целью извлечения прибыли;

б) лица, живущие на нетрудовой доход, как-то: проценты с капитала, доходы с предприятий, поступления с имущества и т. п.;

в) частные торговцы, торговые и коммерческие посредники;

г) монахи и духовные служители религиозных культов всех исповеданий и толков, для которых это занятие является профессией;

д) служители и агенты быв. полиции, отдельного корпуса жандармов и охранных отделений, члены цаствовавшего дома, а также лица, руководившие деятельностью полиции, жандармерии и карательных органов;

е) лица, признанные в установленном порядке душевнобольными или умалишенными;

ж) лица, осужденные за корыстные и порочащие преступления на установленный законом или судебным приговором срок.

Б. О производстве выборов.

82. Выборы производятся в дни, устанавливаемые местными Советами или их Исполнительными комитетами.

83. О ходе и результате выборов составляется протокол за подписями членов избирательной комиссии.

84. Порядок производства выборов, а равно и участие в них профессиональных союзов и иных рабочих организаций, определяется Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом, или его Президиумом.

В. О проверке и отмене выборов и отзыве депутатов.

85. Проверка правильности выборов в Советы производится избирательными комиссиями, а проверка правильности полномочий делегатов избираемых на С'езды Советов — мандатными комиссиями.

86. В случае неправильности выборов в целом, вопрос об отмене выборов разрешается высшим по порядку органом Советской власти. Высшим органом по кассации советских выборов является Азербайджанский Центральный Исполнительный Комитет и его Президиум.

87. Избиратели, пославшие в Совет депутата, имеют право во всякое время отозвать его и произвести новые выборы.

РАЗДЕЛ IV-й

Глава VIII.

О бюджетном праве.

88. Все государственные доходы и расходы Азербайджанской Социалистической Советской Республики, включая сюда доходы и расходы входящих в нее Нахичеванской Социалистической Советской Республики и Автономной Области Нагорного Карабаха, объединяются в общегосударственном бюджете.

89. Бюджет Азербайджанской Социалистической Советской Республики входит, как составная часть, в государственный бюджет Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики и через нее в единый государственный бюджет Союза Социалистических Советских Республик, в соответствии с Конституциями Союза Социалистических Советских Республик и Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики, и издаваемыми в порядке общесоюзного, федеративного и республиканского законодательства правилами.

90. Распределение расходов, а также доходов, собираемых на территории Азербайджанской Социалистической Советской Республики, на расходы и доходы вносимые в общесоюзную роспись, в роспись Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики и в роспись Азербайджанской Социалистической Советской Республики, устанавливается также в порядке законодательства Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики и Союза Социалистических Советских Республик.

91. Бюджет Азербайджанской Социалистической Советской Республики рассматривается Советом Народных Комиссаров Азербайджанской Социалистической Советской Республики, утверждается Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом и направляется в законодательные органы Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики для включения, в порядке Конституций Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики и Союза Социалистических Советских Республик, в единый государственный бюджет Союза Социалистических Советских Республик.

92. Государственные доходы и расходы Нахичеванской Социалистической Советской Республики и Автономной Области Нагорного Карабаха, после принятия их местными Советами народных комиссаров и центральными исполнительными комитетами и рассмотрения Советом Народных Комиссаров Азербайджанской Социалистической Советской Республики, утверждаются Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом в качестве составных частей бюджета Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

93. Ни один расход из средств государственной казны не может быть произведен без установления на него кредита в росписи государственных доходов и расходов или без издания особого на то постановления законодательных органов.

94. Все расходы по росписи Азербайджанской Социалистической Советской Республики расходуются в пределах сметных подразделений по их прямому назначению.

95. Все местные доходы и расходы объединяются в местных бюджетах в порядке общесоюзного, общифедеративного и республиканского законодательства.

96. Местные бюджеты рассматриваются и утверждаются соответственными с'ездами Советов или в подлежащих случаях, исполнительными комитетами под общим контролем соответствующих уездных исполнительных комитетов и центральных органов Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

97. Отчет по исполнению бюджета Азербайджанской Социалистической Советской Республики утверждается Азербайджанским Центральным Исполнительным Комитетом.

98. В порядке законодательства Союза Социалистических Советских Республик, Закавказской Социалистической Федеративной Советской Республики и Азербайджанской Социалистической Советской Республики для покрытия расходов, отнесенных по этим законодательствам на местные средства, местным бюджетам предоставляются доходные источники: налоговые и неналоговые.

РАЗДЕЛ V

Глава IX.

О гербе и флаге Азербайджанской Социалистической Советской Республики.

99. Герб Азербайджанской Социалистической Советской Республики состоит из изображений на красном фоне в лучах солнца золотых серпа и молота, помещенных крест-накрест, рукоятками книзу и полумесяца с пятиконечной звездой, окруженных венцом из колосьев, с надписью:

- а) Азербайджанская Социалистическая Советская Республика.
- б) Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

100. Государственный флаг Азербайджанской Социалистической Советской Республики состоит из полотнища красного (алого) цвета с отношением длины к ширине, как 2:1, в левом верхнем углу которого, у древка золотые серп и молот, радиусом в $\frac{1}{6}$ ширины флага; над ними золотой месяц, обращенный концами направо, с красной пятиконечной звездой, обрамленной золотой каймой; диаметр полумесяца равен $\frac{1}{10}$ ширины флага; с правой стороны серпа и молота надпись на новом и старом тюркском алфавите.

101. Местопребыванием правительства Азербайджанской Социалистической Советской Республики является город Баку.

1937-ci il Konstitusiyası

Yeni Konstitusiya 14 fəsil və 155 maddədən ibarət idi. İqtisadi sahədə, cəmiyyətin sinfi quruluşunda və milli qarşılıqlı münasibətlərdə əmələ gəlmiş əsaslı dəyişikliklər sosialist demokratiyası prinsipinə uyğun surətdə dövlət orqanları sistemində və seçki hüququ prinsipində bir sıra yeniliklərin təsbit edilməsinə səbəb oldu. Hakimiyyət orqanlarının hamısı gizli səsvermə yolu ilə ümumi, müstəqim və bərabər seçki hüququ əsasında seçilməyə başladı. Əvvəlki konstitusiyalardan fərqli olaraq Azərbaycanın 1937-ci il Konstitusiyası bir sıra yeni fəsilləri - «İctimai quruluş», «Vətəndaşların əsas hüquq və vəzifələri», «Naxçıvan MSSR-in ali dövlət hakimiyyəti orqanları», «DQMV-nin dövlət hakimiyyəti orqanları», «Məhkəmə və prokurorluq» adlanan fəsilləri ehtiva edirdi.

Konstitusiyanın I fəslə Azərbaycanın SSR-in ictimai quruluşuna, II fəslə dövlət quruluşuna, III fəslə Azərbaycanın ali dövlət hakimiyyəti orqanlarına, IV fəslə respublikanın dövlət idarəetmə orqanlarına, V fəslə Naxçıvan MSSR-in ali dövlət hakimiyyəti orqanlarına, VI fəslə Naxçıvan MSSR-in dövlət idarəetmə orqanlarına, VII fəslə DQMV-nin dövlət hakimiyyəti orqanlarına, VIII fəslə yerli dövlət hakimiyyəti orqanlarına, IX fəslə Azərbaycanın büdcəsinə, X fəslə məhkəmə və prokurorluğa, XI fəslə vətəndaşların əsas hüquq və azadlıqlarına, XII fəslə seçki sisteminə, XIII fəslə dövlətin dili, gerbi, bayrağı və paytaxtına və nəhayət, XIV fəslə Konstitusiyaya dəyişikliklərin edilməsi qaydasına həsr edilmişdi.

İctimai quruluşa aid olan fəsildə cəmiyyətin əsas təbəqələri qismində fəhlə, kəndli və əməkçi ziyalıların olduğu və bu təbəqələrin respublikanın siyasi əsasını təşkil edən zəhmətkeş deputatları sovetlərində təmsil olunduğu göstərilir. Konstitusiyanın 4-cü maddəsində qeyd edildiyi kimi, Azərbaycanın iqtisadi əsasını kapitalist təsərrüfat sisteminin ləğvi, əmək və istehsal vasitələri üzərində xüsusi mülkiyyətin istisna edilməsi, insanın insan tərəfindən istismarının aradan qaldırılması nəticəsində öz təsdiqini tapmış istehsal və əmək vasitələri üzərində sosialist mülkiyyəti təşkil edirdi. Sosialist mülkiyyəti iki formada - dövlət mülkiyyəti (ümumxalq malı) və kooperativ-kolxoz mülkiyyəti formasında özünü ifadə edirdi. Ölkənin təsərrüfat həyatı dövlət xalq təsərrüfatı planı ilə müəyyən edilirdi. Əməyə vəzifə kimi baxılırdı.

Sosialist federasiyasının tamhüquqlu üzvü kimi Azərbaycan SSR-in «dövlət suverenliyi» formal da olsa onun Konstitusiyasının müddəalarında ifadə olunmuşdu:

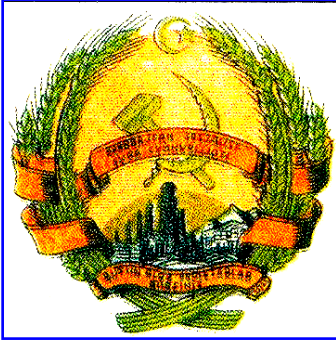
SSRİ-nin dövlət quruluşu respublikaların federativ birliyi kimi müəyyən edilsə də, Azərbaycan SSR tərkibində iki muxtar qurumun olmasına baxmayaraq, unitar quruluşa malik idi. Sovetlər birliyinin ali hakimiyyət orqanı olan Ali Sovet iki palatadan ibarət olduğu halda, Azərbaycanın Ali Soveti bir palatalı idi. SSRİ Ali Sovetinin birinci palatası - İttifaq Şurası ərazi dairələri üzrə formalaşdırılırdısa, ikinci palata - Millətlər Şurası müttəfiq, muxtar respublikalar, muxtar vilayət və muxtar mahallar üzrə seçilirdi. Hər iki palatada eyni sayda deputatın olması nəzərdə tutulurdu ki, bu da palataların hüquq bərabərliyinin təmin edilməsi məqsədilə atılmış addım idi. Millətlər Şurasına müttəfiq respublikalardan 25, muxtar respublikalardan 11, muxtar vilayətlərdən 5 və muxtar mahallardan 1 deputat seçilməsini, eləcə də Azərbaycanın ərazisində bir muxtar respublika və bir muxtar vilayətin olmasını nəzərə alaraq, Azərbaycanın həmin şurada 41 deputatla təmsil edilməsi müəyyən olunmuşdu. Azərbaycan Sovet Respublikasının səlahiyyətləri məcmusu iki qrup səlahiyyətlərdən formalaşdı. Birinci qrupa Sovetlər İttifaqı və müttəfiq respublikaların birgə səlahiyyətləri məcmusunu təşkil edən səlahiyyətlər, ikinci qrupa isə Azərbaycanın müstəsna səlahiyyəti aid edilirdi.

Sovetlər birliyi ilə müttəfiq respublikalar, o cümlədən Azərbaycan arasında səlahiyyətlərin bu cür bölgüsü onların suverenliyi arasındakı üzvi bağlıqla, demokratik mərkəziyyət prinsipinin həyata keçirilməsi, Azərbaycanın digər müttəfiq respublikalar kimi hüquqlarının bir hissəsini «könüllü olaraq» İttifaqa ötürməsi, SSRİ-nin yaradılması haqqında müttəfiq respublikalar arasındakı müqavilə razılaşması, iqtisadi və siyasi sistemin vahid sosialist mahiyyəti və sosialist mülkiyyət formalarının Sovet İttifaqının təsərrüfat həyatının bütün sferalarında şəriksiz hökmranlığı, sosializmin iqtisadi qanunlarına müvafiq olaraq bu və ya digər sənaye sahələrinin ümumfederal əhəmiyyəti və s. kimi amillərlə şərtləndirilirdi.

1937-ci il sentyabrın 17-də Naxçıvan MSSR X Fövqəladə Sovetlər qurultayı muxtar respublikanın yeni Konstitusiyasını qəbul etdi. Azərbaycan SSR-in Konstitusiyası əsasında hazırlanmış və onun əsas prinsiplərini özündə əks etdirən, 11 fəsil və 115 maddədən ibarət olan Konstitusiya Naxçıvan MSSR-in hüquqi statusunu, Azərbaycanla muxtar respublika arasında qarşılıqlı münasibətləri müəyyən edən məsələləri, muxtar respublikanın müstəqilliyini möhkəmləndirən konstitusion normaları nəzərdə tuturdu. Naxçıvan MSSR Azərbaycan SSR-in tərkibinə muxtariyyət hüquqlarında daxil olan sosialist dövləti elan olunurdu.

Naxçıvan MSSR Azərbaycanın ali dövlət hakimiyyəti orqanlarında öz nümayəndəliyi ilə təmsil olunurdu. Naxçıvan MSSR-in Ali Soveti Rəyasət heyətinin sədri eyni zamanda Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin sədrinin müavini sayılırdı. Muxtar Respublikanın Xalq Komissarları Sovetinin sədri öz vəzifəsi etibarilə Azərbaycan hökumətinin tərkibinə daxil edilirdi.

Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Naxçıvan Konstitusiyasını təsdiq etmək, Naxçıvan MSSR-in Konstitusiyasının SSRİ və Azərbaycan SSR Konstitusiyalarına uyğunluğu, Azərbaycan qanunlarının muxtar respublika qanunları ilə müqayisədə üstünlük hüququ və Azərbaycan qanunları ilə muxtar respublika qanunları arasında ziddiyyət olduğu halda, Azərbaycan qanunlarının qüvvəsinin üstünlüyü ilə qanunla yol verilən hüdudlarda məhdudlaşdırılırdı.

1937-ci il Konstitusiyasının 151-ci il maddəsində **Dövlət gerbinin** təsviri belə verilmişdir: “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət gerbi, üzərində Azərbaycan və rus dillərində: “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası” və “Bütün ölkələrin proletarları birləşin!” sözləri yazılmış və doğmaqda olan günəş fonu üzərində pambıq və sünbül əklilindən ibarət haşiyə ilə çəkilmiş oraq və çəkicdən və ön planda neft vışkasından ibarətdir. Gerbin yuxarısında beşbucaqlı ulduz vardır.”

Konstitusiyasının 152-ci maddəsində isə **Dövlət bayrağının** təsviri ifadə edilmişdir: “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət bayrağı, sol bucağında, bayraq ağacı

yanında yuxarıda qızılla oraq və çəkic çəkilmiş və üstündə Azərbaycan dilində “Az SSR” sözləri yazılmış qırmızı qumaşdan ibarətdir.”

1937-ci il Konstitusiyasında **Dövlət himni** barədə maddə olmamışdır.

1937-ci il Konstitusiyası skanerdən keçirilib onun elektron mətni hazırlanan zaman həmin dövrün terminləri və orfoqrafiya qaydaları qorunmuşdur.

**AZƏRBAYCAN SOVET SOSİALİST
RESPUBLİKASININ BAŞ SOVETİNƏ
SEÇKİLƏR HAQQINDA**

**ÜMUM AZƏRBAYCAN FÖVQƏL'ADƏ
IX SOVETLƏR QURULTAYININ
QƏRARI**

ÜMUM AZƏRBAYCAN FÖVQƏL'ADƏ IX SOVETLƏR QURULTAYI
QƏRARA ALIR:

AZƏRBAYCAN SSR-in YENİ QONSTITUSİYASINA ƏSASƏN
SEÇKİLƏR HAQQINDA ƏSASNAMƏNİN TƏRTİB VƏ TƏSDİQ
EDİLMƏSİ, HƏMÇİNİN AZƏRBAYCAN SOVET SOSİALİST
RESPUBLİKASI BAŞ SOVETİNƏ SEÇKİ MÜDDƏTİNİN MÜƏYƏN
EDİLMƏSİ ÜMUM AZƏRBAYCAN MƏRKƏZİ İCRAİYƏ QOMİTETİNƏ
TAPŞIRILSIN.

QURULTAYIN PREZİDİUMU

Bakı, 14 mart 1937-ci il.

AZƏRBAYCAN SOVET SOSIALİST RESPUBLİKASININ
QONSTITUSİYASI
(ƏSAS QANUNU)

MÜNDƏRİCAT

AZƏRBAYCAN SOVET SOSIALİST RESPUBLİKASI QONSTITUSİYASININ (ƏSAS QANUNUNUN) TƏSDİQ EDİLMƏSİ HAQQINDA *Ümum Azərbaycan Fövqəladə IX Sovetlər Qurultayının qərarı*

AZƏRBAYCAN SOVET SOSIALİST RESPUBLİKASININ BAŞ SOVETİNƏ SEÇKİLƏR HAQQINDA *Ümum Azərbaycan Fövqəladə IX Sovetlər Qurultayının qərarı*

AZƏRBAYCAN SOVET SOSIALİST RESPUBLİKASININ QONSTITUSİYASI (ƏSAS QANUNU)

- Fəsil I.* İctimai quruluş
- Fəsil II.* Dövlət quruluşu
- Fəsil III.* Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası dövlət hakimiyyətinin ali orqanları
- Fəsil IV.* Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət idarəsi orqanları
- Fəsil V.* Naxçıvan Avtonom Sovet Sosialist Respublikası dövlət hakimiyyətinin ali orqanları
- Fəsil VI.* Naxçıvan Avtonom Sovet Sosialist Respublikasının dövlət idarəsi orqanları
- Fəsil VII.* Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastının dövlət hakimiyyəti orqanları
- Fəsil VIII.* Dövlət hakimiyyətinin yerli orqanları
- Fəsil IX.* Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının byudceti
- Fəsil X.* Məhkəmə və proqurorlux
- Fəsil XI.* Vətəndaşların əsas hüquq və vəzifələri
- Fəsil XII.* Seçki sistemi
- Fəsil XIII.* Gerb, flağ, paytaxt
- Fəsil XIV.* Qonstitusiyayı dəyişdirmək qaydası

Baş Mətbuat Müdirliyi Müvəkkilliyi № 5459. Azpartnəşr № 159. Sifariş № 1208. Tiraj 50200. İstəlisalata verilmiş 23/X-37. Çapa imzalanmış 16/Xİ-37. Kağız formatı 62X94¹/₁₀. Çap listi 2. Azərnəşr mətbəəsində basıldı, 26-lar adına "Kitab Sarayı", Bakı, Əli Bayramov küçəsi

FƏSİL I İCTİMAİ QURULUŞ

Maddə 1. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası işçi və kəndlilərin sosialist dövlətidir.

Maddə 2. Azərbaycan SSR-in siyasi əsasını mülkədar və qapitalistlər hakimiyyətinin devrilməsi, proletar diktaturasının əldə edilməsi, Azərbaycan xalqının çarizm və rus imperialist burjuaziyasının milli zülmündən qurtulması və millətçi qontrevolyusiyanın darmadağın edilməsi nəticəsində böyümüş və möhkəmlənmiş Əməkçi Deputatlarının Sovetləri təşkil edir.

Maddə 3. Azərbaycan SSR-də bütün hakimiyyət Əməkçi Deputatlarının Sovetləri şəxsində şəhər və kənd əməkçilərinindir.

Maddə 4. Azərbaycan SSR-in iqtisadi əsasını, qapitalist təsərrüfat sisteminin ləğv edilməsi, istehsal alət və vasitələrinə xüsusi mülkiyyətin aradan qaldırılması və insanın insan tərəfindən istismarının yox edilməsi nəticəsində bərqərar olmuş sosialist təsərrüfat sistemi və istehsal alət və vasitələrinə sosialist mülkiyyəti təşkil edir.

Maddə 5. Azərbaycan SSR-də sosialist mülkiyyəti ya dövlət mülkiyyəti (bütün xalq malı) formasında, ya kooperativ-qolxoz mülkiyyəti (ayrı-ayrı qolxozların mülkiyyəti, kooperativ birləşmələrinin mülkiyyəti) formasındadır.

Maddə 6. Torpax, yerin altı, sular, meşələr, zavodlar, fabriqalar, şaxtalar, mədənlər, dəmiryol, su və hava transportu, banqlar, rabitə vasitələri, dövlət tərəfindən təşkil edilmiş iri kənd təsərrüfat müəssisələri (sovxozlar, maşın-traqtor stansiyaları v. s.), habelə şəhərlərdə və sənaye məntəqələrində kommunal müəssisələr və əsas mənzil fondu dövlət mülkiyyətidir, yəni bütün xalq malıdır.

Maddə 7. Qolxozlarda və kooperativ təşkilatlarında olan ictimai müəssisələr və onların canlı və cansız inventarı, qolxoz və kooperativ təşkilatlarının istehsal etdikləri produqsiya, habelə onların ictimai tikintiləri qolxozların və kooperativ təşkilatlarının ictimai sosialist mülkiyyətini təşkil edir.

Hər bir qolxozçu həyətinin, ictimai qolxoz təsərrüfatının əsas gəlirindən başqa, kənd təsərrüfat arteli ustavına görə, şəxsi istifadəsində kiçik həyətyanı torpağı və həyətyanı torpağında şəxsi mülkiyyətində olan yardımçı təsərrüfatı, yaşayış evi, məhsul verən heyvanı, ev quşu və xırda kənd təsərrüfat inventarı vardır.

Maddə 8. Qolxozların əlində olan torpax pulsuz və vədəsiz, yəni əbədi olaraq, istifadə üçün onlara təhkim edilir.

Maddə 9. Azərbaycan SSR-də hakim təsərrüfat forması olan sosialist sistemli təsərrüfat forması ilə yanaşı olaraq, təbəşinə kəndlilərin və qustarların, şəxsi əməyə əsaslanan və özgə əməyinin istismarına yol verməyən xırda xüsusi təsərrüfatı olmasına qanun tərəfindən yol verilir.

Maddə 10. Vətəndaşların öz əmək gəlirlərinə və qənaətlərinə, yaşayış evinə və yardımçı ev təsərrüfatına, ev təsərrüfatı şeylərinə və avadanlığına, şəxsi istehlak və rahatlıq şeylərinə olan şəxsi mülkiyyət hüququ və habelə vətəndaşların şəxsi mülkiyyətə varislik hüququ qanun tərəfindən qorunur.

Maddə 11. Azərbaycan SSR-in təsərrüfat həyatı, ictimai sərvəti artırmaq, əməkçilərin maddi və qultür səviyəsini dönmədən yüksəltmək, sosialist dövlətinin istiqlaliyyətini möhkəmləndirmək və onun müdafiə qabiliyyətini qüvvətləndirmək intereslərinə olaraq, dövlət xalq təsərrüfatı planı ilə müəyən edilir və yönəldilir.

Maddə 12. Azərbaycan SSR-də əmək: «kim işləməzsə, o yeməz» prinsipi üzrə, əmək qabiliyyəti olan hər bir vətəndaşın vəzifəsi və şərəf işidir.

Azərbaycan SSR-də sosializmin: «hər kəsdən qabiliyyətinə görə, hər kəsə əməyinə görə» prinsipi həyata keçirilir.

FƏSİL II DÖVLƏT QURULUŞU

Maddə 13. Eqonomik və səyasi cəhətdən, habelə müdafiə cəhətindən qarşılıqlı yardımı həyata keçirmək məqsədilə Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası, könüllü olaraq, barabar hüquqlu Sovet Sosialist Respublikaları ilə: Rusiya SFSR, Uqrayna SSR, Belorusiya SSR, Gürcüstan SSR, Ermənistan SSR, Türkmənistan SSR, Özbəkistan SSR, Tacikistan SSR, Qazaxıstan SSR, Qırğızıstan SSR ilə ittifaq dövləti olan Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqında birləşmişdir.

Buna görə, Azərbaycan SSR, SSRİ Qonstitusiyasının 14-cü maddəsi ilə müəyən edilmiş hüququn SSRİ-nin ali hakimiyyət orqanları və dövlət idarəsi orqanları sūfətində SSRİ-yə ayid olmasını tə'min edir.

SSRİ Qonstitusiyasının 14-cü maddəsi hūdudu xaricində, Azərbaycan SSR, öz suveren hüququnu tamamilə mühafizə edərək, dövlət hakimiyyətini müstəqill surətdə həyata keçirir.

Maddə 14. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası: Naxcivan Avtonom Sovet Sosialist Respublikasından, Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastından, Ağdam, Ağdaş, Ağcabədi, Əlibayramlı, Astara, Astraxanbazar, Bərdə, Bələkən, Biləsuvar, Vartaşen, Vərgədüz, Göyçay, Hil, Dəstəfur, Cəbrayıl, Dəvəçi, Yevlax, Zaqatala, Zəngilan, Zərdab, Zuvand, İsmayılı, Qazax, Qaradonlu, Qaryagin, Qasım-İsmayilov, Qax, Gədəbəy, Kəlbəcər, Kirovabad, Qonaxkənd, Qubadlı, Quba, Qutqaşen, Kürdəmir, Laçın, Lənkəran, Masallı, Nərimanov, Nuxa, Sabirabad, Səlyan, Samux, Tovuz, Terter, Xaçmaz, Xızı, Şamxor, Şaumyan və Şamaxı rayonlarından və Bakı şəhərindən ibarətdir.

Maddə 15. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqından azad surətdə çıxmaq hüququnu saxlayır.

Maddə 16. Azərbaycan SSR-in territoriyası Azərbaycan SSR-in razılığı olmadan dəyişdirilə bilməz.

Maddə 17. SSRİ-nin qanunları Azərbaycan SSR territoriyasında məcburidir.

Maddə 18. Azərbaycan SSR-in hər bir vətəndaşı SSRİ-nin vətəndaşıdır.

Bütün başqa müttəfiq respublikaların vətəndaşları Azərbaycan SSR territoriyasında Azərbaycan SSR vətəndaşları ilə eyni hüquqa malikdirlər.

Maddə 19. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası öz ali hakimiyyət orqanları və dövlət idarə orqanları sūfətində aşağıdakı işləri idarə edir:

- a) Azərbaycan SSR-in Qonstitusiyasını qərarlaşdırmaq və onun icrasını qontrol etmək;
- b) Naxcivan ASSR-in Qonstitusiyasını təsdiq etmək;

- c) Azərbaycan SSR-in tərkibində yeni avtonom respublikalar və oblastların təşkil edilməsini SSRİ Baş Sovetinin təsdiqinə təqdim etmək;
- c) Naxçıvan ASSR-in və Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastının sərhədlərini və rayon bölgülərini təsdiq etmək;
- d) Azərbaycan SSR-in rayon bölgülərini və rayonlarının sərhədlərini qərarlaşdırmaq;
- e) Azərbaycan SSR-in qanunlarını vermək;
- ə) dövlət nizam-qaydasını və vətəndaşların hüququnu qorumaq;
- f) Azərbaycan SSR-in xalq-təsərrüfat planını təsdiq etmək;
- g) Azərbaycan SSR-in dövlət byudcetini təsdiq etmək;
- ğ) SSRİ qanunlarına müvafiq olaraq, dövlət və yerli vergiləri, yığımaları və vergi gəlirindən olmayan gəlirləri qərarlaşdırmaq;
- h) Naxçıvan ASSR-in və Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastının byudcetlərinin və rayon və şəhərlərin yerli byudcetlərinin həyata keçirilməsinə rəhbərlik etmək;
- i) sığorta və əmanət işlərinə rəhbərlik etmək;
- y) respubliqaya tabe olan banqları, sənaye, kəndtəsərrüfat və ticarət müəssisə və təşkilatlarını idarə etmək, və habelə yerli sənayeə rəhbərlik etmək;
- k) İttifaqa tabe müəssisələrin vəziyyətini və idarə edilmələrini qontrol və onlara nəzarət etmək;
- l) torpaxdan, yer altından, meşələrdən və sülardan istifadə etmək qaydasını qərarlaşdırmaq;
- m) mənzil və qommunal təsərrüfatına, mənzil inşaatına, şəhərlərin və sayir məskun yerlərin abadlaşdırılmasına rəhbərlik etmək;
- n) yol inşaatı, yerli transporta və rabitəyə rəhbərlik etmək;
- o) əmək haqqında qanunvericilik;
- ö) səhiyyə işlərinə rəhbərlik etmək;
- p) ictimai tə'minat işlərinə rəhbərlik etmək;
- q) ibtidai, orta və ali təhsil işlərinə rəhbərlik etmək;
- r) Azərbaycan SSR-in qultura-maarif və elmi təşkilat və müəssisələrinə rəhbərlik etmək və bütün respubliqa məşşabında əhəmiyyəti olan qultura-maarif və elmi təşkilat və müəssisələri idarə etmək;
- s) bədən tərbiyyəsi və sport işlərinə rəhbərlik etmək və onları təşkil etmək;
- ş) Azərbaycan SSR-in məhkəmə orqanlarını təşkil etmək;
- t) Azərbaycan SSR-in vətəndaşlığı hüququnu vermək;
- u) Azərbaycan SSR-in məhkəmə orqanları tərəfindən məhkum edilmiş vətəndaşlara amnistiya vermək və bağışlamaq.

Maddə 20. Naxçıvan ASSR-in, Naxçıvan ASSR xüsusiyyətlərini nəzərə alan və Azərbaycan SSR ilə SSRİ-nin Qonstitusiyalarına tamamilə müvafiq qurulmuş olan öz Qonstitusiyası vardır.

Maddə 21. Azərbaycan SSR-in qanunları Naxçıvan ASSR-in territoriyasında məcburidir. Naxçıvan ASSR qanunu Azərbaycan SSR qanunu ilə düz gəlmədikdə, Azərbaycan SSR-in qanununa əməl edilir.

FƏSİL III

AZƏRBAYCAN SOVET SOSIALİST RESPUBLİKASI DÖVLƏT HAKİMİYƏTİNİN ALİ ORĞANLARI

Maddə 22. Azərbaycan SSR dövlət hakimiyyətinin ali orqanı Azərbaycan SSR-in Baş Sovetidir.

Maddə 23. Azərbaycan SSR-in Baş Soveti, Azərbaycan SSR Qonstitusiyasının 13 və 19-cu maddələrinə görə Azərbaycan SSR-ə verilmiş bütün hüququ həyata keçirir, nə qədər ki, bu hüquq Qonstitusiyaya görə Azərbaycan SSR-in Baş Sovetinə hesabat verən orqanların: Azərbaycan SSR Baş Soveti Prezidiumunun, Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Sovetinin və Azərbaycan SSR Xalq Qomissariatlarının qompetensiyalarına daxil deyildir.

Maddə 24. Azərbaycan SSR-in Baş Soveti Azərbaycan SSR-in yeganə qanunverici orqanıdır.

Maddə 25. Azərbaycan SSR-in Baş Soveti Azərbaycan SSR vətəndaşları tərəfindən seçki oqruqları üzrə 10 min əhalidən bir deputat norması ilə 4 il müddətinə seçilir.

Maddə 26. Qanun, Azərbaycan SSR Baş Soveti tərəfindən sadə səs çoxluğu ilə qəbul edildikdə, təsdiq edilmiş sayılır.

Maddə 27. Azərbaycan SSR Baş Sovetinin qəbul etdiyi qanunlar Azərbaycan SSR Baş Soveti Prezidiumunun sədr və katibinin imzaları ilə e'lan edilir.

Maddə 28. Azərbaycan SSR Baş Soveti Azərbaycan SSR Baş Sovetinin sədrini və onun iki əvəzini seçir.

Maddə 29. Azərbaycan SSR Baş Sovetinin sədri Azərbaycan SSR Baş Sovetinin iclaslarına rəhbərlik edir və onun daxili qaydalarını idarə edir.

Maddə 30. Azərbaycan SSR Baş Sovetinin sessiyaları Azərbaycan SSR Baş Sovetinin Prezidiumu tərəfindən ildə iki dəfə çağırılır.

Növbədən xaric sessiyalar Azərbaycan SSR Baş Sovetinin Prezidiumu tərəfindən öz mülahizəsinə görə və ya Baş Sovet deputatlarının üçdə bir hissəsinin tələbinə görə çağırılır.

Maddə 31. Azərbaycan SSR Baş Soveti: Azərbaycan SSR Baş Soveti Prezidiumu sədrindən, avtonom respubliqa və oblastların sayına görə, iki sədr əvəzindən, Prezidium katibindən və 13 nəfər Prezidium üzvündən ibarət Azərbaycan SSR Baş Sovetinin Prezidiumunu seçir.

Maddə 32. Azərbaycan SSR Baş Sovetinin Prezidiumu bütün öz fəaliyyəti haqqında Azərbaycan SSR Baş Sovetinə hesabat verir.

Maddə 33. Azərbaycan SSR Baş Sovetinin Prezidiumu:

- a) Azərbaycan SSR Baş Sovetinin sessiyalarını çağırır;
- b) Azərbaycan SSR qanunlarını təfsir edir, fərmanlar, verir;
- ç) bütün xalqın rə'yini soruşur (referendum keçirir);
- c) Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Sovetinin, Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Sovetinin qərar və binagüzarlıqları, habelə Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Sovetinin qərar və binagüzarlıqları qanuna müvafiq olmadıqda, onları ləğv edir;

d) Azərbaycan SSR Baş Sovetinin sessiyaları arasındakı dövrdə Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Soveti sədrinin təqdimi ilə Azərbaycan SSR-in ayrı-ayrı Xalq Qomissarlarını vəzifədən azad edir və tə'yin edir, və təsdiq üçün sonradan Azərbaycan SSR Baş Sovetinə təqdim edir;

e) Azərbaycan SSR-in fəxri adlarını verir;

ə) Azərbaycan SSR məhkəmə orqanlarının məhkum etdiyi vətəndaşları bağışlamaq hüququnu həyata keçirir.

Maddə 34. Azərbaycan SSR-in Baş Soveti Mandat Qomissiyası seçir ki, bu da Azərbaycan SSR Baş Soveti deputatlarının vəkalətini yoxlayır.

Mandat Qomissiyasının təqdimi üzrə, Azərbaycan SSR Baş Soveti ayrı-ayrı deputatların vəkalətini ya qəbul etməyi, ya da seçilməsini puç etməyi qərara alır.

Maddə 35. Azərbaycan SSR Baş Soveti lazım gördükdə hər bir məsələ üzrə istintaq və təftiş qomissiyaları tə'yin edir.

Bütün idarələr və vəzifəli şəxslər bu qomissiyaların tələblərini yerinə yetirməyə və onlara lazımı material və sənədlər təqdim etməyə məcburdurlar.

Maddə 36. Azərbaycan SSR Baş Sovetinin deputatı Azərbaycan SSR Baş Sovetinin, Azərbaycan SSR Baş Soveti sessiyaları arasındakı dövrdə isə Azərbaycan SSR Baş Soveti Prezidiumunun razılığı olmadan məhkəmə məs'uliyətinə cəlb və ya həbs edilə bilməz.

Maddə 37. Azərbaycan SSR Baş Sovetinin vəkaləti qurtardıqda Azərbaycan SSR Baş Sovetinin Prezidiumu, Azərbaycan SSR-in yeni seçilmiş Baş Soveti tərəfindən Azərbaycan SSR Baş Sovetinin yeni Prezidiumu təşkil edilənədək, öz vəkalətini saxlayır.

Maddə 33. Azərbaycan SSR Baş Sovetinin vəkaləti qurtardıqda Azərbaycan SSR Baş Sovetinin Prezidiumu Azərbaycan SSR Baş Sovetinin vəkaləti qurtaran gündən etibarən iki aydan gec olmayaraq yeni seçkilər tə'yin edir.

Maddə 39. Azərbaycan SSR-in yenidən seçilmiş Baş Soveti, Azərbaycan SSR Baş Sovetinin keçmiş çağırılış Prezidiumu tərəfindən, seçkilərdən sonra bir aydan gec olmayaraq çağırılır.

Maddə 40. Azərbaycan SSR Baş Soveti Azərbaycan SSR Hökumətini – Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Sovetini – təşkil edir.

Maddə 41. Qanunlar, habelə Azərbaycan SSR Baş Soveti Prezidiumunun fərmanları və izahları, Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Sovetinin qərar və bəyanatları Azərbaycan, rus və erməni dillərində e'lan edilir.

FƏSİL IV

AZƏRBAYCAN SOVET SOSIALİST RESPUBLİKASININ

DÖVLƏT İDARƏSİ ORĞANLARI

Maddə 42. Azərbaycan SSR-in dövlət hakimiyyətinin ali icraiyyə və bəyanat orqanı Azərbaycan SSR-in Xalq Qomissarları Sovetidir.

Maddə 43. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Xalq Qomissarları Soveti Azərbaycan SSR Baş Soveti qarşısında məs'uldur və ona hesabat verir, Azərbaycan SSR Baş Sovetinin sessiyaları arasındakı dövrdə isə Azərbaycan SSR Baş Sovetinin Prezidiumu qarşısında məs'uldur və ona hesabat verir.

Maddə 44. Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Soveti SSRİ və Azərbaycan SSR qanunlarına, SSRİ Xalq Qomissarları Soveti qərar və binagüzarlıqlarına əsasən və onların icrası üçün qərar və binagüzarlıqlar verir və onların icrasını yoxlayır.

Maddə 45. Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Sovetinin qərar və binagüzarlıqlarının icrası Azərbaycan SSR-in bütün teritoriyasında məcburidir.

Maddə 46. Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Soveti:

a) Azərbaycan SSR Xalq Qomissariatlarının və özünə tabe olan başqa təsərrüfat və qultura müəssisələrinin işlərini birləşdirir və yönəldir; Ümum İttifaq Xalq Qomissariatları müvəkkillərinin işlərini birləşdirir və yoxlayır;

b) xalq-təsərrüfat planının həyata keçirilməsi üçün tədbirlər görür;

c) Azərbaycan SSR-in dövlət və yerli byudcətinin həyata keçirilməsi üçün tədbirlər görür;

c) içtimai nizam-qaydanı tə'min etmək, dövlətin intereslərini müdafiə etmək və vətəndaşların hüququnu qorumaq üçün, tədbirlər görür;

d) Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Sovetinin işini yönəldir və yoxlayır, Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastının, rayon və şəhər Əməkçi Deputatları Sovetləri icraiyyə qomitətlərinin işlərinə rəhbərlik edir və bu işləri yoxlayır;

e) lazım olduqda, Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Soveti yanında təsərrüfat və qultura quruluşu işləri üçün xüsusi qomitətlər və Baş İdarələr əmələ gətirir.

Maddə 47. Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Soveti Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Soveti və rayon və şəhər Əməkçi Deputatları Sovetləri icraiyyə qomitətlərinin qərar və binagüzarlıqlarını ləğv etmək, və Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Sovetinin qərar və binagüzarlıqlarını, Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Sovetinin, rayon və şəhər Əməkçi Deputatları Sovetlərinin qərar və binagüzarlıqlarını dayandırmaq hüququna malikdir.

Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Soveti Azərbaycan SSR Xalq Qomissariatlarının əmr və instruqsiyalarını ləğv etmək hüququna malikdir.

Maddə 48. Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Soveti Azərbaycan SSR Baş Soveti tərəfindən bu hey'ətdə təşkil edilir:

Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Soveti sədri; Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Soveti sədrinin əvəzləri; Azərbaycan SSR Dövlət Plan Qomissiyası sədri Azərbaycan SSR-in:

Xalq Yeyinti Sənaye Qomissarı;

Xalq Yüngül Sənaye Qomissarı;

Xalq Meşə Sənaye Qomissarı;

Xalq Torpax Qomissarı;

Xalq Finans Qomissarı;

Xalq Daxili Ticarət Qomissarı;

Xalq Daxili İşlər Qomissarı;
Xalq Ədliyə Qomissarı;
Xalq Səhiyə Qomissarı;
Xalq Maarif Qomissarı;
Xalq Yerli Sənaye Qomissarı;
Xalq Qommunal Təsərrüfat Qomissarı;
Xalq İctimai Təminat Qomissarı;

SSRİ Tədarük Qomiteti müvəkkili;
İncəsənət işləri İdarəsi naçalnik;
Ümum İttifaq Xalq Qomissariatları müvəkilləri.

Maddə 49. Azərbaycan SSR Baş Soveti deputatından sorğu alan Azərbaycan SSR hökuməti və ya Azərbaycan SSR Xalq Qomissarı, üç gündən gec olmayaraq, Azərbaycan SSR Baş Sovetində dilcavabı və ya yazı ilə cavab verməyə məcburdur.

Maddə 50. Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları, Azərbaycan SSR-in qompetensiyasına daxil olan dövlət idarəsi sahələrinə rəhbərlik edirlər.

Maddə 51. Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları, SSRİ-nin və Azərbaycan SSR-in qanunlarına, SSRİ Xalq Qomissarları Sovetinin və Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Sovetinin qərar və binagüzarlıqlarına, SSRİ ittifaq-respubliqa Xalq Qomissariatlarının əmr və instruqsiyalarına əsasən və bunların icrası üçün, müvafiq xalq qomissariatlarının qompetensiyaları daxilində əmr və instruqsiyalar verir və onların icrasını yoxlayırlar.

Maddə 52. Azərbaycan SSR Xalq Qomissariatları ya ittifaq-respubliqa Xalq Qomissariatlarından və ya respubliqa Xalq Qomissariatlarından ibarətdirlər.

Maddə 53. Azərbaycan SSR ittifaq-respubliqa Xalq Qomissariatları həm Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Sovetinə, həm də SSRİ-nin müvafiq ittifaq-respubliqa Xalq Qomissariatlarına tabe olaraq, SSRİ-nin Baş Soveti Prezidiumu tərəfindən təsdiq edilmiş siyahı ilə ancaq məhdud miqdarda müəssisələrdən başqa Azərbaycan SSR dövlət idarəsinin onlara tapşırılmış sahələrinə rəhbərlik edirlər.

Maddə 54. Azərbaycan SSR-in respubliqa Xalq Qomissariatları bilavasitə Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Sovetinə tabe olaraq, dövlət idarəsinin onlara tapşırılmış sahələrinə rəhbərlik edirlər.

Maddə 55. Azərbaycan SSR-in ittifaq-respubliqa Xalq Qomissariatları bunlardır:

Azərbaycan SSR-in:

Xalq Yeyinti Sənaye Qomissariati;
Xalq Yüngül Sənaye Qomissariati;
Xalq Meşə Sənaye Qomissariati;
Xalq Torpax Qomissariati;
Xalq Finans Qomissariati;
Xalq Daxili Ticarət Qomissariati;
Xalq Daxili İşlər Qomissariati;
Xalq Ədliyə Qomissariati;
Xalq Səhiyə Qomissariati.

Maddə 56. Azərbaycan SSR-in respubliqa Xalq Qomissariatları bunlardır:

Azərbaycan SSR-in:

Xalq Maarif Qomissariati;

Xalq Yerli Sənaye Qomissariati;
Xalq Qommunal Təsərrüfat Qomissariati;
Xalq İctimai Tə'minat Qomissariati.

FƏSİL V

NAXCIVAN AVTONOM SOVET SOSIALİST RESPUBLİQASI DÖVLƏT HAKİMİYƏTİNİN ALİ ORĞANLARI

Maddə 57. Naxçıvan ASSR dövlət hakimiyyətinin ali orqanı Naxçıvan ASSR Baş Sovetidir.

Maddə 58. Naxçıvan ASSR Baş Soveti Naxçıvan ASSR-in Qonstitusiyası ilə qərarlaşdırılan nümayəndəlik normaları üzrə, respublikanın vətəndaşları tərəfindən 4 il müddətinə seçilir.

Maddə 59. Naxçıvan ASSR Baş Soveti Naxçıvan ASSR-in yeganə qanunverici orqanıdır.

Maddə 60. Naxçıvan ASSR Baş Soveti:

a) Naxçıvan ASSR-in Qonstitusiyasını qəbul edir və onu təsdiq üçün Azərbaycan SSR Baş Sovetinə təqdim edir;

b) Naxçıvan ASSR-in rayon bölgüsünü, rayon və şəhərlərin sərhədlərini qərarlaşdırır və təsdiq üçün Azərbaycan SSR Baş Sovetinə təqdim edir;

ç) Naxçıvan ASSR-in xalq-təsərrüfat planını və byudcetini təsdiq edir;

c) Nuxçıvan ASSR-in fəxri adlarını verir.

Maddə 61. Naxçıvan ASSR Baş Soveti: Naxçıvan ASSR Baş Sovetinin Prezidiumu sədrindən, onun əvəzlərindən, Prezidium katibindən və Naxçıvan ASSR Baş Soveti Prezidiumu üzvlərindən ibarət Naxçıvan ASSR Baş Sovetinin Prezidiumunu seçir.

Maddə 62. Naxçıvan ASSR Baş Sovetinin Prezidiumu Naxçıvan ASSR Baş Sovetinə hesabat verir.

Maddə 63. Naxçıvan ASSR Baş Soveti Prezidiumunun səlahiyyəti Naxçıvan ASSR Qonstitusiyası ilə müəyən edilir.

Maddə 64. İclasları aparmaq üçün Naxçıvan ASSR Baş Soveti Naxçıvan ASSR Baş Soveti sədrini və onun əvəzlərini seçir.

Maddə 65. Naxçıvan ASSR Baş Soveti Naxçıvan ASSR Hökumətini – Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Sovetini – təşkil edir.

Maddə 66. Naxçıvan ASSR Baş Sovetinin qəbul etdiyi qanunlar, Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Sovetinin qərar və binagüzarlıqları Azərbaycan və erməni dillərində e'lan edilir.

FƏSİL VI

NAXCIVAN AVTONOM SOVET SOSIALİST RESPUBLİQASININ DÖVLƏT İDARƏSİ ORĞANLARI

Maddə 67. Naxçıvan ASSR-in ali icraiyyə və binagüzarlıq orqanı – Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Sovetidir.

Maddə 68. Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Soveti Naxçıvan ASSR Baş Soveti qarşısında məs'uldur və ona hesabat verir, Naxçıvan ASSR Baş Sovetinin sessiyaları arasındakı dövrdə isə, Naxçıvan ASSR Baş Sovetinin Prezidiumu qarşısında məs'uldur və ona hesabat verir.

Maddə 69. Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Soveti SSRİ, Azərbaycan SSR və Naxçıvan ASSR qanunlarına, SSRİ və Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Sovetlərinin qərar və binagüzarlıqlarına əsasən və onların icrası üçün qərar və binagüzarlıqlar verir və onların icrasını yoxlayır.

Maddə 70. Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Soveti Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarlarının əmr və instruqsiyalarını, rayon və şəhər Əməkçi Deputatları Sovetləri icraiyyə qomitətlərinin qərar və binagüzarlıqlarını ləğv etmək, habelə rayon və şəhər Əməkçi Deputatları Sovetlərinin qərar və binagüzarlıqlarını dayandırmaq hüququna malikdir.

Maddə 71. Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Soveti Naxçıvan ASSR Baş Soveti tərəfindən bu hey'ətdə təşkil edilir:

Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Soveti sədri;

Xalq Qomissarları Soveti sədrinin əvəzləri;

Dövlət Plan Qomissiyası sədri;

Xalq Yeyinti Sənaye Qomissarı;

Xalq Torpax Qomissarı;

Xalq Finans Qomissarı;

Xalq Daxili Ticarət Qomissarı;

Xalq Daxili İşlər Qomissarı;

Xalq Ədliyyə Qomissarı;

Xalq Səhiyyə Qomissarı;

Xalq Maarif Qomissarı;

Xalq Yerli Sənaye Qomissarı;

Xalq Qommunal Təsərrüfat Qomissarı;

Xalq İctimai Tə'minat Qomissarı;

Yollar İdarəsi naçalniqi;

Tədarük Qomiteti müvəkkili;

İncəsənət işləri İdarəsi naçalniqi.

Maddə 72. Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Azərbaycan SSR və Naxçıvan ASSR Qonstitusiyalarına görə, Naxçıvan ASSR-in qompetensiyasına daxil olan dövlət idarəsi sahələrinə rəhbərlik edirlər.

Maddə 73. Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları SSRİ, Azərbaycan SSR və Naxçıvan ASSR qanunlarına, SSRİ Xalq Qomissarları Sovetinin, Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Sovetinin, Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Sovetinin qərar və binagüzarlıqlarına, Azərbaycan SSR Xalq Qomissarlarının əmr və instruqsiyalarına əsasən və onların icrası üçün, müvafiq Xalq Qomissariatlarının qompetensiyaları daxilində əmrlər və instruqsiyalar verirlər.

Maddə 74. Naxçıvan ASSR Xalq Qomissariatları, həm Naxçıvan ASSR Xalq Qomissarları Sovetinə, həm də Azərbaycan SSR-in müvafiq Xalq Qomissariatlarına tabe olaraq, dövlət idarəsinin onlara tapşırılmış sahələrinə rəhbərlik edirlər.

**DAĞLIX QARABAĞ AVTONOM OBLASTININ
DÖVLƏT HAKİMİYƏTİ ORĞANLARI**

Maddə 75. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastının dövlət hakimiyyəti orğanı Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Sovetidir.

Maddə 76. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Soveti Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı vətəndaşları tərəfindən 1.500 əhalidən bir deputat norması ilə iki il müddətinə seçilir.

Maddə 77. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Soveti öz territoriyasında kulturasəyasi və təsərrüfat quruluşuna rəhbərlik edir, oblast byudcetini və oblast xalq təsərrüfat planını təsdiq edir, özünə tabe olan idarə orğanlarının fəaliyyətinə rəhbərlik edir, dövlət nizam-qaydasının qorunmasını təmin edir, ölkənin müdafiə qabiliyyətinin qüvvətlənməsinə yardım edir, qanunlara rəayət edilməsini və vətəndaşlar hüququnun qorunmasını təmin edir.

Maddə 78. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Soveti SSRİ və Azərbaycan SSR qanunları ilə ona verilmiş hüquq daxilində qərarlar qəbul edir və binagüzarlıqlar verir.

Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Sovetinin qərar və binagüzarlıqları erməni və Azərbaycan dillərində e'lan edilir.

Maddə 79. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Sovetinin icraiyyə və binagüzarlıx orğanı – sədrdən, sədrin iki əvəzindən, katibdən və 9 nəfər üzvdən ibarət Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Soveti tərəfindən seçilən Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Sovetinin icraiyyə qomitətidir.

Maddə 80. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Sovetinin icraiyyə qomitəti dövlət idarəsinin ayrı-ayrı sahələrinə rəhbərlik etmək üçün aşağıdakı şöbələri təşkil edir:

torpax;

finans;

daxili ticarət;

səhiyyə;

xalq maarifi;

yerli sənaye;

qommunal təsərrüfat;

meşə təsərrüfatı;

ictimai təminat;

yollar;

ümumi;

incəsənət işləri;

plan qomissiyası;

icraiyyə qomitəti sədri yanında qadrlar sektor, və, bundan başqa, Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Sovetinin icraiyyə qomitəti yanında:

Xalq Daxili İşlər Qomissariatı idarəsi;

Tədarük Qomiteti müvəkkili vardır.

Maddə 81. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı şöbə və idarələri öz fəaliyyətində həm Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Sovetinə və onun icraiyyə qomitətinə, həm də Azərbaycan SSR-in müvafiq Xalq Qomissariatlarına tabedirlər.

Maddə 82. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Sovetinin sessiyaları onun icraiyyə qomitəti tərəfindən ildə 4 dəfədən az olmayaraq çağırılır.

Maddə 83. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Soveti öz sessiyaları zamanı üçün sessiyanın iclaslarını aparmaqdan ötrü sədr və katib seçir.

Maddə 84. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastında dövlət hakimiyyətinin rayon, şəhər və kənd orqanları həmin Qonstitusiyanın VIII fəslinin əsasları üzərində təşkil edilir.

Maddə 85. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Soveti, Azərbaycan SSR Baş Sovetinin təsdiqi üçün Avtonom Oblastın milli xüsusiyyətlərini nəzərə alan «Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastına dayır Əsasnamə» təqdim edir.

FƏSİL VIII DÖVLƏT HAKİMİYƏTİNİN YERLİ ORQANLARI

Maddə 86. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastında, rayonlarda, şəhərlərdə, posyolqalarda, kəndlərdə dövlət hakimiyyətinin orqanları – Əməkçi Deputatları Sovetləridir.

Maddə 87. Rayon, şəhər, böyük şəhərlərdə rayon, posyolqa və kənd Əməkçi Deputatları Sovetləri müvafiq rayon, şəhər, kənd əməkçiləri tərəfindən iki il müddətinə seçilir.

Maddə 88. Əməkçi Deputatları Sovetləri (rayon, şəhər, kənd) öz territoriyyalarında qultura-səyasi və təsərrüfat quruluşuna rəhbərlik edirlər, yerli byudceti qərarlaşdırırlar, özlərinə tabe olan idarə orqanlarının fəaliyyətinə rəhbərlik edirlər, dövlət nizam-qaydasının qorunmasını təmin edirlər, ölkənin müdafiə qabiliyyətinin qüvvətlənməsinə yardım edirlər, qanunlara rəyət edilməsini və vətəndaşlar hüququnun qorunmasını təmin edirlər.

Maddə 89. Əməkçi Deputatları Sovetləri, SSRİ və Azərbaycan SSR qanunlarının, Naxçıvan ASSR-də isə – habelə Avtonom respubliqa qanunlarının, onlara verdiyi hüquq daxilində qərarlar qəbul edir və binagüzarlıqlar verirlər.

Maddə 90. Rayon, şəhər və kənd Əməkçi Deputatları Sovetlərinin icraiyyə və binagüzarlıx orqanları – həmin Sovetlər tərəfindən seçilən sədr, onun əvəzləri, katib və üzvlərdən ibarət icraiyyə qomitətləridir.

Maddə 91. Xırda kəndlərdə kənd Əməkçi Deputatları Sovetlərinin icraiyyə və binagüzarlıx orqanı – həmin Sovetlər tərəfindən seçilən sədrdən, onun əvəzindən və katibdən ibarətdir.

Maddə 92. Əməkçi Deputatları Sovetlərinin (rayon, şəhər, posyolqa və kənd) icraiyyə qomitətləri müvafiq əməkçi deputatları Sovetlərinin və yuxarıda duran dövlət orqanlarının qərarlarına əsasən, öz territoriyyalarında qultura-səyasi və təsərrüfat quruluşuna rəhbərlik edirlər.

Maddə 93. Rayon Əməkçi Deputatları Sovetlərinin sessiyaları onların icraiyyə qomitətləri tərəfindən ildə 6 dəfədən az olmayaraq, çağırılır.

Maddə 94. Şəhər və kənd Əməkçi Deputatları Sovetlərinin sessiyaları onların icraiyyə orqanları tərəfindən ayda bir dəfədən az olmayaraq çağırılır.

Maddə 95. Rayon və şəhər Əməkçi Deputatları Sovetləri öz sessiyaları zamanı üçün, sessiya iclaslarını aparmaqdan ötrü sədr və katib seçirlər.

Maddə 96. Kənd Soveti sədri kənd Sovetini çağırır və onun iclaslarını aparır.

Maddə 97. Əməkçi Deputatları Sovetlərinin icraiyyə orqanları həm onları seçmiş olan Əməkçi Deputatları Sovetinə, həm də yuxarıda duran Əməkçi Deputatları Sovetinin icraiyyə orqanına bilavasitə hesabat verirlər.

Maddə 98. Yuxarıda duran Əməkçi Deputatları Sovetlərinin icraiyyə qomitələri aşağıda duran icraiyyə qomitələrinin qərar və binagüzarlıqlarını ləğv etmək və aşağıda duran Əməkçi Deputatları Sovetlərinin qərar və binagüzarlıqlarını dayandırmaq hüququna malikdirlər.

Maddə 99. Yuxarıda duran Əməkçi Deputatları Sovetləri aşağıda duran Əməkçi Deputatları Sovetlərinin və onların icraiyyə qomitələrinin qərar və binagüzarlıqlarını ləğv etmək hüququna malikdirlər.

Maddə 100. Rayon Əməkçi Deputatları Sovetləri, icraiyyə qomitələrinin aşağıdakı şö'bələrini təşkil edirlər:

- torpax;
- xalq maarifi;
- finans;
- daxili ticarət;
- səhiyyə;
- ictimai tə'minat;
- ümumi;
- yollar;
- plan qomissiyası;

icraiyyə qomitəti sədri yanında qadrlar sektorı, və, bundan başqa, rayonun təsərrüfatının xüsusiyyətlərinə müvafiq olaraq, Azərbaycan SSR Baş Soveti Prezidiumunun təsdiqi ilə, rayon Əməkçi Deputatları Sovetləri qommunal və yerli sənaye şö'bələri təşkil edirlər.

Maddə 101. Rayonun şərəyitinə müvafiq olaraq, SSRİ və Azərbaycan SSR qanunlarına əsasən, Azərbaycan SSR Baş Soveti Prezidiumunun təsdiqi ilə Xalq Daxili İşlər Qomissariatı rayon Əməkçi Deputatları Sovetləri yanında öz idarələrini təşkil edir.

Maddə 102. Rayon Əməkçi Deputatları Sovetlərinin şö'bələri öz fəaliyyətində həm rayon Əməkçi Deputatları Sovetinə və onun icraiyyə qomitəsinə, həm də Azərbaycan SSR-in müvafiq Xalq Qomissariatına, Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastında isə – oblast Əməkçi Deputatları Sovetinin müvafiq şö'bəsinə tabedirlər.

Maddə 103. Şəhər Əməkçi Deputatları Sovetləri, icraiyyə qomitələrinin aşağıdakı şö'bələrini əmələ gətirirlər:

- finans;
- qommunal təsərrüfat;
- daxili ticarət;

səhiyə;

xalq maarifi;

ictimai təminat;

ümumi;

plan qomissiyası;

icraiyyə qomitəti sədri yanında qadrlar sektor, və, bundan başqa, şəhərin sənayeinin, onun şəhər və şəhəryanı təsərrüfatının xüsusiyyətlərinə müvafiq olaraq:

yerli sənaye;

torpax.

Maddə 104. Şəhər Əməkçi Deputatları Sovetlərinin şöbələri öz fəaliyyətində həm müvafiq şəhər Əməkçi Deputatları Sovetinə və onun icraiyyə qomitətinə, həm də rayon Əməkçi Deputatları Sovetinin müvafiq şöbəsinə tabedirlər.

Maddə 105. Bakı Əməkçi Deputatlarının şəhər Sovetinin şöbələri öz fəaliyyətində həm Bakı Əməkçi Deputatları Sovetinə və onun icraiyyə qomitətinə, həm də bilavasitə Azərbaycan SSR-in müvafiq Xalq Qomissariatına tabedirlər.

FƏSİL IX AZƏRBAYCAN SOVET SOSIALİST RESPUBLİKASININ BYUDCETİ

Maddə 106. Azərbaycan SSR-in dövlət byudceti Azərbaycan SSR Xalq Qomissarları Soveti tərəfindən tərtib edilir və təsdiq üçün onun tərəfindən Azərbaycan SSR Baş Sovetinə təqdim edilir.

Azərbaycan SSR Baş Soveti tərəfindən təsdiq edilmiş Azərbaycan SSR dövlət byudceti hamının bilməsi üçün e'lan edilir.

Maddə 107. Azərbaycan SSR Baş Soveti Byudcet Qomissiyası seçir, həmin Byudcet Qoraissiyası Azərbaycan SSR-in dövlət byudceti haqqında Baş Sovetə öz mülahizəsi haqqında məruzə edir.

Maddə 108. Azərbaycan SSR dövlət byudcətinin icrası haqqındakı hesabat Azərbaycan SSR Baş Soveti tərəfindən təsdiq edilir və hamının bilməsi üçün e'lan edilir.

Maddə 109. Naxçıvan ASSR byudcətinə və habelə Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastının, rayon, şəhər və kənd Sovetlərinin byudcətlərinə yerli təsərrüfat gəlirləri, onların terriyoriyalarındakı dövlət gəlirlərindən ayırmalar və habelə SSRİ və Azərbaycan SSR qanunları ilə qərarlaşdırılan ölçülərdə yerli vergi və yığmalar varidatı daxil edilir.

FƏSİL X MƏHKƏMƏ VƏ PROQURORLUX

Maddə 110. Azərbaycan SSR-də ədalət mühakiməsi Azərbaycan SSR Baş Məhkəməsi, Naxçıvan ASSR Baş Məhkəməsi, Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastının Oblast Məhkəməsi, SSRİ Baş Sovetinin qərarı ilə yaradılan SSRİ-nin xüsusi məhkəmələri, və xalq məhkəmələri tərəfindən həyata keçirilir.

Maddə 111. Bütün məhkəmələrdə işlərə, qanunda xüsusi surətdə göstərilən hallardan başqa, xalq iclasçılarının iştirakı ilə baxılır.

Maddə 112. Azərbaycan SSR Baş Məhkəməsi Azərbaycan SSR-in ali məhkəmə orqanıdır. Azərbaycan SSR Baş Məhkəməsinə Azərbaycan SSR-in, Naxçıvan ASSR-in və Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastının bütün məhkəmə orqanları fəaliyyətinə nəzarət etmək tapşırılır.

Maddə 113. Azərbaycan SSR Baş Məhkəməsi Azərbaycan SSR Baş Soveti tərəfindən beş il müddətinə seçilir.

Maddə 114. Naxçıvan ASSR Baş Məhkəməsi Naxçıvan ASSR Baş Soveti tərəfindən beş il müddətinə seçilir.

Maddə 115. Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastının Oblast Məhkəməsi Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Soveti tərəfindən beş il müddətinə seçilir.

Maddə 116. Xalq məhkəmələri rayon vətəndaşları tərəfindən gizli səs verməklə, ümumi, müstəqim və barabar seçki hüququna əsasən üç il müddətinə seçilir.

Maddə 117. Azərbaycan SSR-də və Naxçıvan ASSR-də məhkəmə iclası Azərbaycan dilində və Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastında erməni dilində aparılır, əhalisinin çoxu erməni və ya rus və ya talış olan rayonlarda isə, müvafiq olaraq, erməni və ya rus və ya talış dilində aparılır, bu dilləri bilməyən şəxslər üçün iş materialları ilə tərcüməçi vasitəsilə tamamilə tanış olmaq və habelə məhkəmədə ana dilində çıxışda bulunmaq hüququ təmin edilir.

Maddə 118. Azərbaycan SSR-in bütün məhkəmələrində, müttəhimə müdafiə hüququ təmin edilir və, qanunda istisna nəzərdə tutulmamışsa, işlərə açıx baxılır.

Maddə 119. Hakimlər müstəqildirlər və yalnız qanuna tabedirlər.

Maddə 120. Azərbaycan SSR territoriyasında bütün Xalq Qomissariatları və onlara tabe olan idarələr və habelə ayrı-ayrı vəzifəli şəxslər və həmçinin vətəndaşlar tərəfindən qanunların dürüst yerinə yetirilməsinə ali nəzarət həm bilavasitə SSRİ Proquroru, həm də Azərbaycan SSR proquroru vasitəsilə həyata keçirilir.

Maddə 121. Azərbaycan SSR proquroru SSRİ proquroru tərəfindən beş il müddətinə təyin edilir.

Maddə 122. Naxçıvan ASSR və Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı proqurorları SSRİ proquroru tərəfindən beş il müddətinə təyin edilir.

Maddə 123. Rayon və şəhər proqurorları, SSRİ Proqurorunun təsdiqi ilə, Azərbaycan SSR Proquroru tərəfindən beş il müddətinə təyin edilir.

Maddə 124. Proqurorlux orqanları öz funksiyalarını heç bir yerli orqanlardan asılı olmayaraq, həyata keçirirlər və yalnız SSRİ Proquroruna tabedirlər.

FƏSİL XI

VƏTƏNDAŞLARIN ƏSAS HÜQUQ VƏ VƏZİFƏLƏRİ

Maddə 125. Azərbaycan SSR vətəndaşları əmək hüququna, yəni əməklərinin miqdarına və keyfiyyətinə müvafiq olaraq, haqqı verilməklə, gərantiyalı iş almaq hüququna malikdirlər.

Əmək hüququ xalq təsərrüfatının socialistcəsinə təşkili ilə, sovet cəmiyyətinin məhsuldar qüvvələrinin durmadan artması ilə, təsərrüfat qrizisləri imkanının aradan qaldırılması ilə və işsizliyin ləğv edilmiş olması ilə tə'min edilir.

Maddə 126. Azərbaycan SSR vətəndaşları istirahət hüququna malikdirlər.

İstirahət hüququ, işçilərin böyük çoxluğu üçün iş gününün 7 saata qədər azaldılması ilə, işçilərin və qulluqçuların əmək haqqı verilərək, hər il mə'zuniyyətə buraxılması ilə, əməkçilərə xidmət üçün geniş sanatoriyalar, istirahət evləri, qublar şəbəkəsi verilməklə tə'min edilir.

Maddə 127. Azərbaycan SSR vətəndaşları qocaldıqda və habelə xəstələndikdə və əmək qabiliyyətini itirdikdə maddi tə'minat hüququna malikdirlər.

Bu hüquq, işçi və qulluqçuların ictimai sığortasının, dövlət hesabına olaraq, geniş inkişaf etdirilməsi ilə, əməkçilərə pulsuz tibbi yardımla, əməkçilərin istifadəsinə geniş qurortlar şəbəkəsi verilməklə tə'min edilir.

Maddə 128. Azərbaycan SSR vətəndaşları təhsil hüququna malikdirlər.

Bu hüquq ümumi məcburi ibtidai təhsillə, ali təhsil də daxil olmaqla, təhsilin pulsuz olması ilə, ali məktəbdə oxuyanların böyük çoxluğu üçün dövlət stipendiyaları sistemi ilə, məktəblərdə təhsilin ana dilində olması ilə, zavodlarda, sovxozlarda, maşın-traqtor stansiyalarında və qolxozlarda, pulsuz olaraq, əməkçilərin istehsal, texniki və aqronomik təhsilinin təşkili ilə tə'min edilir.

Maddə 129. Azərbaycan SSR-də bütün təsərrüfat, dövlət, qultur və ictimai-səyasi yaşayış sahələrində qadına kişi ilə bərabər hüquq verilir.

Qadınların bu hüququnun həyata keçirilməsi imkanı, əmək, əmək haqqı, istirahət, ictimai sığorta və təhsil üçün qadına kişi ilə bərabər hüquq verilməklə, ana və uşax intereslərinin dövlət tərəfindən qorunması ilə, qadına hamilə olduğu zaman, maaşı mühafizə edilərək, mə'zuniyyət verilməsi ilə, doğum evlərinin, uşax yastiləri və bağçalarının geniş şəbəkəsi ilə tə'min edilir.

Maddə 130. Bütün təsərrüfat, dövlət, qultur və ictimai-səyasi yaşayış sahələrində milliyət və irqələrindən asılı olmayaraq, Azərbaycan SSR vətəndaşlarının hüquqca bərabərliyi sarsılmaz bir qanundur.

Vətəndaşların irq və milli mənsubiyətlərindən asılı olaraq, onların hüququnun açıxdan-açığa və ya dolay yolla hər hansı bir şəkildə məhdud edilməsi və ya, bil'əks, açıxdan-açığa və dolay yolla onlara üstünlük verilməsi, habelə irq və ya milli müstəsnalığın və ya nifrət və e'tinasızlığın hər hansı bir şəkildə təbliğ edilməsi – qanunla cəzalandırılır.

Maddə 131. Vətəndaşlara vücdan azadlığını tə'min etmək məqsədilə Azərbaycan SSR-də din dövlətdən və məktəb dindən ayrılmışdır. Bütün vətəndaşlar dini ayinləri icra etməkdə və din əleyhinə propağanda aparmaqda azaddırlar.

Maddə 132. Əməkçilərin intereslərinə müvafiq olaraq, və socialist quruluşunu möhkəmləndirmək məqsədilə Azərbaycan SSR vətəndaşlarına:

- a) söz azadlığı,
- b) mətbuat azadlığı,
- ç) yığıncaqlar və mitinqlər azadlığı,

c) küçə yerləşləri və nümayişlər azadlığı garantiya edilir. Vətəndaşların bu hüququ, əməkçilərə və onların təşkilatlarına mətbəə, kağız ehtiyatı, ictimai binalar, küçələr, rabitə vasitələri və haman hüququ həyata keçirmək üçün lazım olan başqa maddi şərait verilməklə təmin edilir.

Maddə 133. Əməkçilərin intereslərinə müvafiq olaraq, və xalq kütlələrinin təşkilatca öz fəaliyyətini və səyasi aqtiytiyini inkişaf etdirmək məqsədi ilə Azərbaycan SSR vətəndaşlarına ictimai təşkilatlarda: həmkarlar ittifaqlarında, qooperativ birləşmələrində, gənclər təşkilatlarında, sport və müdafiə təşkilatlarında, qultur, texniki və elmi cəmiyyətlərdə birləşmək hüququ təmin edilir, işçi sinfinin və əməkçilərin başqa təbəqələri sıralarından olan ən aqtiy və şüurlu vətəndaşlar isə əməkçilərin, sosialist quruluşunu möhkəmləşdirmək və inkişaf etdirmək uğrunda mübarizələrində onların qabaxcıl dəstəsi və əməkçilərin bütün istər ictimai, istərsə dövlət təşkilatlarının rəhbər yadrosu olan Ümum İttifaq Qommunist (bolşeviklər) Partiyasında birləşirlər.

Maddə 134. Azərbaycan SSR vətəndaşlarına şəxsiyyətin toxunulmazlığı təmin edilir. Məhkəmənin qərarı və ya proqurorun sanqsiyası olmadan heç kəs həbs edilə bilməz.

Maddə 135. Vətəndaşlar mənzilinin toxunulmazlığı və yazışma sirri qanunla qorunur.

Maddə 136. Azərbaycan SSR, əməkçilərin intereslərini müdafiə etdiklərinə görə, yaxud elmi fəaliyyətlərinə görə, yainki milli qurtuluş uğrunda mübarizələrinə görə təqib edilən əcnəbi vətəndaşlara sığıma hüququ verir.

Maddə 137. Azərbaycan SSR-in hər bir vətəndaşı Azərbaycan SSR-in Qonstitusiyasına rəəyət etməyə, qanunları yerinə yetirməyə, əmək dissiplinasını gözetməyə, ictimai vəzifəyə namusla yanaşmağa, sosialist birgəyaşayış qaydalarına hörmət etməyə məcburdur.

Maddə 138. Azərbaycan SSR-in hər bir vətəndaşı sovet quruluşunun müqəddəs və toxunulmaz əsası olan, vətənin sərvət və qüdrət mənbəi olan, bütün əməkçilərin varlı və qultur həyatının mənbəi olan ictimai, sosialist mülkiyyəti qorumağa və möhkəmləndirməyə məcburdur.

İctimai, sosialist mülkiyyətə qəsd edən şəxslər xalqın düşmənidirlər.

Maddə 139. Ümumi əskərlik vəzifəsi bir qanundur.

İşçi-Kəndli Qızıl Ordusunda əskərlik xidməti Azərbaycan SSR vətəndaşlarının şərəfli vəzifəsidir.

Maddə 140. Vətəni müdafiə etmək Azərbaycan SSR-in hər bir vətəndaşının müqəddəs borcudur. Vətənə xəyanət: andı pozmaq, düşmən tərəfinə keçmək, dövlətin hərbi qüdrətinə zərər vurmaq, şpionlux etmək – ən ağır bir cinayət olaraq, qanunun bütün şiddəti ilə cəzalandırılır.

FƏSİL XII SEÇKİ SİSTEMASI

Maddə 141. Bütün Əməkçi Deputatları Sovetlərinə: Azərbaycan SSR Raş Sovetinə, Naxçıvan ASSR Baş Sovetinə, Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı Əməkçi Deputatları Sovetinə, rayon, şəhər, kənd Əməkçi Deputatları Sovetlərinə deputatlar – seçicilər tərəfindən gizli səs verməklə ümumi, barabar və müstəqim seçki hüququ əsası ilə seçilir.

Maddə 142. Deputat seçkiləri ümumidir: ağıldan məhrum olan və məhkəmə tərəfindən məhkum edilib seçki hüququndan məhrum edilmiş şəxslərdən savayı, Azərbaycan SSR-in 18 yaşına çatmış bütün vətəndaşları, irq və milliyət mənsubiyətindən, dinindən, təhsil dərəcəsindən, oturaxılığından, ictimai nəslindən, əmlak vəziyyətindən və keçmiş fəaliyyətindən asılı olmayaraq, deputat seçkilərində iştirak etmək və seçilmək hüququna malikdirlər.

Maddə 143. Deputat seçkiləri barabardır: hər bir vətəndaş bir səsə malikdir; bütün vətəndaşlar seçkilərdə barabar əsaslar üzrə iştirak edirlər.

Maddə 144. Qadınlar kişilərlə bir barabarda seçmək və seçilmək hüququna malikdirlər.

Maddə 145. Qızıl Ordu sıralarında olan vətəndaşlar, bütün vətəndaşlarla bir barabarda seçmək və seçilmək hüququna malikdirlər.

Maddə 146. Deputatların seçkiləri müstəqimdir: kənd və şəhər Əməkçi Deputatları Sovetindən tutmuş Azərbaycan SSR Baş Sovetinə varıncayadək bütün Əməkçi Deputatları Sovetlərinə seçkilər vətəndaşlar tərəfindən bilavasitə müstəqim seçki yolu ilə icra edilir.

Maddə 147. Deputat seçkilərində səsvermə gizlidir.

Maddə 148. Azərbaycan SSR Əməkçi Deputatları Sovetlərinə seçkilər seçki oqruqları üzrə aşağıdakı normalarla icra edilir:

rayon Sovetinə, rayonun böyüklüyündən asılı olaraq, ən azı 300 və ən çoxu 1.000 nəfər əhalidən bir deputat;

şəhər Sovetinə və şəhərlərdəki rayon Sovetlərinə, şəhərlərin və ya şəhər rayonlarının böyüklüyündən asılı olaraq, ən azı 100 və ən çoxu 750 nəfər əhalidən bir deputat;

Bakı Şəhər Sovetinə, 1.000 nəfər əhalidən bir deputat;

kənd Sovetinə, kənd Sovetinin fəaliyyət rayonunun böyüklüyündən asılı olaraq, ən azı 25 və ən çoxu 150 nəfər əhalidən bir deputat.

Hər bir rayon və şəhər Əməkçi Deputatları Soveti üçün və kənd Əməkçi Deputatları Sovetləri üçün seçki normaları, həmin maddədə göstərilmiş seçki normaları daxilində, «Azərbaycan SSR Əməkçi Deputatları Sovetlərinə seçkilərə dair Əsasnamə» ilə qərarlaşdırılır.

Naxçıvan ASSR və Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastı kənd Əməkçi Deputatları Sovetlərinə seçki normaları, həmin maddədə göstərilmiş seçki normaları daxilində, müvafiq olaraq Naxçıvan ASSR Baş Soveti tərəfindən və Dağlıx Qarabağ Avtonom Oblastının oblast Əməkçi Deputatları Soveti tərəfindən qərarlaşdırılır.

Maddə 149. Seçkilərdə qandidatlar seçki oqruqları üzrə göstərilir.

Qandidat göstərmək hüququ ictimai təşkilatlara və əməkçi cəmiyyətlərinə: kommunist partiyası təşkilatlarına, həmkarlar ittifaqlarına, qooperativlərə, gənclər təşkilatlarına, qultura cəmiyyətlərinə tə'min edilir.

Maddə 150. Hər bir deputat öz işi haqqında və Əməkçi Deputatları Sovetinin işi haqqında seçicilər qarşısında hesabat verməyə məcburdur və seçicilərin çoxluğunun qərarı ilə qanunla qərarlaşdırılmış qayda üzrə hər bir zaman geri çağırılabilir.

Maddə 151. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət gerbi, üzərində Azərbaycan və rus dillərində: «Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası» və «Bütün ölkələrin proletarları, birləşin!» sözləri yazılmış və doğmaqda olan günəş fonu üzərinə pambux və sünbül əklilindən ibarət haşiyə ilə çəkilmiş orax və çəkicdən və ön planda neft vısqasından ibarətdir. Gerbin yuxarısında beşbucaxlı ulduz vardır.

Maddə 152. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət flagı, sol bucağında, flag ağacı yanında yuxarıda qızılla orax və çəkic çəkilmiş və üstündə Azərbaycan dilində «AzSSR» sözləri yazılmış qırmızı qumaşdan ibarətdir.

Maddə 153. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının paytaxtı Bakı şəhəridir.

FƏSİL XIV QONSTITUSİYANI DƏYİŞDİRMƏK QAYDASI

Maddə 154. Azərbaycan SSR Qonstitusiyası ancaq Azərbaycan SSR Baş Sovetinin, Azərbaycan SSR Baş Soveti üzvləri səslərinin üçdə iki hissəsindən az olmayan çoxluğu ilə qəbul edilmiş qərarı ilə dəyişdirilir.

1978-ci il Konstitusiyası

XX əsrin 60-cı illərin sonunda kommunizm cəmiyyətinə sürətli keçid ideyası tədricən iflasa uğramış, 70-ci illərin əvvəllərində «inkişaf etmiş sosializm» cəmiyyəti üçün yeni Əsas qanunun işlənilib hazırlanması zərurəti ortaya çıxmışdı. Sovetlər Birliyində yeni, sayca üçüncü Konstitusiya layihəsi üzərində uzun işləmələrdən sonra, 1977-ci il oktyabrın 7-də bu Konstitusiya qəbul edildi.

1978-ci il aprelin 21-də respublika Ali Sovetinin növbədənəkar yeddinci sessiyasında Azərbaycanın sayca dördüncü Konstitusiyası qəbul edildi. Bu Konstitusiya 11 bölmə, 22 fəsil və 185 maddədən ibarət idi.

Əvvəlki Konstitusiyadan fərqli olaraq, 1978-ci il Konstitusiyasında ayrı-ayrı fəsillər bölmələrdə birləşmişdi. Konstitusiyada Azərbaycanın sosialist ümumxalq dövləti olması, bütün hakimiyyətin xalqa məxsusluğu, dövlət hakimiyyətinin xalq tərəfindən siyasi sistemin əsasını təşkil edən sovetlər vasitəsilə həyata keçirilməsi, iqtisadi sisteminin əsasını istehsal vasitələri üzərində sosialist mülkiyyətinin təşkil etməsi, iqtisadiyyata rəhbərliyin mərkəzləşdirilmiş idarəçiliyin təsərrüfat müstəqilliyi və müəssisə, birlik və digər təşkilatların təşəbbüskarlığı ilə uzlaşdırılmış qaydada, iqtisadi və sosial inkişafın dövlət planları əsasında, sahə və ərazi prinsiplərinin nəzərə alınması ilə həyata keçirilməsi, dövlətin sosial əsasını fəhlə, kəndli və ziyalıların sarsılmaz ittifaqının təşkil etməsi və s. kimi məsələlər öz əksini tapmışdı. Konstitusiya «bilavasitə demokratiyanın» yeni formalarını – ümumxalq müzakirəsi və referendumu; yeni mülki hüquqları: vəzifəli şəxslərin hərəkətlərindən şikayət vermək hüququnu, şərəf və ləyaqətə qarşı qəsdlərdən məhkəmə müdafiəsi hüququnu, dövlət və ictimai təşkilatların hərəkətlərini tənqid etmək hüququnu və s. əks etdirdi.

İlk dəfə olaraq Konstitusiyada sağlamlığın mühafizəsi hüququ, mənzil hüququ, mədəniyyət nailiyyətlərindən istifadə etmək hüququ, yaradıcılıq azadlığı təsbit edildi. Əsas Qanunda hüquq və vəzifələrin «qırılmaz əlaqəsi» qeyd edildi. İttifaq Konstitusiyasında olduğu kimi, Azərbaycanın Konstitusiyasında da ilk dəfə olaraq siyasi sistem, sosial inkişaf və mədəniyyət, xarici siyasət fəaliyyəti və sosialist vətəninin müdafiəsi, xalq deputatının statusu kimi fəsillər, preambula əks etdirilmişdi.

1978-ci ildə qəbul olunmuş Azərbaycan Konstitusiyası ali dövlət hakimiyyəti və idarəetmə orqanlarının təşkili və fəaliyyətində müəyyən dəyişikliklər etdi.

1978-ci il Azərbaycan Konstitusiyasında respublikanın ali dövlət hakimiyyəti orqanı olan Azərbaycan SSR Ali Sovetinin səlahiyyətlərinə müstəsna olaraq Azərbaycan SSR Konstitusiyasının qəbul olunması, onda dəyişikliklər edilməsi; Azərbaycanın tərkibində yeni muxtar respublikaların, muxtar vilayətlərin təşkil edilməsinin SSRİ Ali Sovetinin təsdiqinə verilməsi; dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planlarının, dövlət büdcəsinin və onların yerinə yetirilməsi haqqında hesabatların təsdiq edilməsi; Azərbaycan SSR Ali Sovetinə hesabat verməli olan orqanların təşkili aid edilmişdi.

1978-ci il Konstitusiyasına görə bu ali hakimiyyət orqanının əhalisinin sayı bərabər seçki dairələri üzrə 450 deputatdan ibarət tərkibdə 5 il müddətinə seçilməsi nəzərdə tutulurdu. Həmin deputatların içərisindən sədr və onun dörd müavini seçilirdi. Ali Sovetin sessiyaları ildə iki dəfə (yaz və payız sessiyaları) çağırılmalı idi. Respublika Ali Sovetinin Rəyasət heyətinin təşəbbüsü və ya deputatların azı üçdə birinin təklifi ilə növbədənəkar sessiyaların çağırılması da nəzərdə tutulurdu.

Yalnız Ali Sovetin qanunvericilik təşəbbüsü hüququna malik olmasını müəyyən edən 1937-ci il Konstitusiyasından fərqli olaraq, 1978-ci il Konstitusiyası digər orqanların da qanunvericilik təşəbbüsü hüququna malik olmasını təsbit etmiş oldu. Əsas qanuna görə Azərbaycan SSR Ali Sovetində qanunvericilik təşəbbüsü hüququ respublika Ali Sovetinin Rəyasət heyətinə, Nazirlər Sovetinə, özünün ali dövlət hakimiyyət orqanlarının təmsalında Naxçıvan MSSR-ə, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin daimi və digər komissiyalarına, Azərbaycanın Ali Sovetinin deputatlarına, respublika Ali Məhkəməsinə və respublika prokuroruna məxsus idi. İctimai təşkilatlar da özlərinin respublika orqanlarının təmsalında qanunvericilik təşəbbüsü hüququna malik idilər. Qəbul edilən qanunların, Ali Sovetin qərarlarının və digər aktlarının Rəyasət heyəti sədrinin və katibinin imzaları ilə Azərbaycan, rus və erməni dillərində nəşr olunması nəzərdə tutulurdu.

Azərbaycanın Ali Sovetinin daimi orqanı onun Rəyasət heyəti idi. Ali Sovetin Rəyasət heyəti onun sessiyaları arasındakı dövrdə Azərbaycanın ali dövlət hakimiyyəti orqanının funksiyalarını Konstitusiyanın nəzərdə tutduğu hədudlar daxilində həyata keçirən orqan idi. 1978-ci il Konstitusiyasına görə isə respublika Ali Sovetinin Rəyasət heyəti deputatlar içərisindən sədrdən, sədrin üç müavindən (müavinlərdən ikisi muxtar qurumların müvafiq sovetlərinin sədrləri idi), Ali Sovetin Rəyasət heyətinin katibindən və Rəyasət heyətinin on altı üzvündən ibarət tərkibdə seçilməli idi.

1978-ci il Konstitusiyasına görə Ali Sovetin Rəyasət heyətinin səlahiyyətlərinə sessiyalararası dövrdə sonradan Ali Sovetin növbəti sessiyasında təsdiq edilməyə verilməklə, respublikada qüvvədə olan qanunvericilik aktlarına zəruri hallarda əlavə və dəyişikliklər etmək, Naxçıvanın sərhəd dəyişikliklərini təsdiq

etmək, respublika tabeli rayon və şəhərlər təşkil etmək, Nazirlər Sovetinin təklifi ilə Azərbaycan SSR nazirliklərini və dövlət komitələrini yaratmaq, Nazirlər Sovetinin tərkibinə daxil olan ayrı-ayrı şəxsləri Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin təqdimatı ilə vəzifəyə təyin və vəzifədən azad etmək də daxil idi.

Konstitusiyanın 14-cü fəslində respublikanın ali icra və sərəncamverici orqanı kimi onun Nazirlər Sovetinin strukturu və səlahiyyətləri əks etdirilmişdi. Nazirlər Soveti Ali Sovet tərəfindən Nazirlər Sovetinin sədrindən, sədrin birinci müavindən və müavinlərindən, Azərbaycan SSR nazirlərindən, dövlət komitələrinin sədrlərindən ibarət tərkibdə 5 il müddətinə təşkil edilirdi Nazirlər Sovetinin tərkibinə vəzifəyə görə Naxçıvan MSSR Nazirlər sovetinin sədri də daxil idi.

1937-ci il Konstitusiyasından fərqli olaraq, bu Konstitusiyada Nazirlər Sovetinin tərkibinə daxil olan nazirliklər, dövlət komitələri və baş idarələr ayrı-ayrılıqda göstərilməmişdi.

1978-ci ilin 30 mayında muxtar respublikanın Ali Soveti tərəfindən qəbul edilən, 10 bölmə, 16 fəsil, 163 maddədən ibarət olan Naxçıvan MSSR Konstitusiyası əhalinin muxtar respublikanın ali hakimiyyət orqanında 5 il müddətinə seçilən 110 nəfərlik deputat korpusu ilə təmsilçiliyini nəzərdə tuturdu. Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin özünün daimi orqanı olan Rəyasət heyətinin sədrini və iki müavini, eləcə də Ali Sovetin daimi komissiyalarını seçirdi. Muxtar respublikanın ali icra və sərəncam orqanı olan Naxçıvan MSSR Nazirlər Soveti idi. Həmin orqan muxtar respublikanın səlahiyyətinə aid edilən bütün idarəetmə məsələlərini həyata keçirirdi.

Azərbaycanın 1978-ci il Konstitusiyasında edilən əsas dəyişikliklərdən biri də DQMV-nin dövlət hakimiyyəti və idarə orqanlarının statusunu 1937-ci il Konstitusiyasında olduğu kimi ayrıca fəsildə deyil, Azərbaycan SSR-də yerli dövlət hakimiyyəti və idarə orqanlarının tərkibində əks etdirməsi idi. Konstitusiyanın 84-cü maddəsinə müvafiq olaraq muxtar vilayətin xalq deputatları sovetinin təqdimatı ilə 1981-ci il iyunun 16-da «DQMV haqqında» qanun qəbul edildi. 4 fəsil və 68 maddədən ibarət olan qanunda muxtar vilayətin dövlət hakimiyyəti orqanı qismində iki il yarım müddətə seçilən xalq deputatları soveti çıxış edirdi. Muxtar vilayətin XDS-nin icraiyyə komitəsi vilayətdə icraedici və sərəncamverici orqan idi. Vilayətin statusu ilə digər məsələlər də həmin qanunla tənzimlənirdi.

1978-ci il Konstitusiyasının 137-ci maddəsinə müvafiq olaraq Azərbaycanın yerli dövlət hakimiyyəti orqanları qismində muxtar vilayət, rayon, şəhər, şəhərlərdə rayon, qəsəbə, kənd xalq deputatları sovetləri çıxış edirdi. 2 il 6 ay müddətinə seçilən yerli sovetlər özlərinin icra və sərəncamverici orqanları olan icraiyyə komitələrini seçirdilər. Muxtar vilayət, rayon, şəhər, şəhərlərdə rayon xalq deputatları sovetlərinin sessiyaları ildə 4 dəfədən az olmayaraq, qəsəbə və kənd XDS-nin sessiyaları isə ildə 6 dəfədən az olmayaraq müvafiq sovetlərin icraiyyə komitələri tərəfindən çağırılmalı idi. Yerli sovetlərin icraiyyə komitələri ildə bir dəfədən az olmayaraq onları seçən sovetlər qarşısında, həmçinin əmək kollektivlərinin yığıncaqlarında və vətəndaşların yaşayış yeri üzrə yığıncaqlarda hesabat verməli idilər.

1978-ci il Konstitusiyasının 180-ci maddəsində **Dövlət gerbinin** təsviri verilmişdir: “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi doğan günəş fonunda pambıq və sünbül çələngi ilə haşiyələnmiş oraq və çəkic, neft buruğu təsvirindən ibarətdir və üzərində Azərbaycan dilində: «Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası», «Bütün ölkələrin proletarları, birləşin!» və rus dilində: «Азербайджанская Советская Социалистическая Республика», «Пролетарии всех стран соединяйтесь!» sözləri yazılmışdır. Gerbin yuxarisında beşguşəli ulduz vardır.”

Konstitusiyanın 181-ci maddəsində isə **Dövlət**

bayrağın təsviri ifadə edilmişdi: “Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət bayrağı iki rəngli üfüqi zolağı olan düzbucaqlı parçadan ibarətdir: qırmızı rəngli yuxarı zolaq bayrağın eninin dördüdə üç hissəsinin və göy rəngli aşağı zolaq dördüdə bir hissəsini təşkil edir; qırmızı zolağın yuxarı sol küncündə, bayrağın ağacı yanında zərli oraq və çəkic, bunların üstündə qızıl haşiyə içərisində beşguşəli qırmızı ulduz təsviri vardır. Bayrağın eninin uzunluğuna nisbəti 1:2 - dir.”

Konstitusiya ilə təsbit edilən Azərbaycan SSR-in bayrağının təqdim olunan təsviri 7 oktyabr 1952-ci ildə qəbul edilmişdir.

Konstitusiyanın 182-ci maddəsinə görə Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının **Dövlət himni** Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət heyəti tərəfindən təsdiq edilirdi. Himnin son variantda mətninin müəllifləri Süleyman Rüstəm, Səməd Vurğun və Hüseyn Arif idilər. Himnin musiqisi **Üzeyir Hacıbəyova** məxsus idi.

Oxucuların istifadəsinə təqdim edilən bu Konstitusiyanın elektron versiyasının mətnini Kitabxanamızın əməkdaşları Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatının 1978-ci il nəşrindən skaner edərək hazırlamışlar.

AZƏRBAYCAN SOVET SOSIALİST RESPUBLİKASININ K O N S T İ T U S İ Y A S I (ƏSAS QANUNU)

*1978-ci il aprelin 21-də
doqquzuncu çağırış
Azərbaycan SSR Ali Sovetinin
növbədənənar yeddinci sessiyasında
qəbul edilmişdir*

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT NƏŞRİYYATI

Bakı - 1978

I

**AZƏRBAYCAN SSR-in
İCTİMAİ QURULUŞUNUN VƏ SİYASƏTİNİN ƏSASLARI**

1-ci fəsil

SİYASİ SİSTEM

Maddə 1. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası fəhlələrin, kəndlilərin və ziyalıların, respublikanın bütün millətlərdən olan zəhmətkeşlərinin iradə və mənafeyini ifadə edən sosialist ümumxalq dövlətidir.

Maddə 2. Azərbaycan SSR-də bütün hakimiyyət xalqa məxsusdur.

Xalq dövlət hakimiyyətini Azərbaycan SSR-in siyasi əsası olan xalq deputatları Sovetləri vasitəsilə həyata keçirir.

Bütün başqa dövlət orqanları xalq deputatları Sovetlərinin nəzarəti altındadır və onlara hesabat verirlər.

Maddə 3. Sovet dövlətinin təşkili və fəaliyyəti demokratik mərkəziyyət prinsipinə: aşağıdan yuxarıya bütük dövlət hakimiyyət orqanlarının seçkili olması, onların xalqa hesabat verməsi, yuxarı orqanların qərarlarının aşağı orqanlar üçün məcburi olması prinsipinə uyğun surətdə qurulur. Demokratik mərkəziyyət vahid rəhbərliyi yerlərdəki təşəbbüskarlıq və yaradıcı fəallıqla, hər bir dövlət orqanının və vəzifəli şəxsin tapşırılan iş üçün məsuliyyəti ilə əlaqələndirir.

Maddə 4. Sovet dövləti, onun bütün orqanları sosialist qanunçuluğu əsasında fəaliyyət göstərir, hüquq qaydalarının, cəmiyyətin mənafeyinin, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının qorunmasını təmin edirlər.

Dövlət təşkilatları və ictimai təşkilatlar, vəzifəli şəxslər SSRİ Konstitusiyasına, Azərbaycan SSR Konstitusiyasına və sovet qanunlarına əməl etməyə borcludurlar.

Maddə 5. Dövlət həyatının ən vacib məsələləri ümumxalq müzakirəsinə verilir, habelə ümumxalq səsverməsinə (referenduma) qoyulur.

Maddə 6. Sovet cəmiyyətinin rəhbər və istiqamətverici qüvvəsi, onun siyasi sisteminin, dövlət və ictimai təşkilatlarının özəyi Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasıdır. Sov.İKP xalq üçün yaşayır və xalqa xidmət edir.

Marksizm-leninizm təlimi ilə silahlanmış Kommunist Partiyası cəmiyyətin inkişafının baş perspektivini, SSRİ-nin daxili və xarici siyasət xəttini müəyyən edir, sovet xalqının böyük quruculuq fəaliyyətinə rəhbərlik edir, kommunizmin qələbəsi uğrunda onun mübarizəsinə planauyğun, elmi cəhətdən əsaslandırılmış xarakter verir.

Bütün partiya təşkilatları SSRİ Konstitusiyası dairəsində fəaliyyəti göstərirlər.

Maddə 7. Həmkarlar ittifaqları, Ümumittifaq Lenin Kommunist Gənclər İttifaqı, kooperativ təşkilatları və başqa ictimai təşkilatlar öz nizamnamə vəzifələrinə uyğun olaraq dövlət işlərinin və ictimai işlərin idarə olunmasında, siyasi məsələlərin, təsərrüfat məsələlərinin və sosial-mədəni məsələlərin həllində iştirak edirlər.

Maddə 8. Əmək kollektivləri dövlət işlərinin və ictimai işlərin müzakirəsində və həllində, istehsalın və sosial inkişafın planlaşdırılmasında, kadrların hazırlanması və yerləşdirilməsində, müəssisə və idarələri idarə etmək, əmək və məişət şəraitini yaxşılaşdırmaq, istehsalın inkişafı üçün, habelə sosial-mədəni tədbirlər və maddi həvəsləndirmə üçün nəzərdə tutulan vəsaitdən istifadə etmək məsələlərinin müzakirəsində və həllində iştirak edirlər.

Əmək kollektivləri sosializm yarışını inkişaf etdirir, qabaqcıl iş metodlarının yayılmasına, əmək intizamının möhkəmləndirilməsinə kömək edir, öz üzvlərini kommunist əxlaqı ruhunda tərbiyələndirir, onların siyasi şüurluluğunu, mədəniyyətini və peşə ixtisasını yüksəltmək qayğısına qalırlar.

Maddə 9. Sovet cəmiyyətinin siyasi sisteminin inkişafında əsas istiqamət sosialist demokratiyasının daha da genişləndirilməsindən: dövlət və cəmiyyət işlərinin idarə olunmasında vətəndaşların getdikcə daha geniş iştirak etməsindən, dövlət aparatının təkmilləşdirilməsindən, ictimai təşkilatların fəallığının artırılmasından, xalq nəzarətinin gücləndirilməsindən, dövlət həyatının və ictimai həyatın hüquqi əsasının möhkəmləndirilməsindən, aşkarlığın genişləndirilməsindən, ictimai rəyin daim nəzərə alınmasından ibarətdir.

2-ci fəsil

İQTİSADI SİSTEM

Maddə 10. Azərbaycan SSR-in iqtisadi sisteminin əsasını dövlət (ümumxalq) və kolxoz-kooperativ mülkiyyəti formasında istehsal vasitələri üzərində sosialist mülkiyyəti təşkil edir.

Həmkarlar ittifaqları təşkilatlarına və başqa ictimai təşkilatlara öz nizamnamə vəzifələrini yerinə yetirmək üçün lazım olan əmlak da sosialist mülkiyyətidir.

Dövlət sosialist mülkiyyətini mühafizə edir və onun artırılması üçün şərait yaradır.

Sosialist mülkiyyətindən şəxsi qazanc və başqa tamah məqsədilə istifadə etməyə heç kəsin haqqı yoxdur.

Maddə 11. Dövlət mülkiyyəti bütün sovet xalqının ümumi sərvətidir, sosialist mülkiyyətinin əsas formasıdır.

Torpaq və yerin təkisi, sular, meşələr dövlətin müstəsna mülkiyyətidir. Sənayedə, tikintidə və kənd təsərrüfatında əsas istehsal vasitələri, nəqliyyat və rabitə vasitələri, banklar, dövlət tərəfindən təşkil edilmiş ticarət və kommunal müəssisələrinin, başqa müəssisələrin əmlakı, şəhərlərin əsas mənzil fondu, habelə dövlətin vəzifələrini həyata keçirilməsi üçün lazım olan başqa əmlak dövlətə məxsusdur.

Maddə 12. Kolxozların və başqa kooperativ təşkilatlarının, onların birliklərinin mülkiyyəti istehsal vasitələrindən və onlara öz nizamnamə vəzifələrini yerinə yetirmək üçün lazım olan başqa əmlakdan ibarətdir.

Kolxozların ixtiyarında olan torpaq pulsuz və müddətsiz istifadə üçün onlara təhkim edilir.

Dövlət kolxoz-kooperativ mülkiyyətinin inkişafına və onun dövlət mülkiyyətinə yaxınlaşmasına kömək edir.

Kolxozlar, eləcə də torpağın başqa istifadəçiləri torpaqdan səmərəli istifadə etməli, ona qayğı ilə yanaşmalı, onun münbitliyini artırmalıdır.

Maddə 13. Azərbaycan SSR vətəndaşlarının şəxsi mülkiyyətinin əsasını əməkli gəlir təşkil edir. Şəxsi mülkiyyətdə məişət avadanlığı, şəxsi istehlak və rahatlıq şeyləri, yardımçı ev təsərrüfatı şeyləri, yaşayış evi və əməklə qazanılmış vəsait yığını ola bilər. Vətəndaşların şəxsi mülkiyyəti və ona vərəsəlik hüququ dövlət tərəfindən mühafizə olunur.

Vətəndaşların istifadəsində yardımçı təsərrüfat üçün (o cümlədən mal-qara və quş saxlamaq üçün), bağçılıq və bostançılıq, habelə fərdi mənzil tikintisi üçün qanunla müəyyən edilmiş qaydada verilən torpaq sahələri ola bilər. Vətəndaşlar onlara verilən torpaq sahələrindən səmərəli istifadə etməlidirlər. Dövlət və kolxozlar yardımçı təsərrüfatın idarə olunmasında vətəndaşlara kömək edirlər.

Vətəndaşların şəxsi mülkiyyətində və ya istifadəsində olan əmlak əməksiz gəlir mənbəyi olmamalı, ondan cəmiyyətin mənafeyi zərərinə istifadə edilməməlidir.

Maddə 14. İctimai sərvəti artırmaq, xalqın və hər bir sovet adamının rifahını yüksəltmək mənbəyi sovet adamlarının istismardan azad əməyidir.

Dövlət sosializmin «hər kəsdən qabiliyyətinə görə, hər kəsə əməyinə görə» prinsipinə uyğun olaraq əmək və istehlak ölçüsünə nəzarət edir. Dövlət vergi tutulmalı olan gəlirdən verginin miqdarını müəyyən edir.

İctimai faydalı əmək və onun nəticələri cəmiyyətdə insanın mövqeyini müəyyən edir. Dövlət maddi və mənəvi stimulları əlaqələndirərək, yenilikçiliyə, işə yaradıcı münasibətə həvəs oyadaraq, əməyin hər bir sovet adamı üçün birinci həyati tələbatə çevrilməsinə kömək edir.

Maddə 15. Sosializmdə ictimai istehsalın ali məqsədi adamların getdikcə artan maddi və mənəvi tələbatını ən dolğun surətdə ödəməkdən ibarətdir.

Dövlət zəhmətkeşlərin yaradıcı fəallığına, sosializm yarışına, elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətlərinə arxalanaraq, iqtisadiyyata rəhbərlik formaları və metodlarını təkmilləşdirərək əmək məhsuldarlığının artmasını, istehsalın səmərəliliyinin və işin keyfiyyətinin yüksəlməsini, xalq təsərrüfatının dinamik, planauyğun və proporsional inkişafını təmin edir.

Maddə 16. Azərbaycan SSR iqtisadiyyatı SSRİ ərazisində ictimai istehsalın, bölgünün və mübadilənin bütün sahələrini əhatə edən vahid xalq təsərrüfatı kompleksinin tərkib hissəsidir.

İqtisadiyyata rəhbərlik dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planları əsasında, sahə və ərazi prinsipləri nəzərə alınmaqla, mərkəzləşdirilmiş qaydada idarəetməni müəssisələrin, birliklərin və başqa təşkilatların təsərrüfat müstəqilliyi və təşəbbüskarlığı ilə əlaqələndirmək yolu ilə həyata keçirilir. Bu zaman təsərrüfat hesabından, mənfəətdən, maya dəyərindən, digər iqtisadi vasitələrdən və stimullardan fəal istifadə olunur.

Maddə 17. Azərbaycan SSR-də kустar sənətkar peşələri, kənd təsərrüfatı, əhaliyə məişət xidməti sahəsində fərdi əmək fəaliyyətinə, habelə yalnız vətəndaşların və onların ailə üzvlərinin şəxsi əməyinə əsaslanan başqa fəaliyyət növlərinə qanunla yol verilir. Dövlət fərdi əmək fəaliyyətini nizama salır, ondan cəmiyyətin xeyrinə istifadə olunmasını təmin edir.

Maddə 18. İndiki nəslin və gələcək nəsillərin xeyrinə olaraq Azərbaycan SSR-də torpağın, yerin təkinin, su ehtiyatlarının, bitkilər və heyvanlar aləminin mühafizəsi, bunlardan elmi cəhətdən əsaslandırılmış qaydada, səmərəli istifadə olunması, havanın və suyun təmizliyinin qorunması, təbii sərvətlərin bərpasının təmin edilməsi və insanı əhatə edən mühitin yaxşılaşdırılması üçün lazımı tədbirlər görülür.

3-cü fəsil

SOSIAL İNKİŞAF VƏ MƏDƏNİYYƏT

Maddə 19. Azərbaycan SSR-in sosial əsasını fəhlələrin, kəndlilərin və ziyalıların sarsılmaz ittifaqı təşkil edir.

Dövlət cəmiyyətin sosial yekcinsliyinin güclənməsinə - sinfi fərqlərin, şəhərlə kənd, əqli əməklə fiziki əmək arasında mühüm fərqlərin silinməsinə, SSRİ-nin bütün millətləri və xalqlarının hərtərəfli inkişaf etməsinə və bir-birinə yaxınlaşmasına kömək edir.

Maddə 20. Kommunizmin «hər kəsin azad inkişafı hamının azad inkişafı üçün şərtidir» idealına uyğun olaraq dövlət öz qarşısına vətəndaşların yaradıcı qüvvə, qabiliyyət və istedadlarını tətbiq etmələri üçün, şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafı üçün real imkanları genişləndirmək məqsədini qoyur.

Maddə 21. Dövlət əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması və əməyin mühafizəsi, onun elmi təşkili, xalq təsərrüfatının bütün sahələrində istehsal proseslərini kompleks mexanikləşdirmək və avtomatlaşdırmaq əsasında ağır fiziki əməyin azaldılması, sonra isə tamamilə aradan qaldırılması qayğısına qalır.

Maddə 22. Azərbaycan SSR-də kənd təsərrüfatı əməyini sənaye əməyinin bir növünə çevirmək; kənd yerlərində xalq maarifi, mədəniyyət, səhiyyə, ticarət və ictimai iaşə, məişət xidməti və kommunal təsərrüfatı müəssisələrin şəbəkəsini genişləndirmək; kəndləri abad qəsəbələrə çevirmək proqramı ardıcıl həyata keçirilir.

Maddə 23. Dövlət əmək məhsuldarlığının artması əsasında zəhmətkeşlərin əmək haqqı və real gəlir səviyyəsinin yüksəldilməsi xəttini dönmədən yeridir.

Sovet adamlarının tələbatını daha dolğun ödəmək məqsədilə ictimai istehlak fondları yaradılır. Dövlət ictimai təşkilatların və əmək kollektivlərinin geniş iştirakı ilə bu fondların artmasını və ədalətlə bölünməsinə təmin edir.

Maddə 24. Azərbaycan SSR-də dövlət səhiyyə, sosial təminat, ticarət və ictimai iaşə, məişət xidməti və kommunal təsərrüfatı sistemləri fəaliyyət göstərir və inkişaf edir.

Dövlət əhaliyə xidmətin bütün sahələrindən kooperativ təşkilatlarının və başqa ictimai təşkilatların fəaliyyətini həvəsləndirir. O, kütləvi bədən tərbiyəsinin və idmanın inkişafına kömək edir.

Maddə 25. Azərbaycan SSR-də vətəndaşların ümumtəhsil və peşə hazırlığını təmin edən, gənclərin kommunist tərbiyəsinə, mənəvi və fiziki inkişafına xidmət edən, onları əməyə və ictimai fəaliyyətə hazırlayan vahid xalq maarifi sistemi mövcuddur və təkmilləşir.

Maddə 26. Cəmiyyətin tələbatını müvafiq olaraq dövlət elmin planauyğun inkişafını və elmi kadrlar hazırlanmasını təmin edir, elmi-tədqiqat nəticələrinin xalq təsərrüfatında və həyatın başqa sahələrindən tətbiq olunmasını təşkil edir.

Maddə 27. Dövlət mənəvi sərvətlərin mühafizə etmək və artırmaq, bunlardan sovet adamlarının mənəvi və estetik tərbiyəsi üçün, onların mədəni səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün geniş istifadə etmək qayğısına qalır.

Azərbaycan SSR-də peşəkar incəsənətin və bədii xalq yaradıcılığının inkişafı hər vasitə ilə həvəsləndirilir.

4-cü fəsil

XARİCİ SİYASƏT FƏALİYYƏTİ VƏ SOSIALİST VƏTƏNİNİN MÜDAFİƏSİ

Maddə 28. Azərbaycan SSR öz xarici siyasət fəaliyyətində SSRİ Konstitusiyası ilə müəyyən edilmiş xarici siyasət məqsədləri, vəzifələri və prinsiplərini rəhbər tutur.

Azərbaycan SSR-də müharibə təbliğatı qadağan edilir.

Maddə 29. SSRİ Konstitusiyasına uyğun olaraq sosialist vətəninin müdafiəsi dövlətin ən mühüm funksiyalarından biridir və bütün xalqın işidir.

Sosialist nailiyyətlərini, sovet xalqının dinc əməyini, dövlətin suverenliyini və ərazi bütövlüyünü müdafiə etmək məqsədilə SSRİ Silahlı Qüvvələri yaradılmış və ümumi əsgəri vəzifə müəyyən olunmuşdur.

SSRİ Silahlı Qüvvələrinin xalq qarşısında borcu sosialist Vətəninə etibarlı müdafiə etməkdən, hər hansı təcavüzkarın dərhal dəf olunmasını təmin etmək üçün döyüşə daim hazır olmaqdan ibarətdir.

Maddə 30. Azərbaycan SSR ölkənin təhlükəsizliyinin və müdafiə qabiliyyətinin təmin edilməsində, SSRİ Silahlı Qüvvələrinin lazım olan hər şeylə təchiz olunmasında iştirak edir.

Ölkənin təhlükəsizliyinin təmin etmək və müdafiə qabiliyyətini möhkəmlətmək sahəsində dövlət orqanlarının, ictimai təşkilatların, vəzifəli şəxslərin və vətəndaşların vəzifələri SSR İttifaqı qanunvericiliyi ilə müəyyən olunur.

II

DÖVLƏT VƏ ŞƏXSİYYƏT

5-ci fəsil

AZƏRBAYCAN SSR VƏTƏNDAŞLIĞI. VƏTƏNDAŞLARIN HÜQUQ BƏRABƏRLİYİ

Maddə 31. SSRİ-də müəyyən edilmiş vahid ittifaq vətəndaşlığına uyğun olaraq Azərbaycan SSR-in hər bir vətəndaşı SSRİ vətəndaşıdır.

Sovet vətəndaşlığının əldə edilməsinin və itirilməsinin əsasları və qaydası SSRİ vətəndaşlığı haqqında qanunla müəyyən olunur.

Başqa müttəfiq respublikaların vətəndaşları Azərbaycan SSR ərazisində Azərbaycan SSR vətəndaşları ilə eyni hüquqlara malikdirlər.

Azərbaycan SSR vətəndaşları xaricdə Sovet dövlətinin müdafiəsi və himayəsindən istifadə edirlər.

Maddə 32. Azərbaycan SSR vətəndaşları mənşəyindən, sosial və əmlak vəziyyətindən, irqi və milli mənsubiyyətindən, cinsindən, təhsilindən, dilindən, dinə münasibətindən, məşğuliyyət növündən və xarakterindən, yaşayış yerindən və digər hallardan asılı olmayaraq qanun qarşısında bərabərdirlər.

Azərbaycan SSR vətəndaşlarının hüquq bərabərliyi iqtisadi, siyasi, sosial və mədəni həyatın bütün sahələrində təmin edilir.

Maddə 33. Azərbaycan SSR-də qadın və kişi bərabər hüquqlara malikdirlər.

Bu hüquqların həyata keçirilməsi təhsil almaqda və peşə hazırlığı keçməkdə, əməkdə, əmək haqqı almaqda və işdə irəli çəkilməkdə, ictimai-siyasi və mədəni fəaliyyətdə qadınlara kişilərlə bərabər imkanlar verilməklə, habelə qadınların əməyinin və sağlamlığının mühafizəsi sahəsində xüsusi tədbirlərlə, qadınlara əməyi analıq vəzifəsi ilə əlaqələndirmək imkanı verən şərait yaratmaqla; anaları və uşaqları hüquqi cəhətdən müdafiə etməklə, onlara maddi və mənəvi yardım göstərməklə, o cümlədən hamilə qadınlara və analara haqqı ödənilən məzuniyyət verilməklə və digər güzəştlər edilməklə, azyaşlı uşaqları olan qadınların iş vaxtını tədricən qısaltmaqla təmin edilir.

Maddə 34. Müxtəlif irq və millətlərdən olan Azərbaycan SSR vətəndaşları bərabər hüquqlara malikdirlər.

Bu hüquqların həyata keçirilməsi SSRİ-nin bütün millətlərini və xalqlarını hərtərəfli inkişaf etdirmək və bir-birinə yaxınlaşdırmaq siyasəti ilə, vətəndaşların sovet vətənpərvərliyi və sosialist beynəlmiləçiliyi ruhunda tərbiyə olunması ilə, ana dilindən və SSRİ-nin başqa xalqlarının dillərindən istifadə etmək imkanı ilə təmin edilir.

Hüquqların bilavasitə və ya dolayısı ilə hər hansı şəkildə məhdudlaşdırılması, irqi və milli əlamətlərə görə vətəndaşlar üçün bilavasitə və ya dolayısı üstünlüklər müəyyən edilməsi, eləcə də irqi və ya milli müstəsnalığın, ədavətin və ya etinasızlığın hər hansı şəkildə təbliği qanunla cəzalandırılır.

Maddə 35. Azərbaycan SSR-də əcnəbi vətəndaşlara və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə qanunla nəzərdə tutulmuş hüquq və azadlıqlar, o cümlədən onlara məxsus şəxsi hüquqların, əmlak, ailə hüquqlarının və başqa hüquqların müdafiəsi üçün məhkəməyə və digər dövlət orqanlarına müraciət etmək hüququ təmin olunur.

Azərbaycan SSR ərazisində olan əcnəbi vətəndaşlar və vətəndaşlığı olmayan şəxslər SSRİ Konstitusiyasına, Azərbaycan SSR Konstitusiyasına hörmət etməli və sovet qanunlarına əməl etməlidirlər.

Maddə 36. Azərbaycan SSR zəhmətkeşlərin mənafeyini və sülh işini müdafiə etmək üstündə, inqilabi hərəkətdə və milli azadlıq hərəkətində iştirak etmək üstündə, mütərəqqi ictimai-siyasi, elmi və ya digər yaradıcı fəaliyyət üstündə təqib olunan əcnəbilərə sığınacaq hüququ verir.

6-cı fəsil

AZƏRBAYCAN SSR VƏTƏNDAŞLARININ ƏSAS HÜQUQLARI, AZADLIQLARI VƏ VƏZİFƏLƏRİ

Maddə 37. Azərbaycan SSR vətəndaşları SSRİ Konstitusiyasında, Azərbaycan SSR Konstitusiyasında və sovet qanunlarında elan edilən və təminat verilən sosial-iqtisadi, siyasi və şəxsi hüquq və azadlıqlara bütünlüklə

malikdirlər. Sosial-iqtisadi və mədəni inkişaf proqramları yerinə yetirildikcə sosializm quruluşu vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının genişlənməsini, həyat şəraitinin daim yaxşılaşmasını təmin edir.

Vətəndaşların hüquq və azadlıqlardan istifadə etməsi cəmiyyətin və dövlətin mənafeyinə, digər vətəndaşların hüquqlarına zərər vurmamalıdır.

Maddə 38. Azərbaycan SSR vətəndaşları əmək hüququna, yəni əməyin kəmiyyət və keyfiyyətinə uyğun olaraq və dövlət tərəfindən müəyyən edilmiş minimum məbləğdən aşağı olmamaqla haqqı ödənilən təminatlı iş almaq hüququna, o cümlədən həvəsinə, qabiliyyətinə, peşə hazırlığına, təhsilinə münasib olaraq və ictimai tələbatı nəzərə alınmaqla peşə, məşğuliyyət növü və iş seçmək hüququna malikdirlər.

Bu hüquq sosialist təsərrüfat sistemi, məhsuldar qüvvələrin durmadan artması, pulsuz peşə təlimi, əmək ixtisasının artırılması və yeni ixtisasların öyrədilməsi, peşə seçməkdə istiqamətləndirmə və işə düzəltmə sistemlərinin inkişaf etdirilməsi ilə təmin olunur.

Maddə 39. Azərbaycan SSR vətəndaşları istirahət hüququna malikdirlər.

Bu hüquq fəhlə və qulluqçular üçün 41 saatdan çox olmayan iş həftəsi müəyyən edilməsi ilə, bir sıra peşələr və istehsalatlar üçün qısaldılmış iş günü ilə, gecə vaxtı iş müddətinin qısaldılması ilə; hər il haqqı ödənilən məzuniyyət verilməsi, hər həftə istirahət günləri verilməsi, habelə mədəni-maarif və sağlamlıq müəssisələri şəbəkəsinin genişləndirilməsi, kütləvi idmanın, bədən tərbiyəsinin və turizmin inkişaf etdirilməsi ilə; yaşayış yerində istirahət üçün əlverişli imkanlar və asudə vaxtdan səmərəli istifadə üçün digər şərait yaradılması ilə təmin olunur.

Kolxozçuların iş vaxtı və istirahət müddəti kolxozlar tərəfindən nizamə salınır.

Maddə 40. Azərbaycan SSR vətəndaşları sağlamlığın mühafizəsi hüququna malikdirlər.

Bu hüquq dövlət səhiyyə müəssisələrinin göstərdikləri pulsuz ixtisaslı tibbi yardımla; vətəndaşları müalicə edən və onların sağlamlığını möhkəmləndirən müəssisələr şəbəkəsinin genişləndirilməsi ilə; təhlükəsizlik texnikasının və istehsalat sanitariyasının inkişaf etdirilməsi və təkmilləşdirilməsi ilə; geniş profilaktika tədbirləri görülməsi ilə; ətraf mühiti sağlamlaşdırmaq tədbirləri ilə böyüməkdə olan nəslin sağlamlığı üçün xüsusi qayğı göstərilməsi, o cümlədən təlimlə və əmək tərbiyəsilə əlaqəsi olmayan, uşaq əməyinin qadağan edilməsi ilə; xəstələnmə halları qarşısının alınmasına və azaldılmasına vətəndaşların uzun illər fəal həyatının təmin edilməsinə yönəldilən elmi tədqiqatların genişləndirilməsi ilə təmin olunur.

Maddə 41. Azərbaycan SSR vətəndaşları qocaldıqda, xəstələndikdə, əmək qabiliyyətini tamamilə və ya qismən itirdikdə, habelə ailə başçısını itirdikdə maddi təminat hüququna malikdirlər.

Bu hüquq fəhlələrin, qulluqçuların və kolxozçuların sosial sığortası ilə; əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirməyə görə müavinətlərlə; yaşa, əlilliyə və ailə başçısını itirməyə görə dövlət və kolxozlar hesabına pensiyalar verilməsi ilə; əmək qabiliyyətini qismən itirmiş vətəndaşların işə düzəldilməsi ilə; qocalara və əlillərə qayğı göstərilməsi ilə, sosial təminatın başqa formaları ilə təmin olunur.

Maddə 42. Azərbaycan SSR vətəndaşları mənzil hüququna malikdirlər.

Bu hüquq dövlət və ictimai mənzil fondunun inkişafı və mühafizəsi, kooperativ və fərdi mənzil tikintisinə yardım göstərilməsi ilə, rahat mənzillər tikintisi proqramı həyata keçirildikcə verilən mənzil sahəsinin ictimai nəzarət altında ədalətli bölüşdürülməsi ilə, habelə mənzil haqqının və kommunal xidmətlər üçün haqqın yüksək olmaması ilə təmin edilir. Azərbaycan SSR vətəndaşları onlara verilən mənzilə qayğı ilə yanaşmalıdırlar.

Maddə 43. Azərbaycan SSR vətəndaşları təhsil hüququna malikdirlər.

Bu hüquq bütün təhsil növlərinin pulsuz olması, gənclərin hamılıqla icbari orta təhsilinin həyata keçirilməsi ilə, təlimin həyatla, istehsalatla əlaqəsi əsasında texniki peşə, orta ixtisas təhsilinin və ali təhsilin geniş inkişaf etdirilməsi ilə; qiyabi təhsilin və axşam təhsilinin inkişaf etdirilməsi ilə; şagirdlərə və tələbələrə dövlət təqaüdü verilməsi və güzəştlər edilməsi ilə; məktəb dərslərinin pulsuz verilməsi ilə, məktəbdə ana dilində oxumaq imkanı ilə; müstəqil təhsil üçün şərait yaradılması ilə təmin olunur.

Maddə 44. Azərbaycan SSR vətəndaşları mədəniyyət nailiyyətlərindən istifadə etmək hüququna malikdirlər.

Bu hüquq dövlət fondlarında və ictimai fondlarda olan ölkə və dünya mədəniyyəti sərvətlərinin hamıya müəssər olması ilə; mədəni-maarif müəssisələrinin inkişaf etdirilməsi və respublika ərazisində bərabər yerləşdirilməsi ilə; televiziya və radionun, kitab nəşri işinin və dövrü mətbuatın, pulsuz kitabxanalar şəbəkəsinin inkişaf etdirilməsi ilə; xarici dövlətlərlə mədəni mübadilənin genişləndirilməsi ilə təmin olunur.

Maddə 45. Kommunizm quruculuğu məqsədlərinə uyğun olaraq Azərbaycan SSR vətəndaşlarının elmi, texniki və bədii yaradıcılıq azadlığı təmin edilir. Bu azadlıq elmi tədqiqatların, ixtiraçılıq və səmərələşdiricilik fəaliyyətinin daha da genişləndirilməsi, ədəbiyyat və incəsənətin inkişaf etdirilməsi ilə təmin olunur. Dövlət bundan ötrü lazımi maddi şərait yaradır, könüllü cəmiyyətlərə və yaradıcılıq ittifaqlarına yardım göstərir, ixtiraların və səmərələşdirmə təkliflərinin xalq təsərrüfatında və həyatın başqa sahələrində tətbiqini təşkil edir.

Müəlliflərin, ixtiraçıların və səmərələşdiricilərin hüquqları dövlət tərəfindən qorunur.

Maddə 46. Azərbaycan SSR vətəndaşları dövlət işlərinin və ictimai işlərin idarə edilməsində, ümumdövlət və yerli əhəmiyyətli qanun və qərarların müzakirəsində və qəbul olunmasında iştirak etmək hüququna malikdirlər.

Bu hüquq xalq deputatları Sovetlərinə və başqa seçkili dövlət orqanlarına seçmək və seçilmək, ümumxalq müzakirəsində və səsvermələrində, xalq nəzarətində, dövlət orqanlarının, ictimai təşkilatların və ictimai özfəaliyyət orqanlarının işində, əmək kollektivlərinin yığıncaqlarında və yaşayış yerlərində keçirilən yığıncaqlarda iştirak etmək imkanı ilə təmin olunur.

Maddə 47. Azərbaycan SSR-in hər bir vətəndaşı dövlət orqanlarına və ictimai təşkilatlara odların fəaliyyətini yaxşılaşdırmaq barəsində təkliflər vermək, işdəki nöqsanları tənqid etmək hüququna malikdir. Vəzifəli şəxslər vətəndaşların təklif və ərizələrinə müəyyən edilmiş müddətlərdə baxmalı, bunlara cavab verməli və lazımı tədbirlər görməlidirlər.

Tənqid üstündə təqib qadağan edilir. Tənqid üstündə təqib edən şəxslər məsuliyyətə cəlb olunurlar.

Maddə 48. Xalqın mənafeyinə uyğun olaraq və sosializm quruluşunu möhkəmləndirmək və inkişaf etdirmək məqsədilə Azərbaycan SSR vətəndaşlarına söz, mətbuat, yığıncaqlar, mitinqlər, küçə yürüşləri və nümayişlər azadlığı üçün təminat verilir.

Bu siyasi azadlıqların həyata keçirilməsi zəhmətkeşlərə və onların təşkilatlarına ictimai binalar, küçələr və meydanlar verilməsi, informasiyanın geniş yayılması ilə, mətbuatdan, televiziyadan və radiodan istifadə etmək imkanı ilə təmin olunur.

Maddə 49. Kommunizm quruculuğu məqsədlərinə uyğun olaraq Azərbaycan SSR vətəndaşları siyasi fəallığın və özfəaliyyətin inkişafına onların çoxcəhətli marağının ödənilməsinə kömək edən ictimai təşkilatlarda birləşmək hüququna malikdirlər. İctimai təşkilatlara öz nizamnamə vəzifələrini müvəffəqiyyətlə yerinə yetirmək üçün şərait təmin edilir.

Maddə 50. Azərbaycan SSR vətəndaşlarının vicdan azadlığı, yəni hər hansı dinə etiqad etmək və ya heç bir dinə etiqad etməmək, dini ayinləri icra etmək və ya ateizm təbliğatı aparmaq hüququ təmin olunur. Dini etiqadla əlaqədar ədavət və nifrət oyatmaq qadağan edilir.

Azərbaycan SSR-də məscid və kilsə dövlətdən, məktəb məsciddən və kilsədən ayrılmışdır.

Maddə 51. Ailə dövlət tərəfindən müdafiə olunur. Nikah qadın və kişinin könüllü razılığına əsaslanır; ər və arvad ailə münasibətlərində hüquqca tamamilə bərabərdirlər.

Dövlət uşaq tərbiyə müəssisələrinin geniş şəbəkəsini yaratmaq və inkişaf etdirmək, məişət xidmətini və ictimai iaşəni təşkil etmək və təkmilləşdirmək, uşaq anadan olduqda müavinət vermək, çoxuşaqlı ailələrə müavinət vermək və güzəştlər etmək, habelə ailəyə başqa növ müavinət vermək və yardım göstərmək yolu ilə ailəni qayğısına qalır.

Maddə 52. Azərbaycan SSR vətəndaşlarının şəxsiyyət toxunulmazlığı üçün təminat verilir. Məhkəmənin qərarı və ya prokurorun sanksiyası olmadan heç kəs həbs edilə bilməz.

Maddə 53. Azərbaycan SSR vətəndaşlarına mənzil toxunulmazlığı üçün təminat verilir. Qanuni əsas olmadan heç kəsin mənzildə yaşayan şəxslərin iradəsi ziddinə mənzilə daxil olmaq ixtiyarı yoxdur.

Maddə 54. Vətəndaşların şəxsi həyatın, yazışmanın, telefon danışqlarının və teleqraf rabitəsinin sirri qanunla qorunur.

Maddə 55. Vətəndaşların şəxsiyyətinə hörmət etmək, hüquq və azadlıqlarını qorumaq bütün dövlət orqanlarının, ictimai təşkilatların və vəzifəli şəxslərin borcudur.

Azərbaycan SSR vətəndaşları onların şərəfinə və ləyaqətinə, həyatına və sağlamlığına, şəxsi azadlığına və əmlakına qesdlərdən məhkəmə yolu ilə müdafiə olunmaq hüququna malikdirlər.

Maddə 56. Azərbaycan SSR vətəndaşları vəzifəli şəxslərin, dövlət orqanların və ictimai orqanların hərəkətlərindən şikayət etmək hüququna malikdirlər. Şikayətlərə qanunla müəyyən olunmuş qaydada və müddətlərdə baxılmalıdır.

Vəzifəli şəxslər qanunu pozmaqla, səlahiyyətini aşmaqla vətəndaşların hüquqlarına toxunan hərəkətləri etdikdə, bu hərəkətlərdən qanunla müəyyən olunmuş qaydada məhkəməyə şikayət verilə bilər.

Azərbaycan SSR vətəndaşları dövlət təşkilatlarının və ictimai təşkilatların, habelə xidmət vəzifələrini icra edərkən vəzifəli şəxslərin qanunsuz hərəkətləri ilə dəymiş zərərin əvəzini almaq hüququna malikdirlər.

Maddə 57. Hüquq və azadlıqların həyata keçirilməsi vətəndaşın öz vəzifələrini icra etməsindən ayrılmazdır.

Azərbaycan SSR vətəndaşı SSRİ Konstitusiyasına, Azərbaycan SSR Konstitusiyasına və sovet qanunlarına əməl etməli, socialist birgəyaşayış qaydalarına hörmət etməli, sovet vətəndaşı kimi yüksək adı ləyaqətlə daşımalıdır.

Maddə 58. Seçmiş olduğu ictimai faydalı fəaliyyət sahəsində vicdanla işləmək, əmək intizamına əməl etmək Azərbaycan SSR-in əmək qabiliyyətli hər bir vətəndaşının borcu və şərəf işidir. İctimai faydalı əməkdən boyun qaçıрмаq sosializm cəmiyyəti prinsipləri ilə bir yerə sığmır.

Maddə 59. Azərbaycan SSR vətəndaşı sosialist mülkiyyətini qorumaq və möhkəmləndirməlidir. Dövlət əmlakının və ictimai əmlakın oğurlanmasına və israf edilməsinə qarşı mübarizə aparmaq, xalq malına qayğı ilə yanaşmaq Azərbaycan SSR vətəndaşının borcudur.

Sosialist mülkiyyətinə qəsd edən şəxslər qanunla cəzalandırılır.

Maddə 60. Azərbaycan SSR vətəndaşı Sovet dövlətinin mənafeyini qorumaq, onun qüdrət və nüfuzunun möhkəmlənməsinə kömək etməlidir.

Sosialist Vətəni müdafiə etmək Azərbaycan SSR-in hər bir vətəndaşının müqəddəs borcudur.

Vətənə xəyanət xalq qarşısında ən ağır cinayətdir.

Maddə 61. SSRİ Silahlı Qüvvələri sıralarında hərbi xidmət Azərbaycan SSR vətəndaşlarının şərəfli vəzifəsidir.

Maddə 62. Başqa vətəndaşların milli ləyaqətinə hörmət etmək, çoxmillətli Sovet dövlətinin millətləri və xalqları arasında dostluğu möhkəmlətmək Azərbaycan SSR-in hər bir vətəndaşının borcudur.

Maddə 63. Azərbaycan SSR vətəndaşı digər şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafeyinə hörmət etməli, cəmiyyətə zidd hərəkətlərə qarşı barışmaz olmalı, ictimai asayişin qorunmasına hər vasitə ilə kömək etməlidir.

Maddə 64. Azərbaycan SSR vətəndaşları uşaqların tərbiyəsinə qayğı göstərməli, onları ictimai faydalı əməyə hazırlamalı, sosializm cəmiyyətinin layiqli üzvləri kimi yetişdirməlidirlər. Övladlar valideynlərin qayğısına qalmalı və onlara yardım göstərməlidirlər.

Maddə 65. Azərbaycan SSR vətəndaşları təbiəti qorumaq, onun sərvətlərini mühafizə etməlidirlər.

Maddə 66. Tarixi abidələrin və digər mədəniyyət sərvətlərinin mühafizəsi qayğısına qalmaq Azərbaycan SSR vətəndaşlarının borcu və vəzifəsidir.

Maddə 67. Başqa ölkələrin xalqları ilə dostluğun və əməkdaşlığın inkişafına, ümumi sülhün qorunmasına və möhkəmlənməsinə kömək etmək Azərbaycan SSR vətəndaşının beynəlmiləl borcudur.

III

AZƏRBAYCAN SSR-in MİLLİ DÖVLƏT VƏ İNZİBATİ ƏRAZİ QURULUŞU

7-ci fəsil

AZƏRBAYCAN SSR SSRİ-nin TƏRKİBİNDƏ MÜTTƏFİQ RESPUBLİKADIR

Maddə 68. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası suveren sovet sosialist dövlətidir. Müvəffəqiyyətlə kommunizm cəmiyyəti qurmaq, ölkənin iqtisadi və siyasi birliyini möhkəmlətmək, təhlükəsizliyini və müdafiəsini təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası öz xalqının öz müqəddəratını azad surətdə təyin etməsi nəticəsində könüllülük və hüquq bərabərliyi əsasında sovet sosialist respublikaları:

Rusiya Sovet Federativ Sosialist Respublikası,
Ukrayna Sovet Sosialist Respublikası,
Belorusiya Sovet Sosialist Respublikası,
Özbəkistan Sovet Sosialist Respublikası,
Qazaxıstan Sovet Sosialist Respublikası,
Gürcüstan Sovet Sosialist Respublikası,
Litva Sovet Sosialist Respublikası,
Moldaviya Sovet Sosialist Respublikası,
Latviya Sovet Sosialist Respublikası,
Qırğızıstan Sovet Sosialist Respublikası,
Tacikistan Sovet Sosialist Respublikası,
Ermənistan Sovet Sosialist Respublikası,
Türkmənistan Sovet Sosialist Respublikası,
Estoniya Sovet Sosialist Respublikası

ilə birlikdə çoxmillətli vahid ittifaq dövlətində - Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqında birləşmişdir.

Buna əsasən, Azərbaycan SSR SSRİ Konstitusiyasının 73-cü maddəsində müəyyən edilmiş hüquqları SSRİ-nin ali dövlət hakimiyyəti və idarə orqanları simasında SSR İttifaqı üçün təmin edir.

SSRİ Konstitusiyasının 73-cü maddəsində göstərilənlər istisna olmaqla, Azərbaycan SSR öz ərazisində dövlət hakimiyyətini müstəqil həyata keçirir.

Maddə 69. Azərbaycan SSR SSRİ-dən azad surətdə çıxmaq hüququnu özündə saxlayır.

Maddə 70. Azərbaycan SSR-in ərazisi onun razılığı olmadan dəyişdirilə bilməz. Azərbaycan SSR ilə digər müttəfiq respublikalar arasında sərhədlər müvafiq respublikalarla qarşılıqlı saziş əsasında dəyişdirilə bilər və bu saziş SSR İttifaqı tərəfindən təsdiq edilməlidir.

Maddə 71. Azərbaycan SSR SSRİ Ali Sovetində, SSRİ Ali Sovetinin Rəyasət Heyətində, SSRİ hökumətində və SSR İttifaqının başqa orqanlarında SSR İttifaqının səlahiyyətinə aid məsələlərin həllində iştirak edir.

Azərbaycan SSR öz ərazisində kompleks iqtisadi və sosial inkişafı təmin edir, bu ərazidə SSR İttifaqı səlahiyyətinin həyata keçirilməsinə kömək edir, SSRİ-nin ali dövlət hakimiyyəti və idarə orqanlarının qərarlarını həyata keçirir.

Azərbaycan SSR öz səlahiyyətinə aid məsələlərdə İttifaq tabeliyindəki müəssisə, idarə və təşkilatların fəaliyyətini əlaqələndirir və ona nəzarət edir.

Maddə 72. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının səlahiyyətinə onun ali dövlət hakimiyyəti və idarə orqanları simasında aşağıdakılar daxildir:

- 1) Azərbaycan SSR Konstitusiyasını qəbul etmək və onda dəyişikliklər aparmaq;
- 2) Azərbaycan SSR Konstitusiyasına əməl olunmasına nəzarət etmək, Naxçıvan MSSR Konstitusiyasının Azərbaycan SSR Konstitusiyasına uyğunluğunu təmin etmək;
- 3) Azərbaycan SSR tərkibində yeni muxtar respublikalar və muxtar vilayətlər təşkil edilməsini SSRİ Ali Sovetinin təsdiqinə vermək;
- 4) Azərbaycan SSR qanunvericiliyi;
- 5) dövlət asayişini, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını qorumaq;

6) respublika və yerli dövlət hakimiyyəti və idarə orqanlarının təşkili və fəaliyyəti qaydasını müəyyən etmək;

7) vahid sosial-iqtisadi siyasət yeritmək, Azərbaycan SSR iqtisadiyyatına rəhbərlik etmək; elmi-texniki tərəqqini təmin etmək, təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə olunması və onların mühafizəsi tədbirlərini həyata keçirmək;

8) Azərbaycan SSR dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planlarını, Azərbaycan SSR dövlət büdcəsini işləyib hazırlamaq və təsdiq etmək, onların yerinə yetirilməsinə dair hesabatları təsdiq etmək; Naxçıvan MSSR dövlət büdcəsinin, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti büdcəsinin, respublika tabeliyindəki rayon və şəhərlərin büdcələrinin yerinə yetirilməsinə rəhbərlik etmək;

9) Azərbaycan SSR dövlət büdcəsini təşkil etmək üçün daxil olan gəliri SSR İttifaqı qanunvericiliyinə uyğun olaraq müəyyən etmək;

10) ittifaq-respublika və respublika tabeliyindəki xalq təsərrüfatı sahələrinə, respublika tabeliyindəki birliklərə və müəssisələrə rəhbərlik etmək;

11) torpaqdan, yerin təkindən, meşələrdən və sülardan istifadə qaydalarını müəyyənləşdirmək; ətraf mühiti mühafizə etmək;

12) mənzil və kommunal təsərrüfatına, ticarətə və ictimai iaşəyə, əhaliyə məişət xidmətinə, mənzil tikintisinə, şəhərlərin və başqa yaşayış məntəqələrinin abadlaşdırılmasına, yol çəkilişinə və nəqliyyata rəhbərlik etmək;

13) xalq maarifinə, Azərbaycan SSR-in mədəniyyət və elm təşkilatları və idarələrinə, səhiyyəyə, bədən tərbiyəsinə və idmana, sosial təminata rəhbərlik etmək; tarix və mədəniyyət abidələrini qorumaq;

14) amnistiya vermək və Azərbaycan SSR məhkəmələri tərəfindən məhkum olunmuş vətəndaşları bağışlamaq;

15) beynəlxalq münasibətlərdə Azərbaycan SSR-i təmsil etmək;

16) respublika əhəmiyyətli digər məsələləri həll etmək.

Maddə 73. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət dili Azərbaycan dilidir.

Azərbaycan SSR dövlət orqanlarında və ictimai orqanlarda, mədəniyyət, maarif müəssisələrində və başqa idarələrdə Azərbaycan dilinin işlədilməsini təmin edir və onun hərtərəfli inkişafına dövlət qayğısı göstərir.

Azərbaycan SSR-də rus dilinin, habelə əhalinin danışdığı başqa dillərin bütün bu orqanlarda və idarələrdə hüquq bərabərliyi əsasında azad surətdə işlədilməsi təmin edilir.

Bu və ya başqa dillərin işlədilməsində heç bir imtiyaza və ya məhdudiyyətə yol verilmir.

Maddə 74. Azərbaycan SSR xarici dövlətlərlə münasibətlərə girmək, onlarla müqavilələr bağlamaq; diplomatik nümayəndələr və konsulluq nümayəndələri göndərmək və qəbul etmək; beynəlxalq təşkilatların fəaliyyətində iştirak etmək hüququna malikdir.

Maddə 75. SSRİ qanunları Azərbaycan SSR ərazisində məcburidir.

Maddə 76. Azərbaycan SSR-in suveren hüquqları SSRİ Konstitusiyasına uyğun olaraq SSR İttifaqı tərəfindən qorunur.

Maddə 77. Azərbaycan SSR öz rayon bölgüsünü müəyyənləşdirir və inzibati ərazi quruluşunun başqa məsələlərini həll edir.

Maddə 78. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının tərkibinə Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti daxildir.

Azərbaycan SSR-də: Abşeron, Ağdam, Ağdaş, Ağsu, Ağcabədi, Astara, Balakən, Bərdə, Vartaşen, Qazax, Qasım İsmayılov, Qax, Quba, Qubadlı, Qusar, Qutqaşen, Daşkəsən, Dəvəçi, Jdanov, Zaqatala, Zəngilan, Zərdab, İmişli, İsmayilli, Yardımlı, Yevlax, Kəlbəcər, Kürdəmir, Gədəbəy, Göyçay, Laçın, Lerik, Lənkəran, Masallı, Mirbəşir, Neftçala, Puşkin, Saatlı, Sabirabad, Salyan, Tovuz, Ucar, Füzuli, Xanlar, Xaçmaz, Cəbrayıl, Cəlilabad, Şamaxı, Şamaxor, Şaumyan (kənd), Şəki rayonları; respublika tabeliyində olan Bakı, Əli Bayramlı, Yevlax, Kirovabad, Lənkəran, Mingəçevir, Naftalan, Sumqayıt və Şəki şəhərləri vardır.

8-ci fəsil

NAXÇIVAN MUXTAR SOVET SOSIALİST RESPUBLİKASI

Maddə 79. Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının tərkibində sovet sosialist dövlətidir.

Naxçıvan MSSR SSR İttifaqının və Azərbaycan SSR-in hüquqları istisna olmaqla, öz səlahiyyətinə aid məsələləri müstəqil həll edir.

Naxçıvan MSSR-in SSRİ Konstitusiyasına və Azərbaycan SSR Konstitusiyasına müvafiq olan və Naxçıvan MSSR-in xüsusiyyətlərini nəzərə alan öz Konstitusiyası vardır.

Maddə 80. Naxçıvan MSSR Azərbaycan SSR-in və SSR İttifaqının səlahiyyətinə aid məsələlərin həllində müvafiq surətdə Azərbaycan SSR-in və SSR İttifaqının ali dövlət hakimiyyəti və idarə orqanları vasitəsilə iştirak edir.

Naxçıvan MSSR öz ərazisində kompleks iqtisadi və sosial inkişafı təmin edir, bu ərazidə SSR İttifaqı və Azərbaycan SSR səlahiyyətinin həyata keçirilməsinə kömək edir, SSRİ-nin və Azərbaycan SSR-in ali dövlət hakimiyyəti və idarə orqanlarının qərarlarını həyata keçirir.

Naxçıvan MSSR öz səlahiyyətinə aid məsələlərlə ittifaq və respublika (Azərbaycan SSR) tabeliyindəki müəssisə, idarə və təşkilatların fəaliyyətini əlaqələndirir və ona nəzarət edir.

Maddə 81. Naxçıvan MSSR-in ərazisi onun razılığı olmadan dəyişdirilə bilməz.

Maddə 82. Azərbaycan SSR qanunları Naxçıvan MSSR ərazisində məcburidir. Naxçıvan MSSR qanunu Azərbaycan SSR qanununa uyğun gəlmədikdə, Azərbaycan SSR qanunu tətbiq edilir.

9-cu fəsil

DAĞLIQ QARABAĞ MUXTAR VİLAYƏTİ

Maddə 83. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının tərkibindədir.

Maddə 84. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti haqqında qanun Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Xalq Deputatları Sovetinin təqdimi ilə Azərbaycan SSR Ali Soveti tərəfindən qəbul edilir.

IV

AZƏRBAYCAN SSR XALQ DEPUTATLARI SOVETLƏRİ VƏ ONLARIN SEÇİLMƏSİ QAYDASI

10-cu fəsil

XALQ DEPUTATLARI SOVETLƏRİNİN SİSTEMİ VƏ FƏALİYYƏT PRİNSİPLƏRİ

Maddə 85. Xalq deputatları Sovetləri — Azərbaycan SSR Ali Soveti, Naxçıvan MSSR Ali Soveti, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Xalq Deputatları Soveti, rayon, şəhər, şəhərlərdə rayon, qəsəbə və kənd xalq deputatları Sovetləri dövlət hakimiyyəti orqanlarının vahid sistemini təşkil edirlər.

Maddə 86. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin və Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin vəkalət müddəti beş ildir.

Yerli xalq deputatları Sovetlərinin vəkalət müddəti iki il yarımardır.

Xalq deputatları Sovetlərinə seçkilər müvafiq Sovetlərin vəkalət müddətinin qurtarmasına azı iki ay qalmış təyin edilir.

Maddə 87. Müvafiq xalq deputatları Sovetlərinin səlahiyyətinə aid edilmiş ən mühüm məsələlər onların sessiyalarında müzakirə və həll olunur.

Xalq deputatları Sovetləri daimi komissiyalar seçir, icra və sərəncam orqanları, habelə Sovetlərə hesabat verməli olan başqa orqanlar yaradırlar.

Maddə 88. Xalq deputatları Sovetləri dövlət nəzarətini müəssisələrdə, kolxozlarda, idarə və təşkilatlarda zəhmətkeşlərin ictimai nəzarəti ilə birləşdirən xalq nəzarəti orqanları təşkil edirlər.

Xalq nəzarəti orqanları dövlət planları və tapşırıqlarının yerinə yetirilməsinə nəzarət edir; dövlət intizamının pozulması hallarına, yerliçilik, işə yalnız öz idarəsinin mənafeyi baxımından yanaşmaq təzahürlərinə, təsərrüfata qayğısızlığa və israfçılığa, süründürməçiliyə və bürokratizmə qarşı mübarizə aparır; dövlət aparatı işinin təkmilləşməsinə kömək edirlər.

Maddə 89. Xalq deputatları Sovetləri bilavasitə və özlərinin yaratdıqları orqanlar vasitəsilə dövlət, təsərrüfat quruculuğunun və sosial-mədəni quruculuğun bütün sahələrinə rəhbərlik edir; qərarlar çıxarır, qərarların icrasını təmin edir və onların həyata keçirilməsinə nəzarət edirlər.

Maddə 90. Xalq deputatları Sovetlərinin fəaliyyəti məsələlərin kollektiv, azad, işgüzar müzakirəsi və həlli, aşkarlıq, icra və sərəncam orqanlarının, Sovetlər tərəfindən yaradılan başqa orqanların Sovetlər və əhali qarşısında müntəzəm hesabat verməsi, Sovetlərin işində iştirak etməyə vətəndaşların geniş cəlb olunması əsasında qurulur.

Xalq deputatları Sovetləri və onların yaratdıqları orqanlar öz işləri və qəbul etdikləri qərarlar haqqında əhaliyə müntəzəm məlumat verirlər.

11-ci fəsil

SEÇKİ SİSTEMİ

Maddə 91. Bütün xalq deputatları Sovetlərinə deputat seçkiləri gizli səsvermə yolu ilə ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında keçirilir.

Maddə 92. Deputat seçkiləri ümumidir: qanunla müəyyən olunmuş qaydada ağıldan məhrum hesab edilən şəxslər istisna olmaqla, Azərbaycan SSR-in 18 yaşına çatmış bütün vətəndaşları seçmək və seçilmək hüququna malikdirlər.

Maddə 93. Deputat seçkiləri bərabərdir: hər seçicinin bir səsi vardır; bütün seçicilər seçkilərdə bərabər əsaslarla iştirak edirlər.

Maddə 94. Deputat seçkiləri birbaşadır: bütün xalq deputatları Sovetlərinin deputatları vətəndaşlar tərəfindən bilavasitə seçilirlər.

Maddə 95. Deputat seçkilərində səsvermə gizlidir: seçicilərin öz iradəsini ifadə etməsi üzərində nəzarətə yol verilmir.

Maddə 96. Deputatlığa namizədləri irəli sürmək hüququ Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası, həmkarlar ittifaqları, Ümumittifaq Lenin Kommunist Gənclər İttifaqı təşkilatlarına, kooperativ təşkilatlarına və başqa

ictimai təşkilatlara, əmək kollektivlərinə, habelə qoşun hissələrində hərbi qulluqçuların yığıncaqlarına məxsusdur.

Azərbaycan SSR vətəndaşlarının və ictimai təşkilatların deputatlığa namizədlərin siyasi, iş və şəxsi keyfiyyətlərini azad və hərtərəfli müzakirə etmələri üçün, habelə yığıncaqlarda, mətbuatda, televiziya, radio vasitəsilə təşviqat aparmaq hüququ üçün təminat verilir.

Xalq deputatları Sovetlərinə seçkilərin keçirilməsi ilə əlaqədar xərclər dövlət hesabına ödənilir.

Maddə 97. Xalq deputatları Sovetlərinə deputat seçkiləri seçki dairələri üzrə keçirilir. Azərbaycan SSR vətəndaşı, bir qayda olaraq, ikidən artıq xalq deputatları Sovetinə seçilə bilməz.

Sovetlərə seçkilərin keçirilməsini ictimai təşkilatların, əmək kollektivlərinin və qoşun hissələrində hərbi qulluqçuların yığıncaqları nümayəndələrindən təşkil olunan seçki komissiyaları təmin edirlər.

Xalq deputatları Sovetlərinə seçkilərin keçirilməsi qaydası SSR İttifaqı, Azərbaycan SSR qanunları ilə, Naxçıvan MSSR-də isə həmçinin Naxçıvan MSSR" qanunları ilə müəyyən edilir.

Maddə 98. Seçicilər öz deputatlarına tapşırıqlar verirlər.

Müvafiq xalq deputatları Sovetləri seçicilərin tapşırıqlarını nəzərdən keçirir, iqtisadi və sosial inkişaf planlarını hazırlayarkən və büdcəni tərtib edərkən onları nəzərə alır, tapşırıqların yerinə yetirilməsini təşkil edir və onların həyata keçirilməsi haqqında vətəndaşlara məlumat verirlər.

12-ci fəsil

XALQ DEPUTATI

Maddə 99. Deputatlar xalq deputatları Sovetlərində xalqın səlahiyyətli nümayəndələridir.

Deputatlar Sovetlərin işində iştirak etməklə dövlət təsərrüfat quruculuğu və sosial-mədəni quruculuq məsələlərini həll edir, Sovetlərin qərarlarının həyata keçirilməsini təşkil edir, dövlət orqanlarının, müəssisə, idarə və təşkilatların işinə nəzarət edirlər.

Deputat öz fəaliyyətində ümumdövlət mənafeyini rəhbər tutur, seçki dairəsi əhalisinin tələblərini nəzərə alır, seçicilərin tapşırıqlarının həyata keçirilməsinə nail olur.

Maddə 100. Deputat öz səlahiyyətini istehsalat və ya xidmət fəaliyyətini dayandırmadan həyata keçirir.

Deputat Sovetin sessiyaları zamanı, habelə qanunla nəzərdə tutulmuş başqa hallarda deputatlıq səlahiyyətini həyata keçirmək üçün, daimi iş yerində orta əmək haqqı saxlanılmaqla, istehsalat və ya xidmət vəzifələrini yerinə yetirməkdən azad edilir.

Maddə 101. Deputatın müvafiq dövlət orqanlarına və vəzifəli şəxslərə sorğu vermək hüququ vardır. Onlar həmin sorğuya Sovetin sessiyasında cavab verməlidirlər.

Deputatlıq fəaliyyəti ilə əlaqədar məsələlər barəsində deputatın bütün dövlət orqanlarına və ictimai orqanlara, müəssisə, idarə və təşkilatlara müraciət etmək və irəli sürdüyü məsələlərin müzakirəsində iştirak etmək hüququ vardır. Müvafiq dövlət orqanlarının və ictimai orqanların, müəssisə, idarə və təşkilatların rəhbərləri deputatı təxirə salmadan qəbul etməli və onun təkliflərini müəyyən olunmuş müddətlərdə nəzərdən keçirməlidirlər.

Maddə 102. Deputata öz hüquq və vəzifələrini maneəsiz və səmərəli həyata keçirmək üçün şərait təmin edilir.

Deputatların toxunulmazlığı, habelə deputatlıq fəaliyyəti üçün digər təminatlar deputatların statusu haqqında qanunla və SSR İttifaqının digər qanunvericilik aktları ilə, Azərbaycan SSR-in və Naxçıvan MSSR-in qanunvericilik aktları ilə müəyyən olunur.

Maddə 103. Deputat öz işi və Sovetin işi haqqında seçicilər qarşısında, habelə onun deputatlığa namizədliyini irəli sürmüş kollektivlər və ictimai təşkilatlar qarşısında hesabat verməlidir.

Seçicilərin etimadını doğrultmayan deputat qanunla müəyyən edilmiş qaydada, seçicilərin əksəriyyətinin qərarı ilə hər vaxt geri çağırıla bilər.

V

AZƏRBAYCAN SSR-in ALİ DÖVLƏT HAKİMİYYƏTİ VƏ İDARƏ ORQANLARI

13-cü fəsil

AZƏRBAYCAN SSR ALİ SOVETİ

Maddə 104. Azərbaycan SSR-in ali dövlət hakimiyyəti orqanı Azərbaycan SSR Ali Sovetidir.

Azərbaycan SSR Ali Soveti SSRİ Konstitusiyası və respublika Konstitusiyası ilə Azərbaycan SSR-in səlahiyyətinə aid edilmiş bütün məsələləri həll etmək hüququna malikdir.

Azərbaycan SSR Konstitusiyasının qəbul olunması, onda dəyişikliklər edilməsi; Azərbaycan SSR tərkibində yeni muxtar respublikalar və muxtar vilayətlər təşkil edilməsinin SSRİ Ali Sovetinin təsdiqinə verilməsi; Azərbaycan SSR dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planlarının, Azərbaycan SSR dövlət büdcəsinin və onların yerinə yetirilməsi haqqında hesabatların təsdiq edilməsi; Azərbaycan SSR Ali Sovetinə hesabat verməli olan Azərbaycan SSR orqanlarının təşkili yalnız Azərbaycan SSR Ali Soveti tərəfindən həyata keçirilir.

Azərbaycan SSR qanunları Azərbaycan SSR Ali Soveti tərəfindən və ya Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarı ilə keçirilən ümumxalq səsverməsi (referendum) ilə qəbul edilir.

Azərbaycan SSR qanunları Azərbaycan SSR-in bütün ərazisində məcburidir.

Maddə 105. Azərbaycan SSR Ali Soveti əhalisinin sayı bərabər olan seçki dairələri üzrə seçilən 450 deputatdan ibarətdir.

Azərbaycan SSR Ali Soveti seçdiyi Mandat komissiyasının təqdimi ilə deputatların vəkalətini etibarlı hesab etmək haqqında, seçkilərə dair qanunlar pozulduqda isə ayrı-ayrı deputatların seçilməsini etibarsız hesab etmək haqqında qərar qəbul edir.

Maddə 106. Azərbaycan SSR Ali Soveti Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Sədrini və onun dörd müavinini seçir.

Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Sədri Azərbaycan SSR Ali Sovetinin iclaslarına rəhbərlik edir və onun daxili iş qaydasını müəyyənləşdirir.

Maddə 107. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sessiyaları ildə iki dəfə çağırılır.

Növbədənəkar sessiyalar Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti tərəfindən onun öz təşəbbüsü ilə və ya Azərbaycan SSR Ali Soveti deputatlarının azı üçdə bir hissəsinin təklifi ilə çağırılır.

Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sessiyası onun iclaslarından, habelə bu iclaslar arasındakı dövrdə Azərbaycan SSR Ali Soveti daimi komissiyalarının və digər komissiyaların keçirdikləri icaslardan ibarətdir.

Maddə 108. Azərbaycan SSR Ali Sovetində qanunvericilik təşəbbüsü hüququ Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyətinə, Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinə, öz ali dövlət hakimiyyəti orqanları simasında Naxçıvan MSSR-ə, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin daimi komissiyalarına və digər komissiyalarına, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatlarına, Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinə, Azərbaycan SSR Prokuroruna məxsusdur.

İctimai təşkilatlar da öz respublika orqanları simasında qanunvericilik təşəbbüsü hüququna malikdirlər.

Maddə 109. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin müzakirəsinə verilmiş qanun layihələri və başqa məsələlər onun iclaslarında müzakirə edilir. Qanun layihəsi və ya müvafiq məsələ zəruri hallarda qabaqcadan, yaxud əlavə olaraq baxılmaq üçün bir və ya bir neçə komissiyaya verilə bilər.

Azərbaycan SSR qanunları, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarları və digər aktları Azərbaycan SSR Ali Sovetinin bütün deputatlarının əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilir.

Azərbaycan SSR qanunlarının layihələri və respublikanın dövlət həyatının digər mühüm məsələləri Azərbaycan SSR Ali Sovetinin, yaxud Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin qərarı ilə xalq müzakirəsinə verilə bilər.

Maddə 110. Azərbaycan SSR Ali Soveti deputatının Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinə, nazirlərə və Azərbaycan SSR Ali Soveti tərəfindən yaradılan digər orqanların rəhbərlərinə, habelə Azərbaycan SSR-in səlahiyyətinə aid məsələlər barəsində Azərbaycan SSR ərazisində yerləşən və İttifaq tabeliyində olan müəssisə, idarə və təşkilatların rəhbərlərinə sorğu ilə müraciət etmək hüququ vardır. Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti və ya sorğu verilən vəzifəli şəxs Azərbaycan SSR Ali Sovetinin həmin sessiyasında şifahi və ya yazılı cavab verməlidir.

Maddə 111. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı Azərbaycan SSR Ali Sovetinin, onun sessiyaları arasındakı dövrə isə Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin razılığı olmadan cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz, həbs oluna bilməz və ya onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri görülməz.

Maddə 112. Azərbaycan SSR Ali Soveti Azərbaycan SSR Ali Sovetinin daimi orqanını - özünün bütün fəaliyyətində ona hesabat verən və onun sessiyaları arasındakı dövrə Azərbaycan SSR ali dövlət hakimiyyəti orqanının funksiyalarını bu Konstitusiyanın nəzərdə tutduğu hədudlar daxilində həyata keçirən Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətini seçir.

Maddə 113. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti deputatlar içərisindən Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin Sədrindən, Sədrin üç müavindən, o cümlədən Naxçıvan MSSR-dən olan bir müavindən və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətindən olan bir müavindən, Ali Sovetin Rəyasət heyətinin Katibindən və Rəyasət heyətinin on altı üzvündən ibarət tərkibdə seçilir.

Maddə 114. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti:

- 1) Azərbaycan SSR Ali Sovetinə və yerli xalq deputatları Sovetlərinə seçkilər təyin edir;
- 2) Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sessiyalarını çağırır;
- 3) Azərbaycan SSR Ali Soveti daimi komissiyalarının fəaliyyətini əlaqələndirir;
- 4) Azərbaycan SSR Konstitusiyasına əməl olunmasına nəzarət edir; Naxçıvan MSSR Konstitusiyasının və qanunlarının Azərbaycan SSR Konstitusiyasına və qanunlarına uyğun olmasını təmin edir;
- 5) rayon (şəhər) xalq məhkəmələrinə seçkilər təyin edir;
- 6) Azərbaycan SSR qanunlarını şərh edir;
- 7) yerli xalq deputatları Sovetlərinin fəaliyyətinə rəhbərlik edir;
- 8) Azərbaycan SSR-in inzibati ərazi quruluşu məsələlərinin həlli qaydasını müəyyən edir; Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin sərhədlərini və rayon bölgüsünü müəyyən edir və dəyişdirir; rayonlar, şəhərlər, şəhərlərdə rayonlar və qəsəbələr təşkil edir; şəhərlərin tabeliyini müəyyən edir; rayonların, şəhərlərin və şəhərlərdə rayonların, qəsəbələrin və başqa yaşayış məntəqələrinin adlarını dəyişdirir;
- 9) Naxçıvan MSSR-də rayon bölgüsünü, şəhərlərin təşkil edilməsini, şəhərlərin tabeliyinin dəyişdirilməsini, rayonlara, şəhərlərə ad verilməsini və onların adlarının dəyişdirilməsini, habelə digər yaşayış məntəqələrinin adlarının dəyişdirilməsini təsdiq edir;
- 10) Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin, Naxçıvan MSSR Nazirlər Sovetinin qərar və sərəncamları, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Xalq Deputatları Sovetinin, rayon və şəhər (respublika tabeliyindəki rayon və şəhər) xalq deputatları Sovetlərinin qərarları qanuna uyğun gəlmədikdə, onları ləğv edir;
- 11) Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin Fəxri fərmanı ilə təltif edir; Azərbaycan SSR fəxri adlarını müəyyən edir və verir;
- 12) Azərbaycan SSR vətəndaşlığına qəbul edir; sığınacaq vermək məsələsini həll edir;
- 13) amnistiya haqqında respublika aktlarını qəbul edir və Azərbaycan SSR məhkəmələri tərəfindən məhkum olunmuş vətəndaşları bağışlamaq hüququnu həyata keçirir;
- 14) Azərbaycan SSR-in beynəlxalq müqavilələrini təsdiq edir və ləğv edir;
- 15) Azərbaycan SSR-in xarici dövlətlərdə və beynəlxalq təşkilatlar nəzdində olan diplomatik nümayəndələrini təyin edir və geri çağırır;
- 16) öz nəzdində xarici dövlətlər tərəfindən vəkil edilmiş diplomatik nümayəndələrin etimadnamə və övdətnamələrini qəbul edir;
- 17) Azərbaycan SSR Konstitusiyasının və qanunlarının müəyyən etdiyi başqa səlahiyyəti həyata keçirir.

Maddə 115. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti Ali Sovetin sessiyaları arasındakı dövrə, sonradan növbəti sessiyada Ali Sovetin təsdiqinə verilməklə:

- 1) Azərbaycan SSR-in qüvvədə olan qanunvericilik aktlarında, lazım gəldikdə, dəyişikliklər edir;
- 2) Naxçıvan MSSR-in sərhəd dəyişikliklərini təsdiq edir; respublika tabeliyində olan rayonlar və şəhərlər təşkil edir; 3) Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin təklifi ilə Azərbaycan SSR nazirliklərini və dövlət komitələrini yaradır və ləğv edir;
- 4) Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin tərkibinə daxil olan ayrı-ayrı şəxsləri Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti Sədrinin təqdimi ilə vəzifədən azad edir və vəzifəyə təyin edir.

Maddə 116. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti fərmanlar verir və qərarlar qəbul edir.

Maddə 117. Azərbaycan SSR qanunları, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarları və digər aktları Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyəti Sədrinin və Katibinin imzaları ilə Azərbaycan, rus və erməni dillərində elan edilir.

Maddə 118. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin vəkalət müddəti qurtardıqda, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti təzə seçilmiş Azərbaycan SSR Ali Soveti tərəfindən Ali Sovetin yeni Rəyasət Heyəti təşkil edilənədək öz səlahiyyətini saxlayır.

Yeni seçilmiş Azərbaycan SSR Ali Soveti Azərbaycan SSR Ali Sovetinin əvvəlki tərkibdə Rəyasət Heyəti tərəfindən seçkilərdən ən gec iki ay keçənədək çağırılır.

Maddə 119. Azərbaycan SSR Ali Soveti öz səlahiyyətinə aid məsələləri qabaqcadan nəzərdən keçirib hazırlamaq üçün, habelə Azərbaycan SSR qanunlarının, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin və onun Rəyasət heyətinin digər qərarlarının həyata keçirilməsinə kömək etmək, dövlət orqanları və təşkilatlarının fəaliyyətinə nəzarət etmək üçün deputatlardan daimi komissiyalar seçir.

Azərbaycan SSR Ali Soveti, lazım bildikdə, hər hansı məsələ üzrə istintaq, təftiş komissiyaları və digər komissiyaları yaradır.

Bütün dövlət orqanları və ictimai orqanlar, təşkilatlar və vəzifəli şəxslər Azərbaycan SSR Ali Soveti komissiyalarının tələblərini yerinə yetirməli, lazımi materialları və sənədləri onlara təqdim etməlidirlər.

Komissiyaların tövsiyələri dövlət orqanları və ictimai orqanlar, idarə və təşkilatlar tərəfindən hökmən nəzərdən keçirilməlidir. Bunların nəzərdən keçirilməsi nəticələri və ya görülməli tədbirlər haqqında komissiyalara müəyyən edilmiş müddətdə məlumat verilməlidir.

Maddə 120. Azərbaycan SSR Ali Soveti ona hesabat verməli olan bütün dövlət orqanlarının fəaliyyətinə nəzarət edir.

Azərbaycan SSR Ali Soveti Azərbaycan SSR xalq nəzarəti orqanları sisteminə başçılıq edən Azərbaycan SSR Xalq Nəzarəti Komitəsini təşkil edir.

Maddə 121. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin və onun orqanlarının fəaliyyət qaydası Azərbaycan SSR Ali Sovetinin rəqlamenti ilə və Azərbaycan SSR Konstitusiyası əsasında verilən Azərbaycan SSR-in başqa qanunları ilə müəyyən olunur.

14-cü fəsil

AZƏRBAYCAN SSR NAZİRLƏR SOVETİ

Maddə 122. Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti - Azərbaycan SSR hökuməti Azərbaycan SSR dövlət hakimiyyətinin ali icra və sərəncam orqanıdır.

Maddə 123. Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti Azərbaycan; SSR Ali Soveti tərəfindən: Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Sədrindən, Sədrin birinci müavindən və müavinlərindən, Azərbaycan SSR nazirlərindən, Azərbaycan SSR dövlət komitələrinin sədrilərindən ibarət tərkibdə təşkil edilir.

Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin tərkibinə vəzifəyə görə Naxçıvan MSSR Nazirlər Sovetinin Sədri daxildir. Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti Sədrinin təqdimi ilə Azərbaycan SSR Ali Soveti Azərbaycan SSR hökumətinin tərkibinə Azərbaycan SSR-in digər orqanları və təşkilatlarının rəhbərlərini daxil edə bilər.

Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti öz səlahiyyətini yeni seçilmiş Azərbaycan SSR Ali Sovetinin birinci sessiyasında Ali Sovet qarşısında üzərindən götürür.

Maddə 124. Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti Azərbaycan SSR Ali Soveti qarşısında məsuldur və ona hesabat verir, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sessiyaları arasındakı dövrdə isə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti qarşısında məsuldur və ona hesabat verir.

Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti öz işi barəsində Azərbaycan SSR Ali Soveti qarşısında müntəzəm hesabat verir.

Maddə 125. Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti Azərbaycan SSR-in səlahiyyətinə aid edilmiş və Konstitusiyaya əsasən Azərbaycan SSR Ali Sovetinin və Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin səlahiyyətinə daxil olmayan bütün dövlət idarəetmə məsələlərini həll etmək hüququna malikdir.

Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti öz səlahiyyəti daxilində:

1) xalq təsərrüfatına və sosial-mədəni quruculuğa rəhbərliyi təmin edir; xalqın rifah və mədəniyyətinin yüksəlməsini təmin etmək, elm və texnikanı inkişaf etdirmək, təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə etmək və onları qorumaq üçün tədbirlər hazırlayıb həyata keçirir; pul və kredit sistemini möhkəmlətmək, dövlət sığortasını, vahid uçot və statistika sistemini təşkil etmək üçün tədbirlər həyata keçirilməsinə kömək edir; vahid qiymət, əmək haqqı, sosial təminat siyasətinin yeridilməsində iştirak edir; sənaye, tikinti, kənd təsərrüfatı müəssisələrinin və birliklərinin, nəqliyyat və rabitə müəssisələrinin, habelə respublika tabeliyində və yerli tabelikdə olan digər təşkilatların və idarələrin idarə olunmasını təşkil edir;

2) Azərbaycan SSR-in cari və perspektiv dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planlarını, Azərbaycan SSR dövlət büdcəsini hazırlayır və Azərbaycan SSR Ali Sovetinə təqdim edir; Azərbaycan SSR-in dövlət planlarının və büdcəsinin həyata keçirilməsi, kompleks iqtisadi və sosial inkişafının təmin edilməsi üçün tədbirlər görür; İttifaq tabeliyində olan müəssisə və təşkilatların Azərbaycan SSR səlahiyyətinə aid məsələlərdə fəaliyyətini əlaqələndirir və ona nəzarət edir; planların yerinə yetirilməsi və (büdcənin icrası haqqında Azərbaycan SSR Ali Sovetinə hesabatlar təqdim edir;

3) dövlətin mənafeyini müdafiə etmək, sosialist mülkiyyətini və ictimai asayişini qorumaq, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını təmin və müdafiə etmək üçün tədbirlər həyata keçirir;

4) ölkənin dövlət təhlükəsizliyini və müdafiə qabiliyyətini təmin etmək üçün SSRİ Konstitusiyasının müəyyən etdiyi hüquqlar daxilində tədbirlər görür;

5) SSRİ İttifaqının müəyyən etdiyi qaydada Azərbaycan SSR-in xarici dövlətlərlə və beynəlxalq təşkilatlarla münasibətləri sahəsində rəhbərliyi həyata keçirir;

6) Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında, lazım gəldikdə, təsərrüfat quruculuğu və sosial-mədəni quruculuq işləri üzrə komitələr, baş idarələr və digər idarələr təşkil edir;

7) Naxçıvan MSSR Nazirlər Sovetinin işini istiqamətləndirir və yoxlayır, Azərbaycan SSR-in Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti, rayon və şəhər (respublika tabeliyindəki rayon və şəhər) xalq deputatları Sovetləri icraiyyə komitələrinin fəaliyyətinə rəhbərlik edir.

Maddə 126. Xalq təsərrüfatına rəhbərliyi təmin etməklə əlaqədar olan məsələləri və dövləti idarəetmənin digər məsələlərini həll etmək üçün Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin daimi orqanı kimi, Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Sədrindən, Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müaviniindən və müavinlərindən, habelə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti haqqında qanuna uyğun olaraq hökumətin başqa üzvlərindən ibarət Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin rəyasət heyəti fəaliyyət göstərir.

Maddə 127. Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti SSRİ-ni və Azərbaycan SSR-in qanunvericilik aktları, SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarları, sərəncamları əsasında və bunların yerinə yetirilməsi üçün qərarlar çıxarır, sərəncamlar verir, onların icrasını təşkil edir və yoxlayır. Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin qərar və sərəncamları Azərbaycan SSR-in bütün ərazisində hökmən icra edilməlidir.

Maddə 128. Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti öz səlahiyyəti daxilində Naxçıvan MSSR Nazirlər Sovetinin qərar və sərəncamlarının icrasını dayandırmaq, habelə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Xalq Deputatları Soveti İcraiyyə Komitəsinin, rayon və şəhər (respublika tabeliyindəki rayon və şəhər) xalq deputatları Sovetləri icraiyyə komitələrinin qərar və sərəncamlarını ləğv etmək hüququna malikdir.

Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti Azərbaycan SSR nazirliklərinin, dövlət komitələrinin, öz tabeliyindəki başqa orqanların aktlarını ləğv etmək hüququna malikdir.

Maddə 129. Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti Azərbaycan SSR ittifaq-respublika və respublika nazirliklərinin dövlət komitələrinin, öz tabeliyindəki digər orqanların işini birləşdirir və istiqamətləndirir.

Azərbaycan SSR ittifaq-respublika nazirlikləri və dövlət komitələri həm Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinə, həm də müvafiq ittifaq-respublika SSRİ nazirliyinə və ya SSRİ dövlət komitəsinə tabe olmaqla, özlərinə tapşırılmış idarəetmə sahələrinə rəhbərlik edir və ya sahələrarası idarəetməni həyata keçirirlər.

Azərbaycan SSR respublika nazirlikləri və dövlət komitələri Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinə tabe olmaqla, onlara tapşırılmış idarəetmə sahələrinə rəhbərlik edir və ya sahələrarası idarəetməni həyata keçirirlər.

Azərbaycan SSR nazirlikləri və dövlət komitələri onlara tapşırılmış idarəetmə sahələrinin vəziyyəti və inkişafı üçün məsuliyyət daşıyırlar; öz səlahiyyəti daxilində SSRİ və Azərbaycan SSR qanunları, SSRİ Ali Sovetinin və onun Rəyasət Heyətinin, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin və onun Rəyasət Heyətinin digər qərarları, SSRİ Nazirlər Sovetinin və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin qərar və sərəncamları, SSRİ-nin müvafiq nazirliklərinin və dövlət komitələrinin aktları əsasında və bunların yerinə yetirilməsi üçün aktlar qəbul edir, onların icrasını təşkil edir və yoxlayırlar.

Maddə 130. Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin və onun rəyasət heyətinin səlahiyyəti, onların fəaliyyət qaydası, Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin digər dövlət orqanları ilə münasibətləri, habelə Azərbaycan SSR-in ittifaq respublika və respublika nazirliklərinin və dövlət komitələrinin siyahısı Konstitusiyaya əsasında, Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti haqqında qanunla müəyyən edilir.

VI

NAXÇIVAN MSSR-in ALİ DÖVLƏT HAKİMİYYƏTİ VƏ İDARƏ ORQANLARI

15-ci fəsil

NAXÇIVAN MSSR ALİ SOVETİ

Maddə 131. Naxçıvan MSSR dövlət hakimiyyətinin ali orqanı Naxçıvan MSSR Ali Sovetidir.

Naxçıvan MSSR Ali Soveti SSRİ Konstitusiyası Azərbaycan SSR Konstitusiyası və Naxçıvan MSSR Konstitusiyası ilə Naxçıvan MSSR-in səlahiyyətinə aid edilmiş bütün məsələləri həll etmək hüququna malikdir.

Naxçıvan MSSR Konstitusiyasının qəbul olunması, onda dəyişikliklər edilməsi; Naxçıvan MSSR dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planlarının, dövlət büdcəsinin və onların yerinə yetirilməsi haqqında hesabatların təsdiq olunması; Naxçıvan MSSR Ali Sovetinə hesabat verməli olan orqanların təşkil edilməsi yalnız Naxçıvan MSSR Ali Soveti tərəfindən həyata keçirilir.

Naxçıvan MSSR qanunları Naxçıvan MSSR Ali Soveti tərəfindən qəbul edilir.

Maddə 132. Naxçıvan MSSR Ali Soveti Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin daimi orqanını - özünün bütün fəaliyyətində ona hesabat verən və onun sessiyaları arasındakı dövrdə Naxçıvan MSSR ali dövlət hakimiyyəti orqanının funksiyalarını Konstitusiyanın nəzərdə tutduğu hüquqlar daxilində həyata keçirən Naxçıvan MSSR Ali Soveti Rəyasət Heyətini seçir.

Naxçıvan MSSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin tərkibi və səlahiyyəti Naxçıvan MSSR Konstitusiyası ilə müəyyən edilir.

16-cı fəsil

NAXÇIVAN MSSR NAZİRLƏR SOVETİ

Maddə 133. Naxçıvan MSSR dövlət hakimiyyətinin ali icra və sərəncam orqanı olan Naxçıvan MSSR Nazirlər Soveti - Naxçıvan MSSR hökuməti Naxçıvan MSSR Ali Soveti tərəfindən təşkil edilir.

Naxçıvan MSSR Nazirlər Soveti Naxçıvan MSSR Ali Soveti qarşısında məsuldur və ona hesabat verir, Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin sessiyaları arasındakı dövrdə isə Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin Rəyasət heyəti qarşısında məsuldur və ona hesabat verir.

Maddə 134. Naxçıvan MSSR Nazirlər Soveti SSRİ-nin, Azərbaycan SSR-in və Naxçıvan MSSR-in qanunvericilik aktları, SSRİ Nazirlər Sovetinin və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin qərar və sərəncamları əsasında və bunların yerinə yetirilməsi üçün qərarlar çıxarır və sərəncamlar verir, onların icrasını təşkil edir və yoxlayır.

Maddə 135. Naxçıvan MSSR Nazirlər Soveti öz səlahiyyəti daxilində rayon və şəhər (respublika (MSSR) tabeliyindəki şəhər) xalq deputatları Sovetləri icraiyyə komitələrinin qərar və sərəncamlarını ləğv etmək hüququna malikdir.

Naxçıvan MSSR Nazirlər Soveti Naxçıvan MSSR nazirliklərinin, dövlət komitələrinin, öz tabeliyindəki başqa orqanların aktlarını ləğv etmək hüququna malikdir.

Maddə 136. Naxçıvan MSSR Nazirlər Soveti nazirliklərin, dövlət komitələrinin və öz tabeliyindəki başqa orqanların işini birləşdirir və istiqamətləndirir.

Naxçıvan MSSR nazirlikləri və dövlət komitələri həm Naxçıvan MSSR Nazirlər Sovetinə, həm də Azərbaycan SSR-in müvafiq nazirliyinə və dövlət komitəsinə tabe olmaqla, özlərinə tapşırılmış idarəetmə sahələrinə rəhbərlik edir və ya sahələrarası idarəetməni həyata keçirirlər.

VII

AZƏRBAYCAN SSR-də YERLİ DÖVLƏT HAKİMİYYƏTİ VƏ İDARƏ ORQANLARI

17-ci fəsil

YERLİ XALQ DEPUTATLARI SOVETLƏRİ

Maddə 137. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində, rayonlarda, şəhərlərdə, şəhərlərdəki rayonlarda, qəsəbələrdə, kənd yaşayış məntəqələrində dövlət hakimiyyəti orqanları müvafiq xalq deputatları Sovetləridir.

Maddə 138. Yerli xalq deputatları Sovetləri ümumdövlət mənafeyini və Sovetin ərazisində yaşayan vətəndaşların mənafeyini əsas tutaraq yerli əhəmiyyəti olan bütün məsələləri həll edir, yuxarı dövlət orqanlarının qərarlarını həyata keçirir, aşağı xalq deputatları Sovetlərinin fəaliyyətinə rəhbərlik edir, respublika və Ümumittifaq əhəmiyyətli məsələlərin müzakirəsində iştirak edir, bu məsələlər barəsində öz təkliflərini verirlər.

Yerli xalq deputatları Sovetləri öz ərazilərində dövlət, təsərrüfat quruculuğuna və sosial-mədəni quruculuğa rəhbərlik edirlər, iqtisadi və sosial inkişaf planlarını, yerli büdcəni və onların yerinə yetirilməsi haqqında hesabatları təsdiq edirlər; onlara təbə olan dövlət orqanlarına, müəssisə, idarə və təşkilatlara rəhbərlik edirlər; qanunlara əməl olunmasını, dövlət qaydalarının və ictimai asayişin, vətəndaşların hüquqlarının qorunmasını təmin edirlər; ölkənin müdafiə qabiliyyətinin möhkəmləndirilməsinə kömək edirlər.

Maddə 139. Yerli xalq deputatları Sovetləri özlərinin səlahiyyəti daxilində öz ərazilərində kompleks iqtisadi və sosial inkişafı təmin edirlər; həmin ərazidə yerləşən və yuxarı orqanlara təbə olan müəssisə, idarə və təşkilatlar tərəfindən qanunlara əməl olunmasına nəzarət edirlər; torpaqdan istifadə, təbiətin mühafizəsi, tikinti, əmək ehtiyatlarından istifadə, xalq istehlakı malları istehsalı, əhaliyə sosial-mədəni xidmət, məişət xidməti və digər xidmət sahəsində onların fəaliyyətini əlaqələndirir və bu fəaliyyətə nəzarət edirlər.

Maddə 140. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Xalq Deputatları Sovetinin, rayon, şəhər, şəhərlərdə rayon xalq deputatları Sovetlərinin sessiyaları onların icraiyyə komitələri tərəfindən ildə azı dörd dəfə çağırılır.

Qəsəbə və kənd xalq deputatları Sovetlərinin sessiyaları onların icraiyyə komitələri tərəfindən ildə azı altı dəfə çağırılır.

Yerli xalq deputatları Sovetləri SSR İttifaqı, Azərbaycan SSR və Naxçıvan MSSR qanunvericiliyi ilə onların səlahiyyətinə aid edilmiş hər hansı məsələni sessiyalarda nəzərdən keçirmək və həll etmək hüququna malikdirlər. Yalnız sessiyalarda həll edilməli olan məsələlərin siyahısı yerli xalq deputatları Sovetləri haqqında qanunlarla müəyyən edilir.

Maddə 141. Yerli xalq deputatları Sovetləri SSR İttifaqı, Azərbaycan SSR qanunvericiliyi ilə, Naxçıvan MSSR-də isə həmçinin Naxçıvan MSSR qanunları ilə onlara verilmiş səlahiyyət daxilində qərarlar qəbul edirlər.

Yerli xalq deputatları Sovetlərinin qərarları Sovetin ərazisində yerləşən bütün müəssisə, idarə və təşkilatlar, habelə vəzifəli şəxslər və vətəndaşlar tərəfindən hökmən yerinə yetirilməlidir.

Maddə 142. Aşağı Sovetlərin fəaliyyətinə rəhbərlik edən yerli xalq deputatları Sovetləri, aşağı Sovetlərin aktları qanunvericiliyə uyğun gəlmədikdə, bu aktları ləğv etmək hüququna malikdirlər.

Maddə 143. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Xalq Deputatları Soveti, rayon, şəhər, şəhərlərdə rayon, qəsəbə, kənd xalq deputatları Sovetləri yerli Sovetlərin səlahiyyətinə aid məsələləri qabaqcadan nəzərdən keçirib hazırlamaq üçün, habelə Sovetlərin qərarlarının həyata keçirilməsinə kömək etmək dövlət orqanlarının, müəssisə, idarə və təşkilatların fəaliyyətinə nəzarət etmək üçün deputatlardan daimi komissiyalar seçirlər.

Yerli Sovetlərin daimi komissiyalarının tövsiyələri müvafiq dövlət orqanları və ictimai orqanlar, müəssisə, idarə və təşkilatlar tərəfindən hökmən nəzərdən keçirilməlidir. Bunların nəzərdən keçirilməsi nəticələri və ya görülmə tədbirlər haqqında komissiyalara müəyyən edilmiş müddətdə məlumat verilməlidir.

Maddə 144. Yerli xalq deputatları Sovetləri özlərinin fəaliyyətini ictimai təşkilatlarla və əmək kollektivləri ilə sıx əlaqədə həyata keçirir, ən mühüm məsələləri vətəndaşların müzakirəsinə verir, onları daimi komissiyaların, icraiyyə komitələrinin və Sovetlərə hesabat verməli olan başqa orqanların işinə cəlb edir, yerli könüllü cəmiyyətlərin işinə kömək göstərir və əhalinin ictimai öz-fəaliyyətini inkişaf etdirirlər.

18-ci fəsil

YERLİ XALQ DEPUTATLARI SOVETLƏRİNİN İCRAİYYƏ KOMİTƏLƏRİ

Maddə 145. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Xalq Deputatları Sovetinin, rayon, şəhər, şəhərlərdə rayon, qəsəbə və kənd xalq deputatları Sovetlərinin icra və sərəncam orqanları Sovetlərin sədrdən, sədr müavinlərindən, katibdən və üzvlərdən ibarət tərkibdə deputatlardan seçdikləri icraiyyə komitələridir.

İcraiyyə komitələri onları seçmiş Sovetlər qarşısında, habelə əmək kollektivlərinin yığıncaqlarında və vətəndaşların yaşayış yerlərində ildə azı bir dəfə hesabat verirlər.

Maddə 146. Yerli xalq deputatları Sovetlərinin icraiyyə komitələri onları seçmiş Sovetlərin və yuxarı dövlət hakimiyyəti və idarə orqanlarının qərarlarına əsasən müvafiq Sovetlərin ərazisində dövlət, təsərrüfat quruculuğuna və sosial-mədəni quruculuğa rəhbərlik edirlər.

Yerli xalq deputatları Sovetlərinin icraiyyə komitələri yalnız Sovetlərin sessiyalarında həll edilməli olan məsələlər istisna olmaqla, Sovetlərin səlahiyyətinə aid edilmiş bütün məsələləri həll etmək hüququna malikdirlər.

İcraiyyə komitələri Sovetlərin sessiyalarını çağırır, Sovetlərin daimi komissiyalarının işini əlaqələndirirlər; deputatların səlahiyyətinin həyata keçirilməsində onlara kömək edirlər; Sovetlərin və yuxarı dövlət orqanlarının qərarlarının, habelə seçici tapşırıqlarının yerinə yetirilməsini təşkil edirlər; onların tabeliyindəki idarə orqanlarına rəhbərlik edirlər.

Maddə 147. Yerli xalq deputatları Sovetlərinin icraiyyə komitələri öz səlahiyyəti daxilində qərarlar qəbul edir və sərəncamlar verirlər.

Maddə 148. Xalq deputatları Sovetlərinin icraiyyə komitələri aşağı xalq deputatları Sovetləri icraiyyə komitələrinin qərar və sərəncamlarını ləğv etmək hüququna malikdirlər.

Maddə 149. Yerli xalq deputatları Sovetlərinin vəkalət müddəti qurtardıqda, onların icraiyyə komitələri yeni çağırış xalq deputatları Sovetləri tərəfindən icraiyyə komitələri seçilənədək öz səlahiyyətini saxlayırlar.

Maddə 150. Yerli xalq deputatları Sovetlərinin icraiyyə komitələri həm onları seçmiş Sovetə, həm də yuxarı icra və sərəncam orqanına bilavasitə hesabat verirlər.

Maddə 151. İcraiyyə komitələrinin şöbə və idarələri Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti xalq deputatları Soveti, rayon, şəhər, şəhərlərdə rayon xalq deputatları Sovetləri tərəfindən təşkil edilir və özlərinin fəaliyyətində həm Sovetlərə və onların icraiyyə komitələrinə, həm də müvafiq yuxarı dövlət idarə orqanlarına tabedirlər.

Yerli xalq deputatları Sovetləri icraiyyə komitələrinin şöbə və idarələrinin siyahısı və onların təşkili qaydası SSR İttifaqı, Azərbaycan SSR qanunvericiliyi ilə, Naxçıvan MSSR-in yerli Sovetləri üçün isə həmçinin Naxçıvan MSSR qanunvericiliyi ilə müəyyən edilir.

VIII

AZƏRBAYCAN SSR DÖVLƏT İQTİSADI VƏ SOSIAL İNKİŞAF PLANI. AZƏRBAYCAN SSR DÖVLƏT BÜDCƏSİ

19-cu fəsil

AZƏRBAYCAN SSR DÖVLƏT İQTİSADI VƏ SOSIAL İNKİŞAF PLANI

Maddə 152. Azərbaycan SSR dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planı SSRİ dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planının tərkib hissəsidir.

Azərbaycan SSR cari və perspektiv dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planlarından məqsəd SSRİ-nin iqtisadi və sosial inkişafının əsas vəzifə və istiqamətlərinə uyğun olaraq respublika ərazisində kompleks iqtisadi və sosial inkişafı təmin etməkdir.

Maddə 153. Azərbaycan SSR dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planları iqtisadiyyat və sosial-mədəni quruculuq sahəsində vəzifələri müəyyən edir, Azərbaycan SSR ərazisində xalq təsərrüfatı sahələrinin və iqtisadi rayonların məqsədli kompleks proqramlarını, inkişaf planlarını əhatə edir; bu planlara Naxçıvan MSSR-in, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin, respublika tabeliyindəki rayon və şəhərlərin iqtisadi və sosial inkişaf planları daxildir.

Maddə 154. Azərbaycan SSR dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planı SSRİ dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planı əsas götürülməklə, Azərbaycan SSR nazirliklərinin, dövlət komitələrinin və başqa dövlət idarə orqanlarının, Naxçıvan MSSR Nazirlər Sovetinin, yerli xalq deputatları Sovetlərinin planlarının layihələri əsasında Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti tərəfindən işlənib hazırlanır.

Azərbaycan SSR dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planına İttifaq tabeliyində olub, Azərbaycan SSR ərazisində yerləşən müəssisə, idarə və təşkilatların planlarının əsas göstəriciləri daxildir.

İqtisadi və sosial inkişaf planları müəssisə, idarə və təşkilatların, habelə ictimai təşkilatların kollektivlərinin təklifləri nəzərə alınmaqla işlənib hazırlanır.

Maddə 155. Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti Azərbaycan SSR dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planını Azərbaycan SSR Ali Sovetinin müzakirəsinə verir.

Azərbaycan SSR Ali Soveti Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin məruzəsi və Azərbaycan SSR Ali Soveti Plan büdcə komissiyasının və başqa daimi komissiyalarının rəyləri əsasında Azərbaycan SSR dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planını müzakirə və təsdiq edir.

Maddə 156. Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti Azərbaycan SSR dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planının yerinə yetirilməsini təşkil edir və plan intizamını möhkəmlətmək üçün lazımi tədbirlər görür.

Maddə 157. Azərbaycan SSR dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planlarının yerinə yetirilməsi haqqında hesabatlar Azərbaycan SSR Ali Soveti tərəfindən müzakirə və təsdiq edilir. Planların yerinə yetirilməsinə dair ümumi göstəricilər hamının nəzərinə çatdırılmaq üçün elan olunur.

20-ci fəsil

AZƏRBAYCAN SSR DÖVLƏT BÜDCƏSİ

Maddə 158. Azərbaycan SSR dövlət büdcəsi SSRİ-nin vahid dövlət büdcəsinin tərkib hissəsidir.

Maddə 159. Azərbaycan SSR dövlət büdcəsi Azərbaycan SSR respublika büdcəsini, Naxçıvan MSSR dövlət büdcəsini və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin, respublika tabeliyindəki rayon və şəhərlərin yerli büdcələrinin birləşdirir.

Maddə 160. Azərbaycan SSR dövlət büdcəsi mədaxil və məxaricinin Azərbaycan SSR respublika büdcəsi, Naxçıvan MSSR dövlət büdcəsi, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin, respublika rayonları və şəhərlərinin yerli büdcələri arasında bölüşdürülməsi Azərbaycan SSR-in, Naxçıvan MSSR-in və yerli xalq deputatları Sovetlərinin büdcə hüquqları haqqında Azərbaycan SSR qanunu ilə müəyyən edilir.

Maddə 161. Azərbaycan SSR dövlət büdcəsi Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti tərəfindən SSRİ və Azərbaycan SSR dövlət iqtisadi və sosial inkişaf planları, SSRİ dövlət büdcəsi əsasında işlənib hazırlanır,

Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin məruzəsi və Azərbaycan SSR Ali Soveti Plan büdcə komissiyasının və başqa daimi komissiyalarının rəyləri əsasında Azərbaycan SSR Ali Soveti tərəfindən təsdiq edilir.

Maddə 162. Azərbaycan SSR dövlət büdcəsinin icrası haqqında hesabat Azərbaycan SSR Ali Soveti tərəfindən təsdiq edilir. Büdcənin icrasına dair ümumi göstəricilər hamının nəzərinə çatdırılmaq üçün elan olunur.

IX

ƏDALƏT MÜHAKİMƏSİ, ARBİTRAJ VƏ PROKUROR NƏZARƏTİ

21-ci fəsil

MƏHKƏMƏ VƏ ARBİTRAJ

Maddə 163. Azərbaycan SSR-də ədalət mühakiməsi yalnız məhkəmə tərəfindən həyata keçirilir.

Azərbaycan SSR məhkəmələri Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsi, Naxçıvan MSSR Ali Məhkəməsi, Bakı Şəhər Məhkəməsi, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Vilayət Məhkəməsi, rayon (şəhər) xalq məhkəmələridir.

Azərbaycan SSR məhkəmələrinin təşkili və fəaliyyət qaydası SSR İttifaqı və Azərbaycan SSR qanunları ilə müəyyən edilir.

Maddə 164. Azərbaycan SSR-in bütün məhkəmələri hakimlərin və xalq iclasçılarının seçilməsi əsasında təşkil edilir.

Rayon (şəhər) xalq məhkəmələrinin xalq hakimləri rayon (şəhər) vətəndaşları tərəfindən gizli səsvermə yolu ilə ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında beş il müddətinə seçilirlər. Rayon (şəhər) xalq məhkəmələrinin xalq iclasçıları vətəndaşların işlədikləri və ya yaşadıkları yerdə onların yığıncaqlarında açıq səsvermə yolu ilə iki il yarım müddətinə seçilirlər.

Yuxarı məhkəmələr müvafiq xalq deputatları Sovetləri tərəfindən beş il müddətinə seçilir.

Hakimlər və xalq iclasçıları seçicilər və ya onları seçən orqanlar qarşısında məsuldurlar, onların qarşısında hesabat verirlər və qanunla müəyyən edilmiş qaydada onlar tərəfindən geri çağırıla bilərlər.

Maddə 165. Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsi Azərbaycan SSR-in ali məhkəmə orqanıdır və Azərbaycan SSR məhkəmələrinin məhkəmə fəaliyyətinə nəzarət edir.

Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsi Azərbaycan SSR Ali Soveti tərəfindən Sədrdən, onun müavinlərindən, üzvlərdən və xalq iclasçılarından ibarət tərkibdə seçilir. Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin tərkibinə vəzifəyə görə Naxçıvan MSSR Ali Məhkəməsinin və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Vilayət Məhkəməsinin sədrləri daxildirlər.

Maddə 166. Bütün məhkəmələrdə mülki işlərə və cinayət işlərinə kollegial surətdə, birinci instansiya məhkəməsində isə xalq iclasçılarının iştirakı ilə baxılır. Ədalət mühakiməsi həyata keçirilərkən xalq iclasçıları hakimin bütün hüquqlarına malikdirlər.

Maddə 167. Hakimlər və xalq iclasçıları müstəqildirlər və yalnız qanuna tabedirlər.

Maddə 168. Azərbaycan SSR-də ədalət mühakiməsi vətəndaşların qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi əsasında həyata keçirilir.

Maddə 169. Bütün məhkəmələrdə işlərə açıq baxılır. İşlərə məhkəmənin qapalı iclasında baxılmasına ancaq qanunla müəyyən edilmiş hallarda, həm də mühakimə icraatının bütün qaydalarına əməl olunmaqla yol verilir.

Maddə 170. Müttəhimin müdafiə hüququ təmin edilir.

Maddə 171. Azərbaycan SSR-də mühakimə icraatı Azərbaycan dilində və ya muxtar respublikanın, muxtar vilayətin dilində, yaxud müəyyən ərazidəki əhəlinin əksəriyyətinin dilində aparılır. İşdə iştirak edən, mühakimə icraatının aparıldığı dili bilməyən şəxslərin işdəki materiallarla bütünülklə tanış olmaq hüququ, məhkəmə işində tərcüməçi vasitəsilə iştirakı və məhkəmədə ana dilində çıxış etmək hüququ təmin edilir.

Maddə 172. Məhkəmənin hökmü olmadan və qanun əsas götürülmədən heç kəs cinayət etməkdə müqəssir sayıla bilməz, habelə cinayət cəzasına məhkum oluna bilməz.

Maddə 173. Vətəndaşlara və təşkilatlara hüquqi yardım üçün vəkillər kollegiyası fəaliyyət göstərir. Qanunvericiliklə nəzərdə tutulan hallarda vətəndaşlara hüquqi yardım pulsuz göstərilir.

Vəkilliyn təşkili və fəaliyyət qaydası SSR İttifaqı və Azərbaycan SSR qanunları ilə müəyyən edilir.

Maddə 174. Mülki işlər və cinayət işləri üzrə mühakimə icraatında ictimai təşkilatların və əmək kollektivlərinin nümayəndələrinin iştirakına yol verilir.

Maddə 175. Müəssisə, idarə və təşkilatlar arasındakı təsərrüfat mübahisələri dövlət arbitrajı orqanları tərəfindən onların səlahiyyəti daxilində həll edilir.

22-ci fəsil

PROKURORLUQ

Maddə 176. Azərbaycan SSR ərazisində bütün nazirliklər, dövlət komitələri və baş idarələr, müəssisə, idarə və təşkilatlar, yerli xalq deputatları Sovetlərinin icra və sərəncam orqanları, kolxozlar, kooperativ təşkilatları və digər ictimai təşkilatlar, vəzifəli şəxslər, habelə vətəndaşlar tərəfindən qanunların dürüst və eyni qaydada icra olunmasına ali nəzarət SSRİ Baş prokuroru, ona təbə olan Azərbaycan SSR Prokuroru və aşağı prokurorlar tərəfindən həyata keçirilir.

Maddə 177. Azərbaycan SSR Prokuroru, Naxçıvan MSSR və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti prokurorları SSRİ Baş prokuroru tərəfindən təyin edilirlər.

Rayon və şəhər prokurorları Azərbaycan SSR Prokuroru tərəfindən təyin olunur və SSRİ Baş prokuroru tərəfindən təsdiq edilirlər.

Maddə 178. Azərbaycan SSR Prokurorunun və bütün aşağı prokurorların vəkalət müddəti beş ildir.

Maddə 179. Prokurorluq orqanları yalnız SSRİ Baş prokuroruna təbə olub, öz səlahiyyətini hər hansı yerli orqandan asılı olmadan həyata keçirirlər.

X

AZƏRBAYCAN SSR-in GERBİ, BAYRAĞI, HİMNİ VƏ PAYTAXTI

Maddə 180. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət gerbi doğan günəş fonunda pambıq və sünbül çələngi ilə haşiyələnmiş oraq və çəkcə, neft buruğu təsvirindən ibarətdir və üzərində Azərbaycan dilində: «Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası», «Bütün ölkələrin proletarları, birləşin!» və rus dilində: «Азербайджанская Советская Социалистическая Республика», «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!» sözləri yazılmışdır. Gerbin yuxarısında beşguşəli ulduz vardır.

Maddə 181. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət bayrağı iki rəngli üfüqi zolağı olan düzbucaqlı parçadan ibarətdir: qırmızı rəngli yuxarı zolaq bayrağın eninin dördüdə üç hissəsinin və göy rəngli aşağı zolaq dördüdə bir hissəsini təşkil edir; qırmızı zolağın yuxarı sol küncündə, bayrağın ağacı yanında zərli oraq və çəkcə, bunların üstündə qızıl haşiyə içərisində beşguşəli qırmızı ulduz təsviri vardır. Bayrağın eninin uzunluğuna nisbəti 1:2-dir.

Maddə 182. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dövlət himni Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət heyəti tərəfindən təsdiq edilir.

Maddə 183. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının paytaxtı Bakı şəhəridir.

XI

**AZƏRBAYCAN SSR KONSTITUSİYASININ QÜVVƏDƏ OLMASI VƏ ONU
DƏYİŞDİRMƏK QAYDASI**

Maddə 184. Azərbaycan SSR-in bütün qanunları və dövlət orqanlarının digər aktları Azərbaycan SSR Konstitusiyasına əsasən və ona uyğun olaraq verilir.

Maddə 185. Azərbaycan SSR Konstitusiyası Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarı ilə dəyişdirilir; bu qərar Azərbaycan SSR Ali Sovetinin bütün deputatlarının azı üçdə iki hissəsindən ibarət çoxluğu tərəfindən qəbul edilir.

1991-ci il Bəyannaməsi

**Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini bərpa etmək haqqında
Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin
Bəyannaməsi**

Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti Azərbaycan xalqının ali dövlət mənafeələrini rəhbər tutaraq və onun iradəsini ifadə edərək,

1918-ci ildən 1920-ci ilədək Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq birlik tərəfindən tanınmış müstəqil dövlət kimi mövcud olduğunu qeyd edərək,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına, Azərbaycan Respublikasının suverenliyi haqqında və Azərbaycan Respublikasının iqtisadi müstəqilliyinin əsasları haqqında konstitusiya qanunlarına əsaslanaraq,

Azərbaycan xalqının müqəddəratı və azad inkişafının təmin olunması üçün məsuliyyətini dərk edərək,

Milli mənsubiyyətindən və dini etiqadından asılı olmadan Azərbaycan Respublikasının bütün vətəndaşlarının beynəlxalq aktlarda nəzərdə tutulan bütün insan hüquqlarına və əsas azadlıqlarına təminat verərək,

Azərbaycan Respublikasının suverenliyini və ərazi bütövlüyü üçün təhlükəni aradan qaldırmağa çalışaraq, Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizliyini və dövlət sərhədlərinin toxunulmazlığını təmin etmək kimi müqəddəs borcu rəhbər tutaraq,

Respublikanın bütün vətənpərvər qüvvələrinin sıx birləşməsinin zəruriliyini dərk edərək,

Azərbaycan Respublikasının və onun xalqının mənafeyinə zidd olmayan beynəlxalq paktları, konvensiyaları və başqa sənədləri qəbul edərək, SSR İttifaqına daxil olan bütün respublikalarla dostluq münasibətlərini bundan sonra da saxlamağı arzu edərək,

Beynəlxalq birliyin üzvü olan dövlətlərlə bərabər hüquqlu münasibətlər yaratmağa hazır olduğunu bildirərək,

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının nizamnaməsində, digər beynəlxalq hüquq paktlarında və konvensiyalarında təsbit edilmiş prinsiplərə müvafiq surətdə beynəlxalq birliyin üzvü olan dövlətlər və Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən tanınmasına ümid bəsləyərək Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin bərpa olduğunu elan edir.

***Bəyannamə 1991-ci il avqustun 30-da Azərbaycan Respublikası
Ali Sovetinin növbədənənar sessiyasında qəbul edilmişdir.***

1991-ci il Konstitusiya Aktı

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiya aktı

1918-ci il mayın 28-də Azərbaycan Milli Şurası İstiqlal Bəyannaməsi qəbul edərək Azərbaycan xalqının dövlət quruluşunun çoxəsrlik ənənələrini dirçəltdi.

Azərbaycan Respublikası öz ərazisində tam dövlət hakimiyyətinə malik olub müstəqil xarici və daxili siyasət yeridirdi. Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlətə xas olan təsisatları - parlamenti, hökuməti, ordusu, maliyyə sistemi yaradılmışdı və fəaliyyət göstərirdi. Azərbaycan Respublikası bir çox xarici dövlətlər tərəfindən tanınmış və onlarla diplomatik münasibətlər yaratmışdı. Lakin 1920-ci il aprelin 27-28-də RSFSR beynəlxalq hüquq normalarını kobudcasına pozaraq, müharibə elan etmədən öz silahlı qüvvələrinin hissələrini Azərbaycana yeritdi, suveren Azərbaycan Respublikasının ərazisini işğal etdi, qanuni seçilmiş hakimiyyət orqanlarını zorakılıqla devirdi və Azərbaycan xalqının çox böyük qurbanlar bahasına qazandığı müstəqilliyə son qoydu.

Bunun ardınca Azərbaycan 1806-1828-ci illərdə olduğu kimi yenidən Rusiya tərəfindən ilhaq edildi.

SSRİ-nin təşkili haqqında 1922-ci il 30 dekabr tarixli müqavilə bu ittifaqı təsbit etməli idi. Sonralar, 70 il ərzində Azərbaycan Respublikasına qarşı əslində müstəmləkəçilik siyasəti yeridilir, Azərbaycanın təbii ehtiyatları amansızcasına istismar olunur, milli sərvətləri çapılıb talanır. Azərbaycan xalqı təqiblərə və kütləvi cəza tədbirlərinə məruz qalırdı, onun milli ləyaqəti tapdalanırdı. Bütün bunlara baxmayaraq Azərbaycan xalqı dövlət müstəqilliyi uğrunda mübarizəni davam etdirirdi.

"Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin bərpası haqqında" Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin 1991-ci il avqustun 30-da qəbul etdiyi Bəyannamə də bu mübarizənin yekunu olmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti Azərbaycan Milli Şurasının 1918-ci il mayın 28-də qəbul etdiyi İstiqlal Bəyannaməsinə, Azərbaycan Respublikasının demokratik prinsiplərinin və ənənələrinin varisiyinə əsaslanaraq və "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin bərpası haqqında" Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin 1991-ci il 30 avqust tarixli Bəyannaməsini rəhbər tutaraq bu Konstitusiya Aktını qəbul edir və müstəqil Azərbaycan Respublikasının dövlət quruluşunun, siyasi və iqtisadi quruluşunun əsaslarını təsis edir.

I. Ümumi müddəalar

Maddə 1. 1920-ci il aprelin 27-28-də RSFSR-in XI ordusunun Azərbaycana təcavüzü, respublika ərazisinin zəbt etməsi, beynəlxalq hüququn subyekti olan Azərbaycan Demokratik Respublikasını devirməsi Rusiyanın müstəqil Azərbaycanı işğal etməsi hesab edilsin.

Maddə 2. Azərbaycan Respublikası 1918-ci il mayın 28-dən 1920-ci il aprelin 28-dək mövcud olmuş Azərbaycan Respublikasının varisidir.

Maddə 3. SSRİ-nin təşkili haqqında 1922-ci il 30 dekabr tarixli müqavilənin Azərbaycana aid hissəsi imzalandığı andan etibarsızdır.

Keçmiş SSR İttifaqının tərkibinə daxil olmuş suveren dövlətlər ilə qarşılıqlı münasibətlərin ortaya çıxan bütün məsələləri müqavilələr və sazişlər arasında nizama salınmalıdır.

Maddə 4. Azərbaycan Respublikasının 1978-ci il Konstitusiyası bu Konstitusiya Aktının müddəalarına zidd gəlməyən yerlərində qüvvədə qalır.

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin bərpası elan edilənə qədər qüvvədə olmuş, Azərbaycan Respublikasının suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə zidd olmayan, milli dövlət quruluşunun dəyişdirilməsinə yönəldilmiş aktların hamısı Azərbaycan Respublikasında hüquqi qüvvəsini saxlayır.

Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunları qəbul ediləndək SSRİ qanunları Azərbaycan Respublikasının ərazisində hüquqi qüvvəsini saxlayır; həmin qanunların siyahısını Azərbaycan Respublikasının parlamenti müəyyən edir.

Maddə 5. Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinə qarşı yönəldilən hər hansı hərəkət suveren dövlətin daxili işlərinə qarışmaqdır və beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq bu hərəkətlərə cavab verilir.

Maddə 6. SSRİ-nin dövlət borcunun yalnız o hissəsi Azərbaycan Respublikasına keçə bilər ki, respublikanın ərazisində təsərrüfat fəaliyyəti nəticəsində və Azərbaycan Respublikasının ixtiyarına keçən SSRİ əmlakı ilə əlaqədar yaranmış olsun.

Maddə 7. SSRİ-nin Azərbaycan Respublikası ərazisindəki bütün daşınar və daşınmaz mülkiyyəti Azərbaycan Respublikasının dövlət mülkiyyətidir. SSRİ-nin daşınar mülkiyyətinin beynəlxalq hüquqa uyğun olaraq müqavilə üzrə başqa dövlətlərə - SSRİ-nin keçmiş subyektlərinə verilə biləcək hissəsi istisna təşkil edir.

SSRİ-nin Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənarda olan, lakin Azərbaycan SSRİ-nin tərkibində olduğu dövrdə Azərbaycanın milli gəliri, təbii və başqa ehtiyatları hesabına yaranmış əmlakı bu əmlakın yaranmasında Azərbaycanın töhfəsinə müvafiq həcmdə, müqavilə üzrə Azərbaycan Respublikasına keçir.

II. Azərbaycan xalqı

Maddə 8. Azərbaycan xalqı Azərbaycan Respublikasının ərazisində və ondan kənarda yaşayan, Azərbaycan dövlətinə və onun qanunlarına tabe sayılan bütün Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarından ibarətdir; bu isə beynəlxalq hüquqla müəyyənləşdirilmiş normaları istisna etmir.

Maddə 9. Öz idarəetmə formasını seçmək, başqa xalqlarla öz münasibətlərini müəyyənləşdirmək, siyasi, iqtisadi və mədəni həyatını öz tarixi və milli ənənələrinə, ümumbəşəri dəyərlərə uyğun inkişaf etdirmək Azərbaycan xalqının ayrılmaz hüququdur.

Maddə 10. Azərbaycan Respublikasında suveren hakimiyyət Azərbaycan xalqına məxsusdur. Azərbaycan xalqının hər hansı hissəsi, hər hansı bir şəxs suveren hakimiyyətin həyata keçirilməsi səlahiyyətini mənimsəyə bilməz.

Azərbaycan xalqı suveren hakimiyyəti bilavasitə referendum vasitəsilə və Azərbaycan Respublikasının parlamentinə ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında gizli səsvermə yolu ilə seçilmiş nümayəndələri vasitəsilə həyata keçirir.

Maddə 11. Azərbaycan xalqı öz iradəsinin ifadəsi kimi Azərbaycan Respublikasının demokratik quruluşuna və qanunun aliliyinə təminat verir.

III. Azərbaycan dövləti

Maddə 12. Azərbaycan xalqı müstəqil, dünyəvi, demokratik, unitar dövlət yaradır, bu dövlətin suveren hakimiyyəti daxili məsələlərdə ancaq hüquqla, xarici məsələlərdə isə yalnız Azərbaycan xalqının azad surətdə razılıq verdiyi müqavilələrdən və sazişlərdən irəli gələn müddəalarla məhdudlaşdırılır.

Azərbaycan Respublikasının suverenliyi şəriksizdir və onun bütün ərazisinə şamildir.

Azərbaycan Respublikası öz ərazisində həyata keçirdiyi suveren hüquqları heç bir formada başqa dövlətlərə və ya dövlət ittifaqlarına vermir.

Maddə 13. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti hakimiyyətin bölünməsi prinsipinə əsaslanır. Qanunvericilik hakimiyyəti Azərbaycan Respublikasının parlamenti tərəfindən həyata keçirilir.

Ali icra hakimiyyəti Azərbaycan dövlətinin başçısı olan Azərbaycan Respublikası Prezidentinə məxsusdur.

Məhkəmə hakimiyyəti müstəqil məhkəmələr tərəfindən və ali instansiyada - hər birinin öz səlahiyyətləri daxilində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Ali Arbitraj Məhkəməsi tərəfindən həyata keçirilir.

Maddə 14. Azərbaycan Respublikasının ərazisi vahiddir, bölünə və özgəninkiləşdirilə bilməz. Azərbaycan Respublikası öz ərazisinin hər hansı bir hissəsini, hər hansı bir formada kimsəyə vermir; yalnız Azərbaycan Respublikası parlamentinin qərarı ilə respublikanın bütün əhalisi arasında xalq səsverməsi (referendum) keçirmək yolu ilə Azərbaycan xalqının razılığı əsasında sərhədlərdə dəqiqləşdirmə aparıla bilər.

Azərbaycan Respublikası ərazisinin heç bir hissəsi başqa dövlətə və ya başqa dövlətin hüququ şəxsinə satıla və verilə bilməz.

Maddə 15. Azərbaycan Respublikasının ərazisində yalnız Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və Azərbaycan Respublikasının qanunları qüvvədədir.

Qanunvericilik hakimiyyəti Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə, icra və məhkəmə hakimiyyəti Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, qanun və hüquq ilə məhdudlaşdırılır.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Azərbaycan Respublikası parlamentinin qərarı ilə respublikanın bütün əhalisi arasında xalq səsverməsi (referendum) keçirmək yolu ilə qəbul edilir.

Maddə 16. Hamılıqla qəbul edilmiş beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası başqa dövlətlərlə münasibətlərini aşağıdakı prinsiplər əsasında qurur: dövlətlərin suveren bərabərliyi, zor işlətməmək və zor işlətməklə hədələməmək, dövlət sərhədlərinin toxunulmazlığı, mübahisələri dinc yolla nizama salmaq, başqa dövlətlərin daxili işlərinə qarışmamaq, insanın hüquqlarına və əsas azadlıqlarına hörmət etmək, xalqların bərabərliyi və onların öz müqəddəratını təyin etmək hüququ, dövlətlərin əməkdaşlığı, beynəlxalq hüquqi öhdəlikləri vicdanla yerinə yetirmək.

Maddə 17. Azərbaycan Respublikası:

1. Azərbaycan xalqının birliyini qorumalı, ayrıca şəxsin, ailənin, ictimai birliklərin və digər kollektivlərin mənafeyinə uyğun surətdə qanundan irəli gələn hüquqları və azadlıqları müəyyən edərək və bunlara hörmət göstərilməsini təmin edərək hüquq qaydası yaratmalıdır.

2. Sosial fəallığın bütün növlərinə rəvac verməli və onları əlaqələndirməli, bütün vətəndaşların mənafələrinin qanuna əsasən uzlaşmasını təmin etməli, hər bir şəxsin azad inkişafı üçün bərabər şərait yaratmalıdır.

3. Dövlət və ya ictimai mənzil fondunun evlərində abad yaşayış sahəsi almaqda və ondan daimi istifadə etməkdə, fərdi mənzil tikintisində Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına kömək göstərməlidir.

4. Güzəranı daha ağır olan əhali qruplarının vəziyyətinin yaxşılaşdırılması və sosial müdafiəsi qayğısına qalmalı, onların insana layiq həyat səviyyəsini, bənsiblərin sosial müdafiəsini təmin etməyə çalışmalıdır.

5. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının həyatına, sağlamlığına, şəxsi azadlığına və təhlükəsizliyinə edilən qəsdlərdən onların müdafiəsini təmin etməlidir.

6. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının sağlamlığını qorumalı, sağlam ekoloji mühitin mühafizəsinə kömək göstərməli, dövlətin əzəli və təbii özəyi olan ailəni, habelə anaları və uşaqları himayə etməlidir.

Maddə 18. Azərbaycan Respublikasında Azərbaycan Respublikasının vahid vətəndaşlığı müəyyən edilir.

Azərbaycan Respublikası öz vətəndaşlarının qarşısında qanunla müəyyən edilmiş vəzifələr daşıyır, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları Azərbaycan Respublikasının qarşısında qanunla müəyyən edilmiş vəzifələr daşıyırlar.

Həç kəs vətəndaşlıqdan və ya vətəndaşlığını dəyişdirmək hüququndan məhrum edilə bilməz. Azərbaycan Respublikasının hüquqlarından kənarda olan hər bir Azərbaycan Respublikası vətəndaşının hüquqi müdafiəsinə təminat verilir.

Maddə 19. Azərbaycan Respublikasının bütün vətəndaşları qanun qarşısında bərabərdirlər. Azərbaycan Respublikası insan hüquqlarının Ümumi Bəyannaməsinə, Helsinki müşavirəsinin Yekun aktına və hamılıqla qəbul edilmiş, başqa beynəlxalq hüquq sənədlərinə qoşularaq onlarda nəzərdə tutulan bütün hüquq və azadlıqlara vətəndaşların cinsindən, irqindən və milli mənsubiyyətindən, dini etiqadından, sosial mənşəyindən, siyasi əqidəsindən və başqa hallardan asılı olmayaraq əməl edilməsini, bu hüquq və azadlıqların maneəsiz həyata keçirilməsini təmin edir.

Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hüquq və azadlıqları qanunda nəzərdə tutulmuş xüsusi hallardan başqa, hər hansı formada məhdudlaşdırıla bilməz.

IV. İqtisadi münasibətlər

Maddə 20. Bütün təbii ehtiyatlar hər hansı şəxslərin və ya təşkilatların mülkiyyət hüquqlarından və mənafeyinə xələl gətirilmədən Azərbaycan Respublikasına məxsusdur.

Maddə 21. Hansı mənbədən gəlsə gəlsin, Azərbaycan Respublikasının bütün mədaxili vahid ehtiyatlar əmələ gətirir və bu ehtiyatlar qanundan irəli gələn tələblərə və öhdəliklərə əməl olunmaqla, qanunun müəyyən etdiyi məqsədlər üçün və qanunun müəyyən etdiyi qaydada işlədilir.

Maddə 22. Mülkiyyət dövlət mülkiyyəti, xüsusi mülkiyyət və kollektiv mülkiyyət şəklində ola bilər.

Xüsusi və kollektiv mülkiyyətə qanunla icazə və təminat verilir; qanun onların alınması və onlardan istifadə olunması üsullarını, onların fəaliyyət həddlərini müəyyən edir.

Xüsusi və kollektiv mülkiyyət məcburi şəkildə özgəninkiləşdirilə bilməz. Qanunda nəzərdə tutulmuş hallarda xüsusi və kollektiv mülkiyyət zərərin ödənilməsi şərtlə Azərbaycan Respublikasının xeyrinə özgəninkiləşdirilə bilər.

Daşınar və daşınmaz əmlakın tam müsadirəsinə yol verilmir.

Maddə 23. Azərbaycan Respublikasında hər cür iqtisadi fəaliyyət bazar münasibətlərinə və sahibkarlıq azadlığına əsaslanır.

Maddə 24. Azərbaycan Respublikası kooperasiyaya rəvac verir və müxtəlif kooperativ təşkilatlarının və başqa birliklərin qanuna müvafiq surətdə inkişafı üçün lazımı şərait yaradır.

Maddə 25. Azərbaycan Respublikası bütün formalarda əməyi mühafizə edir. Öz əməyinin kəmiyyət və keyfiyyətinə uyğun olaraq zəhmətkeşin azad və ləyaqətli yaşayış üçün kifayət edən haqq almaq hüququ vardır.

Qanunla müəyyən edilmiş hallardan başqa, məcburi əmək qadağan edilir.

Əmək qabiliyyəti olmayan və lazımı dolanışiq imkanlarından məhrum olan hər bir vətəndaşın dövlətdən kömək və yardım almaq hüququ vardır.

Zəhmətkeşlər həmkarlar ittifaqları təsis etməkdə azaddırlar.

Tətil hüququnu zəhmətkeşlər bu hüququ tənzimləyən qanunlar çərçivəsində həyata keçirirlər.

V. Siyasi münasibətlər

Maddə 26. Azərbaycan Respublikasının yetkinlik yaşına çatmış vətəndaşlarının seçki hüququ vardır.

Səsvermə şəxsi, bərabər, azad və gizlidir.

Səsvermə hüququ yalnız vətəndaşın hüquq qabiliyyətsizliyi nəticəsində və ya qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü əsasında məhdudlaşdırıla bilər.

Maddə 27. Azərbaycan Respublikasının siyasətinin müəyyənləşdirilməsinə demokratik yolla kömək etmək üçün Azərbaycan Respublikasının bütün vətəndaşlarının azad surətdə siyasi partiyalar və digər ictimai birliklər yaratmaq hüququ vardır.

Maddə 28. Siyasi plüralizm prinsiplərinə uyğun olaraq siyasi partiyalar ictimai rəyin formalaşdırılmasında və ifadəsində iştirak edirlər və siyasi fəaliyyətin əsas üsulləridir. Onların yaradılması və fəaliyyəti Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları çərçivəsində azaddır.

Maddə 29. Azərbaycan Respublikasını müdafiə etmək Azərbaycan Respublikası vətəndaşının müqəddəs borcudur.

Qanunla müəyyən edilmiş hədudlarda və növlərdə hərbi xidmət məcburidir.

Maddə 30. Azərbaycan Respublikasının bütün vətəndaşları öz gəlirlərinə uyğun olaraq dövlət xərclərində iştirak etməlidirlər.

Vergi sistemi mütərəqqilik prinsipinə əsaslanır.

Maddə 31. Bütün vətəndaşlar Azərbaycan Respublikasına sadıq olmalı, onun Konstitusiyasına və qanunlarına riayət etməlidirlər.

VI. Yekun müddəaları

Maddə 32. Bu Konstitusiya Aktı Azərbaycan Respublikasının yeni Konstitusiyasının hazırlanması üçün əsasdır.

***Konstitusiya Aktı Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin
18 oktyabr 1991-ci il tarixli iclasında qəbul edilmişdir***

1995-ci il Konstitusiyası

SSRİ-nin dağılmasının labüdləşdiyi bir məqamda - 1991-ci il avqustun 31-də Azərbaycan SSR Ali Sovetinin növbədənənar sessiyasında "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin bərpa edilməsi haqqında Bəyannamə" qəbul edildi. 18 oktyabr 1991-ci il tarixdə «Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiya Aktı»nın qəbul edilməsi respublikanın müstəqil dövlətçiliyinin hüquqi əsasını möhkəmləndirdi. Yeni Konstitusiyanın hazırlanması üçün başlanğıc sayılan bu Akt respublikanın dövlət quruluşunun, siyasi və iqtisadi quruluşunun əsaslarının təsisini nəzərdə tuturdu.

1991-ci il fevral ayının 5-də Azərbaycan SSR Ali Soveti üçrəngli bayrağın Azərbaycanın dövlət bayrağı kimi qəbul edilməsi haqqında qərar qəbul etmişdir. 1992-ci il mayın 27-də Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni, 1993-cü il fevralın 23-də isə üçrəngli dairəvi qalxan üzərində, içində alov olan səkkizguşəli ulduz təsvirli Dövlət gerbi təsdiq edildi.

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra yeni Konstitusiya qəbul edilənədək 1978-ci il Konstitusiyasının «Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiya Aktı» ilə ziddiyyət təşkil etməyən maddələri qüvvədə olmuşdur. 9 oktyabr 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına (Əsas Qanununa) dəyişikliklər və əlavələr edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. Bu qanun 1995-ci il noyabrın 27-dən qüvvədə düşmüşdür.

Azərbaycanın müstəqilliyini bərpa etdiyi dövrdən etibarən ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi və hüquqi həyatda baş verən sürətli dəyişikliklər, eyni zamanda 1991-ci il Konstitusiya Aktının yekun müddəalarının tələbləri yeni Konstitusiyanın tez bir zamanda qəbul olunmasının zəruriliyini diktə edirdi.

Yeni Konstitusiyanın hazırlanması məqsədilə 1991-ci və 1993-cü illərdə komissiyalar təşkil edilsə də, onların əməli fəaliyyəti nəzərə çarpmamışdı. 1995-ci il mayın 2-də Milli Məclisin qərarına əsasən Prezidentin rəhbərliyi ilə komissiya yaradılmışdı. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin Konstitusiya əsasları 1995-ci il 12 noyabr tarixli referendumda qəbul olunmuş və 1995 il noyabrın 27-dən qüvvədə olan Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə müəyyən edilir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası preambula, 5 bölmə, 12 fəsil, 158 maddə və keçid müddəalarından ibarətdir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Azərbaycan dövlətinin Əsas Qanunudur.

Konstitusiya ilə Azərbaycanın dövlət quruculuğunun hüquqi əsasları müəyyən edilmişdir. Azərbaycan demokratik, hüquqi, dünyəvi bir dövlət kimi ilk dəfə olaraq insan hüquqlarının prioritetini və hakimiyyətlər bölgüsünü özünün gələcək inkişaf yolu kimi seçmişdir.

Hakimiyyətlərin bölgüsü prinsipinə uyğun olaraq Konstitusiya qanunvericilik hakimiyyətinin respublikanın Milli Məclisinə, icra hakimiyyətinin Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə mənsubluğunu, məhkəmə hakimiyyətinin isə məhkəmələr tərəfindən həyata keçirilməsini təsbit edir. Qanunvericilik hakimiyyətini təmsil edən Milli Məclis bir palatalı parlamentdir. Bütün xalqın təmsilçisi qismində çıxış edən Milli Məclis qanunvericilik orqanı olduğundan onun əsas funksiyası qanun yaradıcılığıdır. Milli Məclisdən başqa, heç bir orqan və ya şəxs qanunlar qəbul etmək səlahiyyətinə malik deyildir.

Azərbaycanda parlamentin digər bir funksiyası da icra hakimiyyətinin fəaliyyəti üzərində nəzarətin həyata keçirilməsidir. Bu funksiya Nazirlər Kabinetinin parlament qarşısında məsuliyyətinin və Milli Məclisin ona etimadsızlıq göstərmək hüququnun olmasında, respublika Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılmasının mümkünlüyündə, dövlət büdcəsinin icrası üzərində nəzarətdə və belə nəzarəti həyata keçirən orqanların yaradılmasında, beynəlxalq müqavilələri ratifikasiya etmək hüququnda ifadə olunur.

Milli Məclis hər il iki növbəti yaz və payız sessiyalarına yığılır. Onun iclasları 83 deputat iştirak etdikdə səlahiyyətli hesab olunur. Növbədənənar sessiyalar Milli Məclisin sədri, Prezident və ya Milli Məclisin 42 deputatının tələbi əsasında çağırılır. Milli Məclisin deputatlarının toxunulmazlıq hüququ vardır və bu hüquqa o, yalnız cinayət başında yaxalandıqda Baş Prokurorun təqdimatına əsasən Milli Məclisin qərarı ilə xitam verilə bilər.

2002-ci il avqustun 24-də referendumla Konstitusiyaya edilmiş dəyişikliyə görə majoritar və proporsional seçki sisteminin birlikdə tətbiqi ləğv edilmiş və ümumi majoritar seçki sistemi müəyyən olunmuşdur.

Azərbaycanda Prezident təsisatı ikili hüquqi təbiətə malikdir, yəni icra hakimiyyətini təmsil etməklə yanaşı, o həm də dövlətin başçısı funksiyasını yerinə yetirir. Prezident bütün seçki korpusu tərəfindən birbaşa seçildiyindən, o, Azərbaycan xalqını bütövlükdə təmsil edir və xalqın vahidliyinin rəmzidir. Eyni zamanda Prezident dövlətin müstəqilliyinin və ərazi bütövlüyünün təminatçısı qismində çıxış edir. Bu öhdəliklər onun Ali Baş Komandan qismində funksiyasını şərtləndirir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının coğrafi xüsusiyyətləri, Azərbaycanın əsas hissəsi ilə Naxçıvanın ümumi sərhədinin olmaması bu bölgə üçün muxtar idarəetmə sisteminin təsis olunmasını tələb etmişdir. Ona görə də Azərbaycan Konstitusiyası Naxçıvan MR-ə Azərbaycanın tərkibində muxtar dövlət statusu vermişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının muxtar dövlət kimi quruluşu bütövlükdə Azərbaycan Respublikasının dövlət quruluşundan fərqlənir. Azərbaycan Respublikası prezidentli respublikadırsa, Naxçıvan MR-də dövlət idarəetməsi parlament hakimiyyəti üsulu ilə həyata keçirilir. 1998-ci il aprelin 28-də Naxçıvan MR-in Azərbaycan Konstitusiyası əsasında hazırlanmış yeni Konstitusiyası muxtar respublikanın Ali Məclisində qəbul edilmiş və həmin il dekabrın 29-da Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən təsdiq olunmuşdur. Muxtar respublikanın sayca dördüncü olan Konstitusiyası 5 fəsil və 50 maddədən ibarətdir. MR-in Konstitusiyasında qeyd olunduğu kimi, onun ərazisi Azərbaycanın dövlət sərhədləri hüddunda vahiddir, toxunulmazdır və bölünməzdir. MR-in dövlət rəmzləri Azərbaycanın dövlət bayrağı, gerbi və dövlət himnidir.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin Konstitusiya əsasları 1995-ci il 12 noyabr tarixli referendumda qəbul olunmuş və 1995 il noyabrın 27-dən qüvvədə olan Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə müəyyən edilir.

2002 il avqustun 24-də və 2009-cu il martın 18-də keçirilmiş referendumlarla Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına bir sıra dəyişikliklər edilmişdir.

2002-ci il avqustun 24-də keçirilən referendumla Konstitusiyaya edilmiş dəyişikliyə görə majoritar və proporsional seçki sisteminin birlikdə tətbiqi ləğv edilmiş və ümumi majoritar seçki sistemi müəyyən olunmuşdur.

2009-cu ilin martın 18-də keçirilən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına əlavələr və dəyişikliklər edilməsi ilə bağlı ümumxalq səsverməsi ölkədə həyata keçirilən islahatların mahiyyətindən irəli gəlirdi. Konstitusiyaya təklif olunan əlavə və dəyişikliklərin mühüm bir qismi Azərbaycan dövlətinin insan və şəxsiyyət amilini yüksək tutaraq yeritdiyi sosial yönümlü siyasətin daha dolğun və hərtərəfli ifadəsinə, vətəndaşların bu sahədə hüquq və səlahiyyətlərinin genişləndirilməsinə, dövlətin sosial məsuliyyətinin artırılmasına, yerli özünüidarənin inkişafına xidmət edir.

1995-ci ildə qəbul olunan Azərbaycan Konstitusiyası milli dövlət quruculuğunun bünövrəsini təşkil etməklə müasir dövlətin bütün qurum və təsisatlarının formalaşdırılmasında, hakimiyyət bölgüsü prinsiplərinin tam təşəkkül tapmasında, parlamentarizm ənənələrinin zənginləşdirilməsində mühüm rol oynamışdır. 2002-ci il 24 avqust, 2009-cu il 18 mart və 2016-cı il 26 sentyabr tarixli referendumlar Konstitusiyanın müəyyən maddələrinə əlavələri ilə dövlət quruculuğu sisteminin təkmilləşməsinə töhfələr vermişdir. Konstitusiyaya edilən əlavə və dəyişikliklər həmçinin, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının etibarlı təmin olunmasında dövlətin ali hakimiyyət, eyni zamanda, aidiyyəti səlahiyyətli orqanlarının fəaliyyətini tənzimləyən əsas prinsipləri daha da təkmilləşdirmiş, bu sahədə hüquqi normalara konstitusion status vermişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Konstitusiyasına əlavə və dəyişikliklər isə 2009-cu il iyulun 30-da üçüncü çağırış Naxçıvan MR Ali Məclisinin yeddinci sessiyası zamanı qəbul olunmuşdur. Konstitusiyanın 10 maddəsinə 20 əlavə və dəyişiklik edilmişdir.

Müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyasının qəbul olunduğu gün – 12 noyabr Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Günü kimi qeyd olunur.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ K O N S T İ T U S İ Y A S I

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti HEYDƏR ƏLİYEVİN sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikasının yeni Konstitusiya layihəsini hazırlayan komissiya tərəfindən hazırlanmış, 1995-ci il noyabrın 12-də keçirilən Azərbaycan Respublikası referendumunda qəbul olunmuşdur. 1995-ci il noyabrın 27-dən qüvvəyə minmişdir.

(24 avqust 2002-ci il və 18 mart 2009-cu il və 26 sentyabr 2016-cı il tarixli ümumxalq səsverməsi (referendum) ilə edilmiş dəyişikliklərlə)

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası

Azərbaycan xalqı özünün çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrini davam etdirərək, «Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında» Konstitusiya Aktında əks olunan prinsipləri əsas götürərək, bütün cəmiyyətin və hər kəsin firavanlığının təmin edilməsini arzulayaraq, ədalətin, azadlığın və təhlükəsizliyin bərqərar edilməsini istəyərək, keçmiş, indiki və gələcək nəsillər qarşısında öz məsuliyyətini anlayaraq, suveren hüququndan istifadə edərək, təntənəli surətdə aşağıdakı niyyətlərini bəyan edir:

- Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyini, suverenliyini və ərazi bütövlüyünü qorumaq;
- Konstitusiya çərçivəsində demokratik quruluşa təminat vermək;
- vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar edilməsinə nail olmaq;
- xalqın iradəsinin ifadəsi kimi qanunların aliliyini təmin edən hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq;
- ədalətli iqtisadi və sosial qaydalara uyğun olaraq hamının layiqli həyat səviyyəsini təmin etmək;
- ümumbəşəri dəyərlərə sadıq olaraq bütün dünya xalqları ilə dostluq, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşamaq və bu məqsədlə qarşılıqlı fəaliyyət göstərmək.

Yuxarıda sadalanan ülvəniyyətlərlə ümumxalq səsverməsi — referendum yolu ilə bu Konstitusiya qəbul edilir.

Birinci bölmə. Ümumi müddəalar

1-ci fəsil. Xalq hakimiyyəti

Maddə 1. Hakimiyyətin mənbəyi

I. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyətinin yeganə mənbəyi Azərbaycan xalqıdır.

II. Azərbaycan xalqı Azərbaycan Respublikası ərazisində və ondan kənarda yaşayan, Azərbaycan dövlətinə və onun qanunlarına təbə sayılan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarından ibarətdir; bu isə beynəlxalq hüquqla müəyyənləşdirilmiş normaları istisna etmir.

Maddə 2. Xalqın suverenliyi

I. Sərbəst və müstəqil öz müqəddəratını həll etmək və öz idarəetmə formasını müəyyən etmək Azərbaycan xalqının suveren hüququdur.

II. Azərbaycan xalqı öz suveren hüququnu bilavasitə ümumxalq səsverməsi — referendum və ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, gizli və şəxsi səsvermə yolu ilə seçilmiş nümayəndələri vasitəsilə həyata keçirir.

Maddə 3. Ümumxalq səsverməsi — referendum yolu ilə həll edilən məsələlər

I. Azərbaycan xalqı öz hüquqları və mənafeləri ilə bağlı olan hər bir məsələni referendumla həll edə bilər.

II. Aşağıdakı məsələlər yalnız referendumla həll oluna bilər:

- 1) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının qəbul edilməsi və ona dəyişikliklər edilməsi;
- 2) Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədlərinin dəyişdirilməsi.

III. Aşağıdakı məsələlər üzrə referendum keçirilə bilməz:

1) vergilər və dövlət büdcəsi;

2) amnistiya və əfv etmə;

3) seçilməsi, təyin edilməsi və ya təsdiq edilməsi müvafiq olaraq qanunvericilik və (və ya) icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilmiş vəzifəli şəxslərin seçilməsi, təyin edilməsi və ya təsdiq edilməsi.

Maddə 4. Xalqı təmsil etmək hüququ

Xalqın seçdiyi səlahiyyətli nümayəndələrindən başqa heç kəsin xalqı təmsil etmək, xalqın adından danışmaq və xalqın adından müraciət etmək hüququ yoxdur.

Maddə 5. Xalqın vahidliyi

I. Azərbaycan xalqı vahiddir.

II. Azərbaycan xalqının vahidliyi Azərbaycan dövlətinin təməlini təşkil edir. Azərbaycan Respublikası bütün Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının ümumi və bölünməz vətənidir.

Maddə 6. Hakimiyyətin mənimsənilməsinə yol verilməməsi.

I. Azərbaycan xalqının heç bir hissəsi, sosial qrup, təşkilat və ya heç bir şəxs hakimiyyətin həyata keçirilməsi səlahiyyətini mənimsəyə bilməz.

II. Hakimiyyətin mənimsənilməsi xalqa qarşı ən ağır cinayətdir.

2-ci fəsil. Dövlətin əsasları

Maddə 7. Azərbaycan dövləti

I. Azərbaycan dövləti demokratik, hüquqi, dünyəvi, unitar respublikadır.

II. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti daxili məsələlərdə yalnız hüquqla, xarici məsələlərdə isə yalnız Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn müddəalarla məhdudlaşır.

III. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipi əsasında təşkil edilir:

- qanunvericilik hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi həyata keçirir;
- icra hakimiyyəti Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə mənsubdur;
- məhkəmə hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının məhkəmələri həyata keçirir.

IV. Bu Konstitusiyanın müddəalarına əsasən qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri qarşılıqlı fəaliyyət göstərir və öz səlahiyyətləri çərçivəsində müstəqildirlər.

Maddə 8. Azərbaycan dövlətinin başçısı

I. Azərbaycan dövlətinin başçısı Azərbaycan Respublikasının Prezidentidir. O, ölkənin daxilində və xarici münasibətlərdə Azərbaycan dövlətini təmsil edir.

II. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan xalqının vahidliyini təcəssüm etdirir və Azərbaycan dövlətçiliyinin varisliyini təmin edir.

III. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyinin, ərazi bütövlüyünün və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə riayət olunmasının təminatçısıdır.

IV. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyinin təminatçısıdır.

Maddə 9. Silahlı Qüvvələr

I. Azərbaycan Respublikası öz təhlükəsizliyini və müdafiəsini təmin etmək məqsədi ilə Silahlı Qüvvələr yaradır. Silahlı Qüvvələr Azərbaycan Ordusundan və başqa silahlı birləşmələrdən ibarətdir.

II. Azərbaycan Respublikası başqa dövlətlərin müstəqilliyinə qəsd vasitəsi kimi və beynəlxalq münaqişələrin həlli üsulu kimi müharibəni rədd edir.

III. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Ali Baş Komandanıdır.

Maddə 10. Beynəlxalq münasibətlərin prinsipləri

Azərbaycan Respublikası başqa dövlətlərlə münasibətlərini hamılıqla qəbul edilmiş beynəlxalq hüquq normalarında nəzərdə tutulan prinsiplər əsasında qurur.

Maddə 11. Ərazi

I. Azərbaycan Respublikasının ərazisi vahiddir, toxunulmazdır və bölünməzdir.

II. Azərbaycan Respublikasının daxili suları, Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsi, Azərbaycan Respublikasının üzərindəki hava məkanı Azərbaycan Respublikası ərazisinin tərkib hissəsidir.

III. Azərbaycan Respublikasının ərazisi özgəninkiləşdirilə bilməz. Azərbaycan Respublikası öz ərazisinin heç bir hissəsini heç bir şəkildə kimsəyə vermir; yalnız Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarı ilə Azərbaycanın bütün əhalisi arasında referendum keçirmək yolu ilə Azərbaycan xalqının iradəsi əsasında dövlət sərhədləri dəyişdirilə bilər.

Maddə 12. Dövlətin ali məqsədi

I. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, *Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin* təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir.

II. Bu Konstitusiyada sadalanan insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun tətbiq edilir.

Maddə 13. Mülkiyyət

I. Azərbaycan Respublikasında mülkiyyət toxunulmazdır və dövlət tərəfindən müdafiə olunur.

II. Mülkiyyət dövlət mülkiyyəti, xüsusi mülkiyyət və bələdiyyə mülkiyyəti növündə ola bilər.

III. Mülkiyyətdən insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları, cəmiyyətin və dövlətin mənafeləri, şəxsiyyətin ləyaqəti əleyhinə istifadə edilə bilməz.

Maddə 14. Təbii ehtiyatlar

Təbii ehtiyatlar hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və mənafeələrinə xələl gətirmədən Azərbaycan Respublikasına mənsubdur.

Maddə 15. İqtisadi inkişaf və dövlət

I. Azərbaycan Respublikasında iqtisadiyyatın inkişafı müxtəlif mülkiyyət növlərinə əsaslanaraq xalqın rifahının yüksəldilməsinə xidmət edir.

II. Azərbaycan dövləti bazar münasibətləri əsasında *sosial yönümlü* iqtisadiyyatın inkişafına şərait yaradır, azad sahibkarlığa təminat verir, iqtisadi münasibətlərdə inhisarçılığa və haqsız rəqabətə yol vermir.

Maddə 16. Sosial inkişaf və dövlət

I. Azərbaycan dövləti xalqın və hər bir vətəndaşın rifahının yüksəldilməsi, onun sosial müdafiəsi və layiqli həyat səviyyəsi qayğısına qalır.

II. Azərbaycan dövləti mədəniyyətin, təhsilin, səhiyyənin, elmin, incəsənətin inkişafına yardım göstərir, ölkənin təbiətini, xalqın tarixi, maddi və mənəvi irsini qoruyur.

Maddə 17. Ailə, uşaqlar və dövlət

I. Cəmiyyətin əsas özəyi kimi ailə dövlətin xüsusi himayəsindədir.

II. Uşaqların qayğısına qalmaq və onları tərbiyə etmək valideynlərin borcudur. Bu borcun yerinə yetirilməsinə dövlət nəzarət edir.

III. Valideynləri və ya qəyyumları olmayan, valideyn qayğısından məhrum olan uşaqlar dövlətin himayəsindədirlər.

IV. Uşaqları onların həyatına, sağlamlığına və ya mənaviyyətinə təhlükə törədə bilən fəaliyyətə cəlb etmək qadağandır.

V. 15 yaşına çatmamış uşaqlar işə götürülə bilməzlər.

VI. Uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinə dövlət nəzarət edir.

Maddə 18. Din və dövlət

I. Azərbaycan Respublikasında din dövlətdən ayrılır. Bütün dini etiqadlar qanun qarşısında bərabərdir.

II. İnsan ləyaqətini alçaldan və ya insanpərvərlik prinsiplərinə zidd olan dinlərin (*dini cərəyanların*) yayılması və təbliği qadağandır.

III. Dövlət təhsil sistemi dünyəvi xarakter daşıyır.

Maddə 19. Pul vahidi

I. Azərbaycan Respublikasının pul vahidi manatdır.

II. Pul nişanlarının tədavi ilə buraxılması və tədaviyə çıxarılması hüququ yalnız *Mərkəzi* Banka mənsubdur. Azərbaycan Respublikasının *Mərkəzi* Bankı dövlətin müstəsna mülkiyyətindədir.

III. Azərbaycan Respublikasının ərazisində manatdan başqa pul vahidlərinin ödəniş vasitəsi kimi işlədilməsi qadağandır.

Maddə 20. Dövlətin borclarına qoyulan məhdudiyyətlər

Azərbaycan dövlətinə qarşı qiyama və ya dövlət çevrilişinə kömək məqsədi ilə alınmış borclar Azərbaycan Respublikası tərəfindən öhdəlik kimi qəbul edilə və ödənilə bilməz.

Maddə 21. Dövlət dili

I. Azərbaycan Respublikasının dövlət dili Azərbaycan dilidir. Azərbaycan Respublikası Azərbaycan dilinin inkişafını təmin edir.

II. Azərbaycan Respublikası əhalinin danışdığı başqa dillərin sərbəst işlədilməsini və inkişafını təmin edir.

Maddə 22. Paytaxt

Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakı şəhəridir.

Maddə 23. Azərbaycan dövlətinin rəmzləri

I. Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzləri Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı, Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himnidir.

II. Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı bərabər enli üç üfqi zolaqdan ibarətdir. Yuxarı zolaq mavi, orta zolaq qırmızı, aşağı zolaq yaşıl rəngdədir və qırmızı zolağın ortasında bayrağın hər iki üzündə ağ rəngli aypara ilə səkkizguşəli ulduz təsvir edilmişdir. Bayrağın eninin uzunluğuna nisbəti 1:2-dir.

III. Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının və Azərbaycan Respublikası Dövlət gerbinin təsviri, Azərbaycan Respublikası Dövlət Himninin musiqisi və mətni Konstitusiyaya Qanunu ilə müəyyən edilir.

İkinci bölmə. Əsas hüquqlar, azadlıqlar və vəzifələr

3-cü fəsil. Əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları

Maddə 24. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının əsas prinsipi

I. İnsan ləyaqəti qorunur və ona hörmət edilir.

II. Hər kəsin doğulduğu andan toxunulmaz, pozulmaz və ayrılmaz hüquqları və azadlıqları vardır.

III. Hüquqlar və azadlıqlar hər kəsin cəmiyyət və başqa şəxslər qarşısında məsuliyyətini və vəzifələrini də əhatə edir. Hüquqlardan sui-istifadəyə yol verilmir.

Maddə 25. Bərabərlik hüququ

I. Hamı qanun və məhkəmə qarşısında bərabərdir.

II. Kişi ilə qadının eyni hüquqları və azadlıqları vardır.

III. Dövlət irqindən, etnik mənsubiyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir. İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını irqi, etnik, dini, dil, cinsi, mənşəyi, əqidə, siyasi və sosial mənsubiyyətə görə məhdudlaşdırmaq qadağandır.

IV. Heç kəsə bu maddənin III hissəsində göstərilən əsaslara görə zərər vurula bilməz, güzəştlər və ya imtiyazlar verilə bilməz, yaxud güzəştlərin və ya imtiyazların verilməsindən imtina oluna bilməz.

V. Hüquq və vəzifələrlə bağlı qərarlar qəbul edən dövlət orqanları və dövlət hakimiyyəti səlahiyyətlərinin daşıyıcıları ilə münasibətlərdə hər kəsin bərabər hüquqları təmin edilir.

VI. Fiziki və aqli qüsurları olanlar, onların məhdud imkanlarına görə həyata keçirilməsi çətinləşən hüquq və vəzifələrdən başqa, bu Konstitusiyada təsbit olunmuş bütün hüquqlardan istifadə edir və vəzifələri daşıyırlar.

Maddə 26. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsi

I. Hər kəsin qanunla qadağan olunmayan üsul və vasitələrlə öz hüquqlarını və azadlıqlarını müdafiə etmək hüququ vardır.

II. Dövlət hər kəsin hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat verir.

Maddə 27. Yaşamaq hüququ

I. Hər kəsin yaşamaq hüququ vardır.

II. Dövlətə silahlı basqın zamanı düşmən əsgərlərinin öldürülməsi, məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmünə əsasən ölüm cəzasının tətbiqi və qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallar istisna olmaqla hər bir şəxsin yaşamaq hüququ toxunulmazdır.

III. Müstəsna cəza tədbiri kimi ölüm cəzası, tam ləğv edilənədək, yalnız dövlətə, insan həyatına və sağlamlığına qarşı xüsusilə ağır cinayətlərə görə qanunla müəyyən edilə bilər.

IV. Qanunla nəzərdə tutulmuş zəruri müdafiə, son zərurət, cinayətkarın yaxalanması və tutulması, həbsdə olanın həbs yerindən qaçmasının qarşısının alınması, dövlətə qarşı qiyamın yatırılması və ya dövlət çevrilişinin qarşısının alınması, ölkəyə silahlı basqın edilməsi halları istisna olmaqla insana qarşı silah işlədilməsinə yol verilmir.

Maddə 28. Azadlıq hüququ

I. Hər kəsin azadlıq hüququ vardır.

II. Azadlıq hüququ yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada tutulma, həbsəalma və ya azadlıqdan məhrumetmə yolu ilə məhdudlaşdırıla bilər.

III. Qanuni surətdə Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan hər kəs sərbəst hərəkət edə bilər, özünə yaşayış yeri seçə bilər və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara gedə bilər.

IV. Azərbaycan Respublikası vətəndaşının hər zaman maneəsiz öz ölkəsinə qayıtmaq hüququ vardır.

Maddə 29. Mülkiyyət hüququ

I. Hər kəsin mülkiyyət hüququ vardır.

II. Mülkiyyətin heç bir növünə üstünlük verilmir. Mülkiyyət hüququ, o cümlədən xüsusi mülkiyyət hüququ qanunla qorunur.

III. Hər kəsin mülkiyyətində daşınar və daşınmaz əmlak ola bilər. Mülkiyyət hüququ mülkiyyətinin təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə əmlaka sahib olmaq, əmlakdan istifadə etmək və onun barəsində sərəncam vermək hüquqlarından ibarətdir.

IV. Heç kəs məhkəmənin qərarı olmadan mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz. Əmlakın tam müsadirəsinə yol verilmir. Dövlət ehtiyacları və ya ictimai ehtiyaclar üçün mülkiyyətin özgəninkiləşdirilməsinə yalnız qabaqcadan onun dəyərini ədalətli ödəmək şərti ilə yol verilə bilər.

V. Dövlət vərəsəlik hüququna təminat verir.

V. Xüsusi mülkiyyət sosial öhdəliklərə səbəb olur.

VI. Sosial ədalət və torpaqlardan səmərəli istifadə məqsədi ilə torpaq üzərində mülkiyyət hüququ qanunla məhdudlaşdırıla bilər.

Maddə 30. Əqli mülkiyyət hüququ

I. Hər kəsin əqli mülkiyyət hüququ vardır.

II. Müəlliflik hüququ, ixtiraçılıq hüququ və əqli mülkiyyət hüququnun başqa növləri qanunla qorunur.

Maddə 31. Təhlükəsiz yaşamaq hüququ

I. Hər kəsin təhlükəsiz yaşamaq hüququ vardır.

II. Qanunla nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, şəxsin həyatına, fiziki və mənəvi sağlamlığına, mülkiyyətinə, mənzilinə qəsd etmək, ona qarşı zor işlətmək qadağandır.

Maddə 32. Şəxsi toxunulmazlıq hüququ

I. Hər kəsin şəxsi toxunulmazlıq hüququ vardır.

II. Hər kəsin şəxsi və ailə həyatının sirrini saxlamaq hüququ vardır. Qanunla nəzərdə tutulan hallardan başqa şəxsi və ailə həyatına müdaxilə etmək qadağandır. *Hər kəsin şəxsi və ailə həyatına qanunsuz müdaxilədən müdafiə hüququ vardır.*

III. Öz razılığı olmadan kimsənin şəxsi həyatı haqqında məlumatın toplanılmasına, saxlanılmasına, istifadəsinə və yayılmasına yol verilmir. *Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, heç kəs onun xəbəri olmadan və ya etirazına baxmadan izlənilə bilməz, video və foto çəkilişinə, səs yazısına və digər bu cür hərəkətlərə məruz qoyula bilməz.*

IV. Hər kəsin yazışma, telefon danışqları, poçt, teleqraf və digər rabitə vasitələri ilə ötürülən məlumatın sirrini saxlamaq hüququna dövlət təminat verir. Bu hüquq qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada cinayətin qarşısını almaqdan və ya cinayət işinin istintaqı zamanı həqiqəti üzə çıxarmaqdan ötrü məhdudlaşdırıla bilər.

V. *Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, hər kəs onun haqqında toplanmış məlumatlarla tanış ola bilər. Hər kəsin onun barəsində toplanmış və həqiqətə uyğun olmayan, tam olmayan, habelə qanunun tələbləri pozulmaqla əldə edilmiş məlumatların düzəldilməsini və ya çıxarılmasını (ləğv edilməsini) tələb etmək hüququ vardır.*

VI. Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, üçüncü şəxslər haqqında məlumat almaq məqsədi ilə elektron formada və ya kağız üzərində aparılan informasiya ehtiyatlarına daxil olmaq qadağandır.

VII. Məlumatın aid olduğu şəxsin buna razılığını aşkar ifadə etdiyi hallar, ayrı-seçkiliyə yol verməmək şərtilə anonim xarakterli statistik məlumatların emalı və qanunən yol verdiyi digər hallar istisna olmaqla, informasiya texnologiyalarından şəxsi həyata, o cümlədən əqidəyə, dini və etnik mənsubiyyətə dair məlumatların açıqlanması üçün istifadə edilə bilməz.

VIII. Fərdi məlumatların dairəsi, habelə onların emalı, toplanması, ötürülməsi, istifadəsi və mühafizəsi şərtləri qanunla müəyyən edilir.

Maddə 33. Mənzil toxunulmazlığı hüququ

I. Hər kəsin mənzil toxunulmazlığı hüququ vardır.

II. Qanunla müəyyən edilmiş hallar və ya məhkəmə qərarı istisna olmaqla mənzildə yaşayanların iradəsi ziddinə heç kəs mənzilə daxil ola bilməz.

Maddə 34. Nikah hüququ

I. Hər kəsin qanunla nəzərdə tutulmuş yaşa çatdıqda ailə qurmaq hüququ vardır.

II. Nikah könüllü razılıq əsasında bağlanılır. Heç kəs zorla evləndirilə (ərə verilə) bilməz.

III. Nikah və ailə dövlətin himayəsindədir. Analıq, atalıq, uşaqlıq qanunla mühafizə edilir. Dövlət çoxuşaqlı ailələrə yardım göstərir.

IV. Ər ilə arvadın hüquqları bərabərdir. Uşaqlara qayğı göstərmək, onları tərbiyə etmək valideynlərin həm hüququ, həm də borcudur.

V. Valideynlərə hörmət etmək, onların qayğısına qalmaq uşaqların borcudur. 18 yaşına çatmış əmək qabiliyyətli uşaqlar əmək qabiliyyəti olmayan valideynlərini saxlamağa borcludurlar.

Maddə 35. Əmək hüququ

I. Əmək fərdi və ictimai rifahın əsasıdır.

II. Hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşguliyyət və iş yeri seçmək hüququ vardır.

III. Heç kəs zorla işlədilə bilməz.

IV. Əmək müqavilələri sərbəst bağlanılır. Heç kəs əmək müqaviləsi bağlamağa məcbur edilə bilməz.

V. Məhkəmə qərarı əsasında şərtləri və müddətləri qanunla nəzərdə tutulan məcburi əməyə cəlb etmək, hərbi xidmət zamanı səlahiyyətli şəxslərin əmrlərinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar işlətmək, fəvqəladə vəziyyət və hərbi vəziyyət zamanı vətəndaşlara tələb olunan işləri gördürmək hallarına yol verilir.

VI. Hər kəsin təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək, heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan öz işinə görə dövlətin müəyyənləşdirdiyi minimum əmək haqqı miqdarından az olmayan haqq almaq hüququ vardır.

VII. İşsizlərin dövlətdən sosial müavinət almaq hüququ vardır.

VIII. Dövlət işsizliyin aradan qaldırılması üçün bütün imkanlarından istifadə edir.

Maddə 36. Tətil hüququ

I. Hər kəsin təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə tətil etmək hüququ vardır.

II. Əmək müqaviləsi əsasında işləyənlərin tətil etmək hüququ yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda məhdudlaşdırıla bilər. Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrində xidmət edən hərbi qulluqçular və mülki şəxslər tətil edə bilməzlər.

III. Fərdi və kollektiv əmək mübahisələri qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada həll edilir.

IV. Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, lokaut qadağandır.

Maddə 37. İstirahət hüququ

I. Hər kəsin istirahət hüququ vardır.

II. Əmək müqaviləsi ilə işləyənlərə qanunla müəyyən edilmiş, lakin gündə 8 saatdan artıq olmayan iş günü, istirahət və bayram günləri, ildə azı bir dəfə 21 təqvim günündən az olmayan ödənişli məzuniyyət verilməsi təmin edilir.

Maddə 38. Sosial təminat hüququ

I. Hər kəsin sosial təminat hüququ vardır.

II. Yardıma məhtac olanlara kömək etmək, ilk növbədə, onların ailə üzvlərinin borcudur.

III. Hər kəs qanunla müəyyən edilmiş yaş həddinə çatdıqda, xəstəliyinə, əlilliyinə, ailə başçısını itirdiyinə, əmək qabiliyyətini itirdiyinə, işsizliyə görə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallarda sosial təminat almaq hüququna malikdir.

IV. Təqaüdlərin və sosial müavinətlərin minimum məbləği qanunla müəyyən edilir.

V. Dövlət xeyriyyəçilik fəaliyyətinin, könüllü sosial sığortanın və sosial təminatın başqa növlərinin inkişafı üçün imkanlar yaradır.

Maddə 39. Sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ

I. Hər kəsin sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ vardır.

II. Hər kəsin ətraf mühitin əsl vəziyyəti haqqında məlumat toplamaq və ekoloji hüquqpozma ilə əlaqədar onun sağlamlığına və əmlakına vurulmuş zərərin əvəzini almaq hüququ vardır.

III. Heç kəs ətraf mühitə, təbii ehtiyatlara qanunla müəyyən edilmiş hədlərdən artıq təhlükə törədə və ya zərər vura bilməz.

IV. Dövlət ekoloji tarazlığın saxlanılmasına, yabanı bitkilərin və vəhşi heyvanların qanunla müəyyən edilmiş növlərinin qorunmasına təminat verir.

Maddə 40. Mədəniyyət hüququ

I. Hər kəsin mədəni həyatda iştirak etmək, mədəniyyət təsisatlarından və mədəni sərvətlərdən istifadə etmək hüququ vardır.

II. Hər kəs tarixi, mədəni və mənəvi irsə hörmətlə yanaşmalı, ona qayğı göstərməli, tarix və mədəniyyət abidələrini qorumaqlıdır.

Maddə 41. Sağlamlığın qorunması hüququ

I. Hər kəsin sağlamlığını qorumaq və tibbi yardım almaq hüququ vardır.

II. Dövlət müxtəlif mülkiyyət növləri əsasında fəaliyyət göstərən səhiyyənin bütün növlərinin inkişafı üçün zəruri tədbirlər görür, sanitariya-epidemiologiya salamatlığına təminat verir, tibbi sığortanın müxtəlif növləri üçün imkanlar yaradır.

III. İnsanların həyatı və sağlamlığı üçün təhlükə törədən faktları və halları gizlədən vəzifəli şəxslər qanun əsasında məsuliyyətə cəlb edirlər.

Maddə 42. Təhsil hüququ

I. Hər bir vətəndaşın təhsil almaq hüququ vardır.

II. Dövlət pulsuz icbari ümumi orta təhsil almaq hüququnu təmin edir.

III. Təhsil sistemində dövlət tərəfindən nəzarət edilir.

IV. Maddi vəziyyətindən asılı olmayaraq istedadlı şəxslərin təhsili davam etdirməsinə dövlət zəmanət verir.

V. Dövlət minimum təhsil standartlarını müəyyən edir.

Maddə 43. Mənzil hüququ

I. Heç kəs yaşadığı mənzildən qanunsuz məhrum edilə bilməz.

II. Dövlət yaşayış binalarının və evlərin tikintisinə rəvac verir, insanların mənzil hüququnu gerçəkləşdirmək üçün xüsusi tədbirlər görür.

Maddə 44. Milli mənsubiyyət hüququ

I. Hər kəsin milli mənsubiyyətini qoruyub saxlamaq hüququ vardır.

II. Heç kəs milli mənsubiyyətini dəyişdirməyə məcbur edilə bilməz.

Maddə 45. Ana dilindən istifadə hüququ

I. Hər kəsin ana dilindən istifadə etmək hüququ vardır. Hər kəsin istədiyi dildə təbiyə və təhsil almaq, yaradıcılıqla məşğul olmaq hüququ vardır.

II. Heç kəs ana dilindən istifadə hüququndan məhrum edilə bilməz.

Maddə 46. Şərəf və ləyaqətin müdafiəsi hüququ

I. Hər kəsin öz şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququ vardır.

II. Şəxsiyyətin ləyaqəti dövlət tərəfindən qorunur. Heç bir hal şəxsiyyətin ləyaqətinin alçaldılmasına əsas verə bilməz.

III. Heç kəsə işgəncə və əzab verilə bilməz. Heç kəs insan ləyaqətini alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qala bilməz. Özünün könüllü razılığı olmadan heç kəsin üzərində tibbi, elmi və başqa təcrübələr aparıla bilməz.

Maddə 47. Fikir və söz azadlığı

I. Hər kəsin fikir və söz azadlığı vardır.

II. Heç kəs öz fikir və əqidəsini açıqlamağa və ya fikir və əqidəsindən dönməyə məcbur edilə bilməz.

III. İrqi, milli, dini, sosial və hər hansı digər meyara əsaslanan ədavət və düşmənçilik oyadan təşviqat və təbliğata yol verilmir.

Maddə 48. Vicdan azadlığı

I. Hər kəsin vicdan azadlığı vardır.

II. Hər kəsin dinə münasibətini müstəqil müəyyənləşdirmək, hər hansı dinə təkbəşinə və ya başqaları ilə birlikdə etiqad etmək, yaxud heç bir dinə etiqad etməmək, dinə münasibəti ilə bağlı əqidəsini ifadə etmək və yaymaq hüququ vardır.

III. Dini mərasimlərin yerinə yetirilməsi, ictimai qaydanı pozmursa və ya ictimai əxlaq zidd deyildirsə, sərbəstdir.

IV. Dini etiqad və ya əqidə hüquq pozuntusuna bəraət qazandırmır.

V. *Heç kəs öz dini etiqadını və əqidəsini ifadə etməyə (nümayiş etdirməyə), dini mərasimləri yerinə yetirməyə və ya dini mərasimlərdə iştirak etməyə məcbur edilə bilməz.*

Maddə 49. Sərbəst toplaşmaq azadlığı

I. Hər kəsin başqaları ilə birlikdə sərbəst toplaşmaq azadlığı vardır.

II. Hər kəsin başqaları ilə birlikdə müvafiq dövlət orqanlarını qabaqcadan xəbərdar etməklə ictimai qaydanı və ya ictimai əxlaqı pozmamaq şərtilə, dinc, silahsız yığılmaq, yığıncaqlar, mitinqlər, nümayişlər, küçə yürüşləri keçirmək, piketlər düzəltmək hüququ vardır.

Maddə 50. Məlumat azadlığı

I. Hər kəsin qanuni yolla istədiyi məlumatı axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq azadlığı vardır.

II. Kütləvi informasiyanın azadlığına təminat verilir. Kütləvi informasiya vasitələrində, o cümlədən mətbuatda dövlət senzurası qadağandır.

III. *Hər kəsin kütləvi informasiya vasitələrində dərc edilən və onun hüquqlarını pozan və ya mənafelərinə xələl gətirən məlumatı təkzib etmək və ya ona cavab vermək hüququna təminat verilir.*

Maddə 51. Yaradıcılıq azadlığı

I. Hər kəsin yaradıcılıq azadlığı vardır.

II. Dövlət ədəbi-bədii, elmi-texniki və başqa yaradıcılıq növlərinin azad həyata keçirilməsinə təminat verir.

Maddə 52. Vətəndaşlıq hüququ

Azərbaycan dövlətinə mənsub olan, onunla siyasi və hüquqi bağlılığı, habelə qarşılıqlı hüquq və vəzifələri olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Azərbaycan Respublikasının ərazisində və ya Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarından doğulmuş şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Valideynlərindən biri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır.

Maddə 53. Vətəndaşlıq hüququnun təminatı

I. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığından (onun qanunla müəyyən edilmiş itirilmə halları istisna olmaqla) məhrum edilə bilməz.

II. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı heç bir halda Azərbaycan Respublikasından qovula və ya xarici dövlətə verilə bilməz.

III. Azərbaycan Respublikası onun ərazisindən kənarda müvəqqəti və ya daimi yaşayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hüquqi müdafiəsinə təminat verir və onlara hamilik edir.

Maddə 54. Cəmiyyətin və dövlətin siyasi həyatında iştirak hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının cəmiyyətin və dövlətin siyasi həyatında maneəsiz iştirak etmək hüququ vardır.

II. Dövlətə qarşı qiyama və ya dövlət çevrilişinə müstəqil müqavimət göstərmək Azərbaycan Respublikasının hər bir vətəndaşının hüququdur.

Maddə 55. Dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ vardır. Bu hüququ onlar bilavasitə və ya nümayəndələr vasitəsilə həyata keçirə bilərlər.

II. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları dövlət orqanlarında qulluq etmək imkanına malikdirlər. Dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları sırasından təyin edirlər. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər dövlət qulluğuna qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada qəbul edilə bilərlər.

Maddə 56. Seçki hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarına seçmək və seçilmək, habelə referendumda iştirak etmək hüququ vardır.

II. Məhkəmənin qərarı ilə fəaliyyət qabiliyyətsizliyi təsdiq olunmuş şəxslərin seçkilərdə, habelə referendumda iştirak etmək hüququ yoxdur.

III. Hərbi qulluqçuların, hakimlərin, dövlət məmurlarının, din xadimlərinin, məhkəmənin hökmü ilə azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin bu Konstitusiyada və qanunda nəzərdə tutulan digər şəxslərin seçilmək hüququ qanunla məhdudlaşdırıla bilər.

Maddə 57. Müraciət etmək hüququ

I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarına şəxsən müraciət etmək, habelə fərdi və kollektiv yazılı müraciətlər göndərmək hüququ vardır. Hər bir müraciətə qanunla müəyyən edilmiş qaydada və müddətlərdə yazılı cavab verilməlidir. Hərbi qulluqçular bu hüquqdan yalnız fərdi qaydada istifadə edə bilərlər.

II. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin, siyasi partiyaların, həmkarlar ittifaqlarının və digər ictimai birliklərin, habelə ayrı-ayrı vətəndaşların fəaliyyətini və ya işini tənqid etmək hüququ vardır. Tənqiddə görə təqib qadağandır. Təhqir və böhtan tənqid sayıla bilməz.

Maddə 58. Birləşmək hüququ

I. Hər kəsin başqaları ilə birləşmək hüququ vardır.

II. Hər kəs istənilən birlik, o cümlədən siyasi partiya, həmkarlar ittifaqı və digər ictimai birlik yaratmaq və ya mövcud birliyə daxil olmaq hüququna malikdir. Bütün birliklərin sərbəst fəaliyyətinə təminat verilir.

III. Heç kəs hər hansı birliyə daxil olmağa və ya onun üzvlüyündə qalmağa məcbur edilə bilməz.

IV. Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində və ya hər hansı hissəsində qanuni dövlət hakimiyyətini zorla devirmək məqsədi, cinayət hesab edilən digər məqsədlər güdən və ya cinayətkar üsullardan istifadə edən birliklər qadağandır.

Maddə 59. Azad sahibkarlıq hüququ

I. Hər kəs öz imkanlarından, qabiliyyətindən və əmlakından sərbəst istifadə edərək təkbəşinə və ya başqaları ilə birlikdə azad sahibkarlıq fəaliyyəti və ya qanunla qadağan edilməmiş digər iqtisadi fəaliyyət növü ilə məşğul ola bilər.

II. Dövlət sahibkarlıq sahəsində yalnız dövlət maraqlarının, insan həyat və sağlamlığının müdafiəsi ilə bağlı tənzimlənməni həyata keçirir.

Maddə 60. Hüquq və azadlıqların inzibati və məhkəmə təminatı

I. Hər kəsin hüquq və azadlıqlarının inzibati qaydada və məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir.

II. Hər kəsin hüququ var ki, onun işinə qərəzsiz yanaşsınlar və həmin işə inzibati icraat və məhkəmə prosesində əqləbatan müddətdə baxılsın.

III. Hər kəsin inzibati icraat və məhkəmə prosesində dinlənilmək hüququ vardır.

IV. Hər kəs dövlət orqanlarının, siyasi partiyaların, hüquqi şəxslərin, bələdiyyələrin və vəzifəli şəxslərin hərəkətlərindən və hərəkətsizliyindən inzibati qaydada və məhkəməyə şikayət edə bilər.

I. Hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir.

II. Hər kəs dövlət orqanlarının, siyasi partiyaların, həmkarlar ittifaqlarının və digər ictimai birliklərin, vəzifəli şəxslərin qərar və hərəkətlərindən (yaxud hərəkətsizliyindən) məhkəməyə şikayət edə bilər.

Maddə 61. Hüquqi yardım almaq hüququ

I. Hər kəsin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququ vardır.

II. Qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda hüquqi yardım ödənişsiz, dövlət hesabına göstərilir.

III. Hər bir şəxsin səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən tutulduğu, həbsə alındığı, cinayət törədilməsində ittiham olunduğu andan müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüququ vardır.

Maddə 62. Məhkəmə aidiyyətinin dəyişdirilməsinə yol verilməməsi

Hər kəsin onun işinə qanunla müəyyən edilmiş məhkəmədə baxılması hüququ vardır. Şəxsin razılığı olmadan onun işinə başqa məhkəmədə baxılmasına yol verilmir.

Maddə 63. Təqsirsizlik prezumpsiyası

I. Hər kəsin təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ vardır. Cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxs, onun təqsiri qanunla nəzərdə tutulan qaydada sübuta yetirilməyibsə və bu barədə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü yoxdursa, təqsirsiz sayılır.

II. Şəxsin təqsirli olduğuna əsaslı şübhələr varsa, onun təqsirli bilinməsinə yol verilmir.

III. Cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən şəxs özünün təqsirsizliyini sübuta yetirməyə borclu deyildir.

IV. Ədalət mühakiməsi həyata keçirilərkən qanunu pozmaqla əldə edilmiş sübutlardan istifadə oluna bilməz.

V. Məhkəmənin hökmü olmasa kimsə cinayətdə təqsirli sayıla bilməz.

Maddə 64. Bir cinayətə görə təkrarən məhkum etməyə yol verilməməsi

Heç kəs bir cinayətə görə təkrarən məhkum edilə bilməz.

Maddə 65. Məhkəməyə təkrar müraciət hüququ

Məhkəmənin məhkum etdiyi hər bir şəxsin öz barəsində çıxarılmış hökmə qanunla nəzərdə tutulan qaydada yuxarı məhkəmədə yenidən baxılması, habelə özünün əfv edilməsi və cəzasının yüngülləşdirilməsi haqqında müraciət etmək hüququ vardır.

Maddə 66. Qohumların əleyhinə ifadə verməyə məcbur etməyə yol verilməməsi

Heç kəs özünə, arvadına (ərinə), övladlarına, valideynlərinə, qardaşına, bacısına qarşı ifadə verməyə məcbur edilə bilməz. Əleyhinə ifadə verilməsi məcburi olmayan qohumların tam siyahısı qanunla müəyyən edilir.

Maddə 67. Tutulan, həbsə alınan və cinayət törədilməsində təqsirləndirilən şəxslərin hüquqları

I. Səlahiyyətli dövlət orqanlarının tutduğu, həbsə aldığı, cinayət törədilməsində *təqsirləndirdiyi* hər bir şəxsə dərhal onun hüquqları bildirilir və tutulmasının, həbsə alınmasının və cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinin səbəbləri izah edilir.

II. *Cinayət törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxs məhkum edilməzdən əvvəl dinlənilməlidir.*

Maddə 68. Özbaşınalıqdan müdafiə və vicdanlı davranış hüququ

I. Hər kəsin dövlət orqanlarının ona münasibətdə özbaşınalığı istisna edən vicdanlı davranışına hüququ vardır.

II. Cinayət, habelə hakimiyyətdən sui-istifadə nəticəsində zərər çəkmiş şəxsin hüquqları qanunla qorunur. Zərər çəkmiş şəxsin ədalət mühakiməsində iştirak etmək və ona vurulmuş zərərin ödənilməsinə tələb etmək hüququ vardır.

III. Hər kəsin dövlət orqanlarının, yaxud onların vəzifəli şəxslərinin qanuna zidd hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi nəticəsində vurulmuş zərərin dövlət tərəfindən ödənilməsi hüququ vardır.

IV. Dövlət, dövlət qulluqçuları ilə birlikdə, dövlət qulluqçularının qanuna zidd hərəkətləri və hərəkətsizliyi nəticəsində insan hüquq və azadlıqlarına dəymiş ziyanı görə və onların təminatının pozulmasına görə mülki məsuliyyət daşıyır.

Maddə 69. Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqları

I. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasında olarkən, qanunla və ya Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilə ilə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları ilə bərabər bütün hüquqlardan istifadə edə bilər və bütün vəzifələri yerinə yetirməlidirlər.

II. Azərbaycan Respublikası ərazisində daimi yaşayan və ya müvəqqəti qalan əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquq və azadlıqları yalnız beynəlxalq hüquq normalarına və Azərbaycan Respublikasının qanunlarına uyğun olaraq məhdudlaşdırıla bilər.

Maddə 70. Siyasi sığınacaq hüququ

I. Hamılıqla qəbul edilmiş beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə siyasi sığınacaq verir.

II. Siyasi əqidəsinə görə, habelə Azərbaycan Respublikasında cinayət sayılmayan əmələ görə təqib edilən şəxslərin başqa dövlətə verilməsinə yol verilmir.

Maddə 71. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təminatı

I. Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur.

II. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırma bilməz. *Hər kəsin hüquq və azadlıqları bu Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır.* Hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılması dövlət tərəfindən gözlənilən nəticəyə mütənəsib olmalıdır.

III. Müharibə, hərbi vəziyyət və fəvqəladə vəziyyət, habelə səfərbərlik elan edilərkən insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsi Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərini nəzərə almaq şərti ilə qismən və müvəqqəti məhdudlaşdırıla bilər. Həyata keçirilməsi məhdudlaşdırılan hüquq və azadlıqlar haqqında əhaliyə qabaqcadan məlumat verilir.

IV. Heç bir halda heç kəs din, vicdan, fikir və əqidəsini açıqlamağa məcbur edilə bilməz və bunlara görə təqsirləndirilə bilməz.

V. Bu Konstitusiyanın heç bir müddəəsi insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının ləğvinə yönəldilmiş müddəə kimi təfsir edilə bilməz.

VI. Azərbaycan Respublikası ərazisində insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları birbaşa qüvvədədir.

VII. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulması ilə əlaqədar mübahisələri məhkəmələr həll edir.

VIII. Heç kəs törədildiyi zaman hüquq pozuntusu sayılmayan əmələ görə məsuliyyət daşımır. Hüquq pozuntusu törədildikdən sonra yeni qanunla bu cür hərəkətlərə görə məsuliyyət aradan qaldırılmışsa və ya yüngülləşdirilmişsə, yeni qanun tətbiq edilir.

IX. *Hər kəs qanunla qadağan olunmayan hərəkətləri edə bilər və heç kəs qanunla nəzərdə tutulmayan hərəkətləri etməyə məcbur edilə bilməz.*

X. *Dövlət orqanları yalnız bu Konstitusiyaya əsasında, qanunla müəyyən edilmiş qaydada və hədudlarda fəaliyyət göstərə bilərlər.*

4-cü fəsil. Vətəndaşların əsas vəzifələri

Maddə 72. Vətəndaşların vəzifələrinin əsası

I. Dövlət və cəmiyyət qarşısında hər bir şəxs onun hüquq və azadlıqlarından bilavasitə irəli gələn vəzifələr daşıyır. *Hər kəsin üzərinə vəzifələr yalnız bu Konstitusiyaya və ya qanunla qoyula bilər.*

II. Hər bir şəxs Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına əməl etməli, başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarına hörmət bəsləməli, qanunla müəyyən edilmiş digər vəzifələri yerinə yetirməlidir.

III. Qanunu bilməmək məsuliyyətdən azad etmir.

Maddə 73. Vergilər və başqa dövlət ödənişləri

I. Qanunla müəyyən edilmiş vergiləri və başqa dövlət ödənişlərini tam həcmdə və vaxtında ödəmək hər kəsin borcudur.

II. Heç kəs qanunla nəzərdə tutulmuş əsaslar olmadan və qanunda göstərilmiş həcmdən əlavə vergiləri və başqa dövlət ödənişlərini ödəməyə məcbur edilə bilməz.

Maddə 74. Vətənə sədaqət

I. Vətənə sədaqət müqəddəsdir.

II. Vəzifəyə seçilmə və ya təyinat yolu ilə qanunvericilik, icra və ya məhkəmə hakimiyyəti orqanlarında işləyən şəxslər öz vəzifələrini dürüst və layiqincə yerinə yetirməməyə görə məsuliyyət daşıyırlar və qanunla müəyyən edilmiş hallarda and içirlər.

III. Vəzifəyə seçilmə və ya təyinat yolu ilə qanunvericilik, icra və ya məhkəmə hakimiyyəti orqanlarında işləyən, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına sadıq qalacağına and içmiş şəxs dövlətə qarşı cinayətdə, o cümlədən dövlətə qarşı qiyamda və ya dövlət çevrilişində ittiham edilibsə və bu ittiham əsasında məhkum olunubsa, həmin vəzifədən getmiş sayılır və bir daha bu vəzifəni tuta bilməz.

Maddə 75. Dövlət rəmzlərinə hörmət

I. Hər bir vətəndaş Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzlərinə — bayrağına, gerbinə və himninə hörmət etməlidir.

II. *Dövlət rəmzlərinə hörmətsizliyin nümayiş etdirilməsi qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.*

Maddə 76. Vətəni müdafiə

I. Vətəni müdafiə hər bir vətəndaşın borcudur.

Qanunla müəyyən edilmiş qaydada vətəndaşlar hərbi xidmət keçirlər.

II. Vətəndaşların əqidəsi həqiqi hərbi xidmət keçməyə ziddirsə, qanunla müəyyən edilmiş hallarda həqiqi hərbi xidmətin *alternativ xidmətlə* əvəz olunmasına yol verilir.

Maddə 77. Tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması

Tarix və mədəniyyət abidələrini qorumaq hər bir şəxsin borcudur.

Maddə 78. Ətraf mühitin qorunması

Ətraf mühitin qorunması hər bir şəxsin borcudur.

Maddə 79. Qanuna zidd vəzifələrin icrasına yol verilməməsi

Heç kəs Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və ya qanunlarına zidd vəzifələrin icrasına məcbur edilə bilməz.

Maddə 80. Məsuliyyət

Konstitusiyanın və qanunların pozulması, o cümlədən Konstitusiyada və qanunlarda nəzərdə tutulan hüquqlardan sui-istifadə və ya vəzifələrin yerinə yetirilməməsi qanunla müəyyən edilən məsuliyyətə səbəb olur.

Üçüncü bölmə. Dövlət hakimiyyəti

5-ci fəsil. Qanunvericilik hakimiyyəti

Maddə 81. Qanunvericilik hakimiyyətinin həyata keçirilməsi

Azərbaycan Respublikasında qanunvericilik hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi həyata keçirir.

Maddə 82. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin say tərkibi

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 125 deputatdan ibarətdir.

Maddə 83. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının seçkilərinin əsasları

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları majoritar *seçki sistemi* ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu ilə seçilir.

Maddə 84. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi çağırışının səlahiyyət müddəti

I. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin çağırışının səlahiyyət müddəti 5 ildir. *Müharibə şəraitində hərbi əməliyyatların aparılması Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilərin keçirilməsini mümkün etmədikdə, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin çağırışının səlahiyyət müddəti hərbi əməliyyatların sonunadək uzadılır. Bu barədə qərar seçkilərin (referendumun) keçirilməsini təmin edən dövlət orqanının müraciətinə əsasən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən qəbul edilir.*

II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin hər çağırışının seçkiləri hər beş ildən bir noyabr ayının birinci bazar günü keçirilir.

III. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının səlahiyyət müddəti Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin çağırışının səlahiyyət müddəti ilə məhdudlaşır.

IV. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlığından çıxanların yerinə yeni seçkilər keçirilərsə, yeni seçilən deputatın səlahiyyət müddəti deputatlıqdan çıxanın qalan səlahiyyət müddəti ilə məhdudlaşır.

Maddə 85. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlığına namizədlərə aid tələblər

I. Azərbaycan Respublikasının seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan hər bir vətəndaşı qanunla müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı seçilə bilər.

II. İkili vətəndaşlığı olan, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olan, icra və ya məhkəmə hakimiyyəti sistemlərində qulluq edən, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla, başqa ödənişli fəaliyyətlə məşğul olan şəxslər, din xadimləri, fəaliyyət qabiliyyətsizliyi məhkəmə tərəfindən təsdiq edilən, ağır cinayətlərə görə məhkum olunmuş şəxslər, məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü ilə azadlıqdan məhrumetmə yerlərində cəza çəkən şəxslər Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə deputat seçilə bilməzlər.

Maddə 86. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının seçkilərinin nəticələrinin yoxlanılması və təsdiqi

Seçkilərin nəticələrinin düzgünlüyünü Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi yoxlayır və təsdiq edir.

Maddə 87. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının səlahiyyətinin bitməsi

I. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının səlahiyyətləri Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin yeni çağırışının ilk iclas günü bitir.

II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlığından çıxanların yerinə seçkilər Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin səlahiyyət müddətinin bitməsinə 120 gündən az müddət qalarsa, keçirilmir.

III. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 83 deputatının səlahiyyətləri təsdiq olunduqda səlahiyyətlidir.

Maddə 88. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sessiyaları

I. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi hər il *iki növbəti yaz və payız sessiyalarına* yığılır.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilərdən sonra *martın 10-dək* onun 83 deputatının səlahiyyətləri təsdiq edilməzsə, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk iclasının keçirilmə vaxtını Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi müəyyən edir.

II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin növbədənənar sessiyalarını Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri Azərbaycan Respublikası Prezidentinin və ya Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 42 deputatının tələbi əsasında çağırır.

III. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin növbədənənar sessiyasının gündəliyini müvafiq olaraq onun çağırılmasını tələb edənlər müəyyənləşdirir. Bu gündəlikdəki məsələlərə baxıldıqdan sonra növbədənənar sessiyanın işi bitir.

IV. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sessiyalarının iclasları açıq keçirilir. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 83 deputatının tələbi ilə və ya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təklifi ilə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sessiyasının qapalı iclası keçirilə bilər.

Maddə 89. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlığından məhrumetmə və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının səlahiyyətlərinin itirilməsi

I. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı aşağıdakı hallarda mandatdan məhrum edilir:

- 1) seçkilər zamanı səslərin düzgün hesablanmadığı aşkar olunduqda;
- 2) Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığından çıxdıqda və ya başqa dövlətin vətəndaşlığını qəbul etdikdə;
- 3) cinayət törətdikdə və məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü olduqda;
- 4) dövlət orqanlarında vəzifə tutduqda, din xadimi olduqda, sahibkarlıq, kommersiya və başqa ödənişli fəaliyyətlə məşğul olduqda (elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla);
- 5) özü imtina etdikdə;
- 6) bu Konstitusiyanın 93-cü maddəsinin III hissəsinin tələbini pozduqda;
- 7) deputat üçün qanunla müəyyən edilmiş etik davranış qaydalarını kobud surətdə pozduqda.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlığından məhrumetmə haqqında qərar qanunla müəyyən edilmiş qaydada qəbul edilir.

II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları öz səlahiyyətlərini daimi icra edə bilmədikdə və qanunda nəzərdə tutulmuş digər hallarda onların səlahiyyətləri itirilir. Müvafiq qərarın qəbul edilmə qaydası qanunla müəyyən edilir.

Maddə 90. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının toxunulmazlığı

I. Səlahiyyət müddəti ərzində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının şəxsiyyəti toxunulmazdır. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı səlahiyyət müddəti ərzində cinayət başında yaxalanma hallarından başqa, cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz, tutula bilməz, onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə bilməz, axtarısa məruz qala bilməz, şəxsi müayinə edilə bilməz. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı cinayət başında yaxalanarsa tutula bilər. Belə olduqda Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatını tutan orqan bu barədə dərhal Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroruna xəbər verməlidir.

II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatının toxunulmazlığına yalnız Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarı ilə xitam verilə bilər.

Maddə 91. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının məsuliyyətə cəlb olunmasına qoyulan qadağanlar

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları Azərbaycan Respublikası Milli Məclisindəki fəaliyyətinə, sesverməyə və söylədiyi fikrə görə məsuliyyətə cəlb oluna bilməzlər. Razılığı olmadan onlardan bu hallarla əlaqədar izahat, ifadə tələb edilə bilməz.

Maddə 92. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin işinin təşkili

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi öz iş qaydasını müəyyən edir və Milli Məclisin müvafiq orqanlarını yaradır, o cümlədən öz sədrini və onun müavinlərini seçir, *komitələr* və komissiyalar təşkil edir, hesablama palatası yaradır.

Maddə 93. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin aktları

I. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi öz səlahiyyətlərinə aid məsələlər üzrə Konstitusiyaya qanunları, qanunlar və qərarlar qəbul edir.

II. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində Konstitusiyaya qanunları, qanunlar və qərarlar, bu Konstitusiyaya ilə nəzərdə tutulmuş qaydada qəbul edilir.

III. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları səsvermə hüququnu şəxsən həyata keçirirlər.

IV. Qanunlarda və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarlarında icra hakimiyyəti və məhkəmə orqanlarına konkret tapşırıqlar nəzərdə tutula bilməz.

Maddə 94. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müəyyən etdiyi ümumi qaydalar

I. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi aşağıdakı məsələlərə dair ümumi qaydalar müəyyən edir:

- 1) bu Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarından və azadlıqlarından istifadə, bu hüquqların və azadlıqların dövlət təminatı;
- 2) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri;
- 3) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə seçkilər və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının statusu;
- 4) referendum;
- 5) məhkəmə quruluşu və hakimlərin statusu; prokurorluq; vəkillik və notariat;
- 6) məhkəmə icraatı, məhkəmə qərarlarının icrası;

- 7) bələdiyyələrə seçkilər və bələdiyyələrin statusu;
- 8) fəvqəladə vəziyyət rejimi; hərbi vəziyyət rejimi;
- 9) dövlət tərtibləri;
- 10) fiziki və hüquqi şəxslərin statusu;
- 11) mülki hüquq obyektləri;
- 12) əqdlər, mülki müqavilələr, nümayəndəlik və vərəsəlik;
- 13) mülkiyyət hüququ, o cümlədən dövlət, xüsusi və bələdiyyə mülkiyyətinin hüquqi rejimi, əqli mülkiyyət hüququ; digər əşya hüquqları; öhdəlik hüququ;
- 14) ailə münasibətləri, o cümlədən himayəçilik və qəyyumluq;
- 15) maliyyə fəaliyyətinin əsasları, vergilər, rüsumlar və ödənişlər; gömrük işi;
- 16) əmək münasibətləri və sosial təminat;
- 17) cinayətlərin və başqa hüquq pozuntularının müəyyən edilməsi, onların törədilməsinə görə məsuliyyətin təyin edilməsi;
- 18) müdafiə və hərbi qulluq;
- 19) dövlət qulluğu;
- 20) təhlükəsizliyin əsasları;
- 21) ərazi quruluşu; dövlət sərhədi rejimi;
- 22) beynəlxalq müqavilələrin təsdiqi və ləğvi;
- 23) rabitə və nəqliyyat işi;
- 24) statistika, metrologiya və standartlar;
- 25) gömrük işi;
- 26) ticarət işi və birja fəaliyyəti;
- 27) bank işi, mühasibat, sığorta.

II. Bu maddənin 2, 3, 4-cü bəndlərində göstərilən məsələlərə dair qanunlar 83 səs çoxluğu ilə, qalan məsələlərə dair qanunlar isə 63 səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

III. Bu maddənin birinci hissəsinə Konstitusiyaya qanunu ilə əlavələr edilə bilər.

Maddə 95. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin həll etdiyi məsələlər

I. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin səlahiyyətinə aşağıdakı məsələlərin həlli aiddir:

- 1) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin işinin təşkili;
- 2) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikası diplomatik nümayəndəliklərinin təsis edilməsi;
- 3) inzibati ərazi bölgüsü;
- 4) *dövlətlərarası və Azərbaycan Respublikasının qanunlarından fərqli qaydalar nəzərdə tutan hökumətlərarası* müqavilələrin təsdiq və ləğv edilməsi;
- 5) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin təsdiq edilməsi və onun icrasına nəzarət;
- 6) *Azərbaycan Respublikası prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin seçilməsi*;
- 7) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikasının hərbi doktrinasının təsdiqi;
- 8) bu Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş hallarda Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarının təsdiqi;
- 9) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikasının Baş nazirinin vəzifəyə təyin edilməsinə razılıq verilməsi;
- 10) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi və Azərbaycan Respublikası *apellyasiya məhkəmələri* hakimlərinin təyin edilməsi;
- 11) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsinə razılıq verilməsi;
- 12) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin *impichment* qaydasında vəzifədən kənarlaşdırılması;
- 13) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən hakimlərin vəzifədən kənarlaşdırılması;
- 14) Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə etimad məsələsinin həll edilməsi;
- 15) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası *Mərkəzi* Bankı İdarə Heyəti üzvlərinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi;
- 16) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin təyinatı ilə bağlı olmayan vəzifələrin icrasına cəlb edilməsinə razılıq verilməsi;

17) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müraciətinə əsasən müharibə elan edilməsinə və sülh bağlanmasına icazə verilməsi;

18) referendum təyin edilməsi;

19) amnistiya;

20) *bələdiyyələrin hesabatlarının dinlənilməsi.*

II. Bu maddənin 1-5-ci bəndlərində göstərilən məsələlərə dair 63 səs çoxluğu ilə qanunlar, qalan məsələlərə dair isə bu Konstitusiyada başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, eyni qaydada qərarlar qəbul edilir.

III. Bu Konstitusiyada Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin səlahiyyətlərinə aid edilən digər məsələlərə, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin işinin təşkili ilə əlaqədar məsələlərə, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin münasibətinin bildirilməsi zəruri olan məsələlərə dair də qərarlar qəbul edilir.

IV. Bu maddənin birinci hissəsinə Konstitusiya qanunu ilə əlavələr edilə bilər.

Maddə 96. Qanunvericilik təşəbbüsü hüququ

I. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində qanunvericilik təşəbbüsü hüququ (qanun layihələrini və başqa məsələləri Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müzakirəsinə təqdim etmək hüququ) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarına, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə, *Azərbaycan Respublikasının seçki hüququ olan 40 min vətəndaşına, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğuna* və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə mənsubdur.

II. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, *Azərbaycan Respublikasının seçki hüququ olan 40 min vətəndaşının, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun* və Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müzakirəsinə verdiyi qanun və ya qərar layihələri müzakirəyə təqdim olunmuş şəkildə çıxarılır və səsə qoyulur.

III. Belə qanun və ya qərar layihələrində dəyişikliklər qanunvericilik təşəbbüsü hüququndan istifadə edən subyektin razılığı ilə edilə bilər.

IV. Qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, *Azərbaycan Respublikasının seçki hüququ olan 40 min vətəndaşının, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun* və ya Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə təqdim etdiyi qanun və ya qərar layihələri iki ay ərzində səsə qoyulur.

V. Qanun və ya qərar layihəsini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi və ya Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi təcili elan edibsə, bu müddət 20 gün təşkil edir.

VI. Azərbaycan Respublikasının seçki hüququ olan 40 min vətəndaşının qanunvericilik təşəbbüsü hüququndan istifadə etməsi qaydası qanunla müəyyən edilir.

VII. Qanun və qərar layihələri əsaslandırılmalı və onların qəbul edilməsinin məqsədləri göstərilməlidir.

Maddə 97. Qanunların imzalanmaq üçün təqdim olunması müddəti

I. Qanunlar qəbul edildiyi gündən 14 gün müddətində Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə imzalanmaq üçün təqdim edilir.

II. Təcili elan olunan qanun layihəsi Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə imzalanmaq üçün qəbul edildiyi gündən 24 saat ərzində təqdim edilir.

Maddə 98. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin aktlarının qüvvəyə minməsi

Qanunun və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarının özündə başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, qanun və qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Maddə 98¹. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin buraxılması

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin eyni çağırışı bir il ərzində iki dəfə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə etimadsızlıq göstərdikdə və ya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin və Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı İdarə Heyətinin kollegial fəaliyyəti üçün zəruri olan sayda onlara üzvlüyə namizədləri iki dəfə təqdim edildikdən sonra, qanunla müəyyən edilmiş müddətdə təyin etmədikdə, habelə bu Konstitusiyanın 94-cü və 95-ci maddələrində, 96-cı maddəsinin II, III, IV və V hissələrində, 97-ci maddəsində göstərilən vəzifələrini aradan qaldırıla bilməyən səbəblər üzündən icra etmədikdə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisini buraxır.”

6-cı fəsil. İcra hakimiyyəti

Maddə 99. İcra hakimiyyətinin mənsubiyyət

Azərbaycan Respublikasında icra hakimiyyəti Azərbaycan Respublikası Prezidentinə mənsubdur.

Maddə 100. Azərbaycan Respublikasının Prezidentliyinə namizədlərə aid tələblər

Azərbaycan Respublikasının ərazisində 10 ildən artıq daimi yaşayan, seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, o cümlədən ağır cinayətə görə məhkum olunmayan, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan, ali təhsilli, ikili vətəndaşlığı olmayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilə bilər.

Maddə 101. Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin əsasları

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında, sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu ilə 7 il müddətinə seçilir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti növbədənkənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərini elan edə bilər.

II. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti səsvermədə iştirak edənlərin yarısından çoxunun səs çoxluğu ilə seçilir.

III. Bu səs çoxluğu səsvermənin birinci dövrəsində toplanmayıbsa, səsvermə günündən sonra ikinci bazar günü səsvermənin ikinci dövrəsi keçirilir. İkinci dövrdə ancaq birinci dövrdə ən çox səs toplamış iki namizəd, yaxud ən çox səs toplamış və öz namizədliyini geri götürmüş namizədlərdən sonra gələn iki namizəd iştirak edir.

IV. Səsvermənin ikinci dövrəsində sadə səs çoxluğu toplayan namizəd Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmiş sayılır.

V. *Müharibə şəraitində hərbi əməliyyatların aparılması Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin keçirilməsini mümkün etmədikdə, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyət müddəti hərbi əməliyyatların sonunadək uzadılır. Bu barədə qərar seçkilərin (referendumun) keçirilməsini təmin edən dövlət orqanının müraciətinə əsasən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən qəbul edilir.*

VI. Bu maddənin tətbiqi qaydası qanunla müəyyən edilir.

Maddə 102. Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunları

Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunları haqqında məlumatı səsvermə günündən sonra 14 gün ərzində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi rəsmən elan edir.

Maddə 103. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmiş şəxsin andı

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmiş şəxs Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunları haqqında məlumatın elan olunduğu gündən başlayaraq 3 gün ərzində Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin iştirakı ilə belə bir and içir: «Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirərkən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əməl edəcəyimə, dövlətin müstəqilliyini və ərazi bütövlüyünü qoruyacağıma, xalqa ləyaqətlə xidmət edəcəyimə and içirəm».

II. And içdiyi gündən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti öz səlahiyyətlərinin icrasına başlamış sayılır.

Maddə 103¹. Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidentləri

I. Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti və vitse-prezidentləri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edirlər.

II. Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidenti vəzifəsinə seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, ali təhsilli, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı təyin edilir.

Maddə 104. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin öz səlahiyyətlərini daimi icra edə bilməməsi

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti istefa verdikdə, səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdikdə, bu Konstitusiya ilə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada vəzifəsindən kənarlaşdırıldıqda vaxtından əvvəl vəzifədən getmiş sayılır.

II. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti istefa verdikdə onun istefa ərizəsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə təqdim olunur. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi istefa ərizəsini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin özünün verdiyinə əmin olduğu təqdirdə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin istefasının qəbul olunması haqqında qərar qəbul edir. Həmin andan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti istefa verdiyinə görə vəzifədən getmiş sayılır.

III. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdiyi barədə məlumat verildikdə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi bu faktın aydınlaşdırılması üçün Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət edir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi bu barədə qərarı hakimlərin 6 səs çoxluğu ilə qəbul edir. Əgər Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi bu faktı təsdiq etməzsə, məsələ bununla bitmiş sayılır.

Maddə 105. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifədən getdikdə onun səlahiyyətlərinin icrası

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vaxtından əvvəl vəzifədən getdikdə 60 gün müddətindənövbədənkənar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçkiləri keçirilir. Bu halda Azərbaycan

Respublikasının yeni Prezidenti seçiləndə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti səlahiyyətlərini *Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti* icra edir.

II. Bu müddət ərzində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini icra edən *Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti istefa verdikdə*, səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdikdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müəyyən etdiyi ardıcılıqla Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidenti Birinci vitse-prezident statusu almış olur və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini *icra edir*.

III. Bu maddənin II hissəsində göstərilən səbəblərə görə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidentinin icra etməsi mümkün olmadıqda, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Baş naziri icra edir.

IV. Bu maddənin II hissəsində göstərilən səbəblərə görə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Baş nazirinin icra etməsi mümkün olmadıqda, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri icra edir. Həmin səbəblərə görə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədrinin icra etməsi mümkün olmadıqda, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərinin başqa vəzifəli şəxs tərəfindən icrası haqqında qərar qəbul edir.

Maddə 106. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin toxunulmazlığı

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti toxunulmazlıq hüququna malikdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin şərafət və ləyaqəti qanunla qorunur.

Maddə 106¹. Azərbaycan Respublikası vitse-prezidentlərinin toxunulmazlığı

I. Səlahiyyət müddəti ərzində Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidentinin şəxsiyyəti toxunulmazdır.

II. Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidenti cinayət başında yaxalanma hallarından başqa tutula bilməz, cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz, onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə bilməz, axtarısa məruz qala bilməz, şəxsi müayinə edilə bilməz.

III. Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidenti cinayət başında yaxalanarsa, tutula bilər. Belə olduqda onu tutan orqan bu barədə dərhal Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroruna xəbər verməlidir.

IV. Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidentinin toxunulmazlığına yalnız Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən xitam verilə bilər.

Maddə 107. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması

I. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması təşəbbüsü Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ağır cinayət törədikdə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin 30 gün müddətində verilən rəyi əsasında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qarşısında irəli sürülə bilər.

II. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının 95 səs çoxluğu ilə qəbul olunmuş qərar əsasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifədən kənarlaşdırıla bilər. Bu qərarı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədri imzalayır. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi həmin qərarın imzalanmasına bir həftə ərzində tərəfdar çıxmazsa, qərar qüvvəyə minmir.

III. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması haqqında qərar Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə müraciət etdiyi gündən başlayaraq 2 ay ərzində qəbul olunmalıdır. Bu müddətdə göstərilən qərar qəbul edilməsə, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə qarşı irəli sürülmüş ittiham rədd edilmiş sayılır.

Maddə 108. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təminatı

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və onun ailəsi dövlət hesabına təmin edilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin və onun ailəsinin təhlükəsizliyini xüsusi mühafizə xidmətləri təmin edir.

II. *Əvvəllər Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmiş şəxsin təminatı qaydaları Konstitusiyaya qanunu ilə müəyyən edilir.*

Maddə 108¹. Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidentinin təminatı

Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti və onun ailəsi dövlət hesabına təmin edilir. Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidentinin və onun ailəsinin təhlükəsizliyini xüsusi mühafizə xidmətləri təmin edir.

Maddə 109. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətləri

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti:

- 1) Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkiləri təyin edir;
- 2) Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsini Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin təsdiqinə təqdim edir;
- 3) dövlət iqtisadi və sosial proqramlarını təsdiq edir;

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin
PREZİDENT KİTABXANASI

- 4) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin razılığı ilə Azərbaycan Respublikasının Baş nazirini vəzifəyə təyin edir; Azərbaycan Respublikasının Baş nazirini vəzifədən azad edir;
- 5) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin üzvlərini vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir; zəruri hallarda Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin iclaslarına sədrlik edir;
- 6) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin istefası haqqında qərar qəbul edir;
- 7) Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsində icra hakimiyyəti üçün nəzərdə tutulmuş xərclər çərçivəsində mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları yaradır;
- 8) Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarını, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının aktlarını ləğv edir;
- 9) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi və Azərbaycan Respublikasının *apellyasiya məhkəmələri* hakimlərinin vəzifəyə təyin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdimatlar verir; Azərbaycan Respublikasının digər məhkəmələrinin hakimlərini vəzifəyə təyin edir; Azərbaycan Respublikasının Baş prokurorunu Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin razılığı ilə vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir;
- 10) Azərbaycan Respublikası *Mərkəzi Bankı* İdarə Heyəti üzvlərinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdimat verir; *Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı İdarə Heyətinin üzvləri sırasından Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının sədrini təyin edir*;
- 11) Azərbaycan Respublikasının hərbi doktrinasını Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin təsdiqinə verir;
- 12) Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin ali komanda heyətini vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir;
- 13) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin *Administrasiyasını* təşkil edir və onun rəhbərini təyin edir;
- 14) *Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin seçilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə təqdimat verir*;
- 15) Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda diplomatik nümayəndəliklərinin təsis edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə təqdimat verir, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlarda diplomatik nümayəndələrini təyin edir və geri çağırır;
- 16) xarici dövlətlərin diplomatik nümayəndələrinin etimadnamə və övdətnamələrini qəbul edir;
- 17) hökumətlərarası beynəlxalq müqavilələr bağlayır, *dövlətlərarası və Azərbaycan Respublikasının qanunlarından fərqli qaydalar nəzərdə tutan hökumətlərarası* müqavilələri təsdiq və ləğv olunmaq üçün Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdim edir; təsdiqnamələri imzalayır;
- 18) referendum təyin edir;
- 19) qanunları imzalayır və dərc edir;
- 20) vətəndaşlıq məsələlərini həll edir;
- 21) siyasi sığınacaq verilməsi məsələlərini həll edir;
- 22) əfv edir;
- 23) dövlət təltifləri ilə təltif edir;
- 24) ali hərbi və ali xüsusi rütbələr verir;
- 25) ümumi və qismən səfərbərlik elan edir, habelə səfərbərlik üzrə çağırılanları tərxis edir;
- 26) Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının müddətli hərbi xidmətə çağırılması və müddətli hərbi xidmətdə olan hərbi qulluqçuların ehtiyata buraxılması barədə qərarlar qəbul edir;
- 27) Azərbaycan Respublikasının Təhlükəsizlik Şurasını yaradır;
- 28) Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrinin təyinatı ilə bağlı olmayan vəzifələrin icrasına cəlb edilməsinə razılıq verilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdimat verir;
- 29) fəvqəladə və hərbi vəziyyət elan edir;
- 30) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin razılığı ilə müharibə elan edir və sülh bağlayır;
- 31) Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsində bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulmuş xərclər çərçivəsində xüsusi mühafizə xidmətləri yaradır;
- 32) Bu Konstitusiyaya ilə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin və məhkəmə orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilməyən digər məsələləri icra qaydasında həll edir.

Maddə 110. Qanunların imzalanması

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti qanunları ona təqdim olunmuş gündən başlayaraq 56 gün ərzində imzalayır. Qanun Azərbaycan Respublikası Prezidentinin etirazını doğurursa, o, qanunu imzalamayıb öz etirazları ilə birlikdə göstərilən müddət ərzində Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə qaytara bilər.

II. Konstitusiyaya qanunları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən imzalanmazsa, qüvvəyə minmir. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 83 səs çoxluğu ilə qəbul edilən qanunları 95 səs çoxluğu ilə,

63 səs çoxluğu ilə qəbul edilən qanunları isə 83 səs çoxluğu ilə yenidən qəbul edərsə, belə qanunlar təkrar səsvermədən sonra qüvvəyə minir.

Maddə 110¹. Dövlətlərarası və hökumətlərarası beynəlxalq müqavilələr bağlamaq hüququnun verilməsi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti dövlətlərarası və hökumətlərarası beynəlxalq müqavilələr bağlamaq hüququnu vitse-prezidentə, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin üzvlərinə və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müəyyən etdiyi digər şəxslərə verə bilər.

Maddə 111. Hərbi vəziyyət elan edilməsi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan Respublikası ərazisinin müəyyən hissəsi faktik işğal olunduqda, xarici dövlət və ya dövlətlər Azərbaycan Respublikasına müharibə elan etdikdə, Azərbaycan Respublikasına qarşı real silahlı hücum təhlükəsi yarandıqda, Azərbaycan Respublikasının ərazisi blokadaya alındıqda, habelə belə blokada üçün real təhlükə olduqda Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində və ya ayrı-ayrı yerlərində hərbi vəziyyət elan edir və bu barədə fərmanı 24 saat müddətində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin təsdiqinə verir.

Maddə 112. Fövqəladə vəziyyət tətbiq edilməsi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti təbii fəlakətlər, epidemiyalar, epizootiyalar, böyük ekoloji və başqa qəzalar baş verdikdə, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün pozulmasına, dövlətə qarşı qiyama və ya dövlət çevrilişinə yönəldilən hərəkətlər edildikdə, zorakılıqla müşayiət olunan kütləvi iğtişəşlər yarandıqda, vətəndaşların həyatı və təhlükəsizliyi, yaxud dövlət təsisatlarının normal fəaliyyəti üçün qorxu törədən digər münaqişələr meydana gəldikdə Azərbaycan Respublikasının ayrı-ayrı yerlərində fəvqəladə vəziyyət tətbiq edir və bu barədə qəbul etdiyi fərmanı 24 saat müddətində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin təsdiqinə verir.

Maddə 113. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktları

I. Ümumi qaydalar müəyyən etdikdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti fərmanlar, başqa məsələlər barəsində isə sərəncamlar qəbul edir.

II. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamlarında başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, onlar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Maddə 114. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin statusu

I. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti icra səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsinin təşkili məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetini yaradır.

II. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yuxarı icra orqanıdır.

III. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə tabedir və onun qarşısında cavabdehdir.

IV. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin iş qaydasını Azərbaycan Respublikasının Prezidenti müəyyənləşdirir.

Maddə 115. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin tərkibi

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin tərkibinə Azərbaycan Respublikasının Baş naziri, onun müavinləri, nazirlər və başqa mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri daxildirlər.

Maddə 116. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin istefası

Yeni seçilmiş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəsini tutduğu və səlahiyyətlərini icra etməyə başladığı gün Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikası Prezidentinə istefa verir.

Maddə 117. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin iclasları

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin iclaslarına, bir qayda olaraq, Azərbaycan Respublikasının Baş naziri sədrlik edir.

Maddə 118. Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin təyin edilməsi qaydası

I. Azərbaycan Respublikasının Baş nazirini Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin razılığı ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti təyin edir.

II. Azərbaycan Respublikasının Baş naziri vəzifəsinə namizədlik haqqında təklifi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti onun öz vəzifələrinin icrasına başladığı gündən bir ay və ya Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin istefa verdiyi gündən iki həftə müddətindən gec olmayaraq Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müzakirəsinə təqdim edir.

III. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikasının Baş naziri vəzifəsinə namizədlik haqqında qərarı həmin namizədləyin təqdim edildiyi gündən bir həftədən gec olmayaraq qəbul edir. Göstərilən qayda pozularsa və ya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdim etdiyi namizədlərin Azərbaycan Respublikasının Baş naziri vəzifəsinə təyin olunmasına üç dəfə razılıq verilməzsə, Azərbaycan

Respublikasının Prezidenti Azərbaycan Respublikasının Baş nazirini Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin razılığı olmadan təyin edə bilər.

Maddə 119. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin səlahiyyətləri

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti:

- Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin layihəsini hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim edir;
- Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin icrasını təmin edir;
- maliyyə-kredit və pul siyasətinin həyata keçirilməsini təmin edir;
- dövlət iqtisadi proqramlarının həyata keçirilməsini təmin edir;
- dövlət sosial təminat proqramlarının həyata keçirilməsini təmin edir;
- nazirliklərə və digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarına rəhbərlik edir, onların aktlarını ləğv edir;
- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin onun səlahiyyətlərinə aid etdiyi digər məsələləri həll edir.

Maddə 120. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin aktları

I. Ümumi qaydalar müəyyən etdikdə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti qərarlar, başqa məsələlər üzrə sərəncamlar qəbul edir.

II. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarında başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, onlar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Maddə 121. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin üzvlüyünə namizədlərə dair tələblər

Azərbaycan Respublikasının Baş naziri, Baş nazirin müavini, nazir, digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı rəhbəri vəzifəsinə seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, ali təhsilli, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı təyin edilir.

Maddə 122. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin üzvlərinə aid tələblər

Azərbaycan Respublikasının Baş naziri, onun müavinləri, nazirlər, digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri heç bir başqa seçkili və ya təyinatlı vəzifə tuta bilməzlər, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətindən başqa heç bir sahibkarlıq, kommersiya və digər ödənişli fəaliyyətlə məşğul ola bilməzlər, vəzifə maaşından, habelə elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətinə görə aldığı vəsaitdən başqa məvacib ala bilməzlər.

Maddə 123. Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin toxunulmazlığı

I. Səlahiyyət müddəti ərzində Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin şəxsiyyəti toxunulmazdır.

II. Azərbaycan Respublikasının Baş naziri cinayət başında yaxalanma hallarından başqa tutula bilməz, cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz, onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə bilməz, axtarısa məruz qala bilməz, şəxsi müayinə edilə bilməz.

III. Azərbaycan Respublikasının Baş naziri cinayət başında yaxalanarsa tutula bilər. Belə olduqda onu tutan orqan bu barədə dərhal Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroruna xəbər verməlidir.

IV. Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin toxunulmazlığına yalnız Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən xitam verilə bilər.

Maddə 124. Yerlərdə icra hakimiyyəti

I. Yerlərdə icra hakimiyyətini yerli icra hakimiyyətlərinin başçıları həyata keçirirlər.

II. İcra hakimiyyəti başçılarını Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.

III. Yerli icra hakimiyyətlərinin səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti müəyyən edir.

7-ci fəsil. Məhkəmə hakimiyyəti

Maddə 125. Məhkəmə hakimiyyətinin həyata keçirilməsi

I. Azərbaycan Respublikasında məhkəmə hakimiyyətini ədalət mühakiməsi yolu ilə yalnız məhkəmələr həyata keçirirlər.

II. Məhkəmə hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi, Azərbaycan Respublikasının *apellyasiya məhkəmələri*, Azərbaycan Respublikasının ümumi məhkəmələri və digər ixtisaslaşdırılmış məhkəmələri həyata keçirirlər.

III. Məhkəmə hakimiyyəti Konstitusiyaya, mülki və cinayət məhkəmə icraatı vasitəsilə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər vasitələrlə həyata keçirilir.

IV. *Cinayət məhkəmə icraatında* Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu və müdafiə tərəfi iştirak edir.

V. Məhkəmə quruluşu və məhkəmə icraatı qaydası qanunla müəyyən olunur.

VI. Məhkəmələrin səlahiyyətlərinin dəyişdirilməsi məqsədilə müəyyən olunmamış hüquqi üsulların tətbiq edilməsi və fəvqəladə məhkəmələrin yaradılması qadağandır.

VII. Məhkəmə icraatı həqiqətin müəyyən edilməsini təmin etməlidir.

Maddə 126. Hakimliyə namizədlərə aid tələblər

I. Seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, ali hüquq təhsilli və hüquqşünas ixtisası üzrə 5 ildən artıq işləyən Azərbaycan Respublikası vətəndaşları hakim ola bilərlər.

II. Hakimlər heç bir başqa seçkili və təyinatlı vəzifə tuta bilməzlər, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətindən başqa heç bir sahibkarlıq, kommersiya və digər ödənişli fəaliyyətlə məşğul ola bilməzlər, siyasi fəaliyyətlə məşğul ola bilməz və siyasi partiyalara üzv ola bilməzlər, vəzifə maaşından, habelə elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətinə görə aldığı vəsaitdən başqa məvacib ala bilməzlər.

Maddə 127. Hakimlərin müstəqilliyi, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin əsas prinsipləri və şərtləri

I. Hakimlər müstəqildir, yalnız Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına tabedirlər və səlahiyyətləri müddətində dəyişilməzdirlər.

II. Hakimlər işlərə qərəzsiz, ədalətlə, tərəflərin hüquq bərabərliyinə, faktlara əsasən və qanuna müvafiq baxırlar.

III. Hər hansı bir şəxs tərəfindən və hər hansı bir səbəbdən bilavasitə, yaxud dolayı yolla məhkəmə icraatına məhdudiyyət qoyulması, qanuna zidd təsir, hədə və müdaxilə edilməsi yolverilməzdir.

IV. Ədalət mühakiməsi vətəndaşların qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi əsasında həyata keçirilir.

V. Bütün məhkəmələrdə işlərin icraatı açıq aparılır.

İşə qapalı iclasda baxılmasına yalnız o halda icazə verilir ki, məhkəmə açıq icraatın dövlət, peşə və kommersiya sirrinin açılmasına səbəb olacağını güman edir, ya da vətəndaşların şəxsi və ya ailə həyatının məxfiliyini qorumaq zərurətinin mövcudluğunu müəyyən edir.

VI. Qanunda nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, cinayət işlərinin qiyabi məhkəmə icraatına yol verilmir.

VII. Məhkəmə icraatı çəkişmə prinsipi əsasında həyata keçirilir.

VIII. Məhkəmə icraatının istənilən mərhələsində hər kəsin müdafiə hüququ təmin olunur.

IX. Ədalət mühakiməsi təqsirsizlik prezumpsiyasına əsaslanır.

X. Azərbaycan Respublikasında məhkəmə icraatı Azərbaycan Respublikasının dövlət dilində və ya müvafiq yerin əhalisinin çoxluq təşkil edən hissəsinin dilində aparılır. İşin iştirakçısı olub məhkəmə icraatının aparıldığı dili bilməyən şəxslərin işin materialları ilə tam tanış olmaq, məhkəmədə tərcüməçi vasitəsi ilə iştirak etmək və məhkəmədə ana dilində çıxış etmək hüququ təmin edilir.

Maddə 128. Hakimlərin toxunulmazlığı

I. Hakimlər toxunulmazdırlar.

II. Hakim cinayət məsuliyyətinə yalnız qanunda nəzərdə tutulan qaydada cəlb oluna bilər.

III. Hakimlərin səlahiyyətlərinə yalnız qanunda nəzərdə tutulmuş əsaslara və qaydalara müvafiq surətdə xitam verilə bilər.

IV. Hakimlərin vəzifədən kənarlaşdırılması təşəbbüsünü hakimlər cinayət törətdikdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin rəyi əsasında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qarşısında irəli sürə bilər. Müvafiq rəyi Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sorğusundan sonra 30 gün müddətində təqdim etməlidir.

V. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi və Azərbaycan Respublikası *apellyasiya məhkəmələri* hakimlərinin işdən kənarlaşdırılması haqqında qərar Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində 83 səs çoxluğu ilə qəbul edilir; başqa hakimlərin işdən kənarlaşdırılması haqqında qərar Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində 63 səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

Maddə 129. Məhkəmə qərarları və onların icrası

I. Məhkəmənin qəbul etdiyi qərarlar dövlətin adından çıxarılır və onların icrası məcburidir.

II. Məhkəmə qərarının icra olunmaması qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

III. Məhkəmə qərarı qanuna və sübutlara əsaslanmalıdır.

Maddə 130. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi

I. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi 9 hakimdən ibarətdir.

II. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin hakimlərini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi təyin edir.

III. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sorğusu əsasında aşağıdakı məsələləri həll edir:

1) Azərbaycan Respublikası qanunlarının, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamlarının, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarlarının, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarının, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğunluğu;

2) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarının, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının Azərbaycan Respublikası qanunlarına uyğunluğu;

3) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına uyğunluğu;

4) Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin qərarlarının qanunda nəzərdə tutulmuş hallarda Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğu;

5) bələdiyyə aktlarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına, Azərbaycan Respublikası qanunlarına, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına (Naxçıvan Muxtar Respublikasında həm də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına və Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına) uyğunluğu;

6) Azərbaycan Respublikasının qüvvəyə minmiş dövlətlərarası müqavilələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğunluğu; Azərbaycan Respublikasının hökumətlərarası müqavilələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğu;

7) Naxçıvan Muxtar Respublikası Konstitusiyasının, qanunlarının, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin qərarlarının və Nazirlər Kabinetinin qərarlarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğunluğu; Naxçıvan Muxtar Respublikası qanunlarının, Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının, Azərbaycan Respublikası qanunlarına uyğunluğu; Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına uyğunluğu;

8) qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri arasında səlahiyyətlər bölgüsü ilə bağlı mübahisələr.

IV. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sorğusu əsasında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını və qanunlarını şərh edir.

V. Hər kəs onun hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada bu maddənin III hissəsinin 1—7-ci bəndlərində göstərilən məsələlərin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpa edilməsi məqsədi ilə şikayət verə bilər.

VI. Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmələr insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi məsələləri ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və qanunlarının şərh edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət edə bilərlər.

VII. Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili insan hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada bu maddənin III hissəsinin 1—7-ci bəndlərində göstərilən məsələlərin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə sorğu verə bilər.

VIII. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi bu Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş digər səlahiyyətləri də həyata keçirir.

IX. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi öz səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərə dair qərarlar qəbul edir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin qərarı Azərbaycan Respublikası ərazisində məcburi qüvvəyə malikdir. *Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin qərarları dərc edilməlidir.*

X. Qanunlar və digər aktlar, yaxud onların ayrı-ayrı müddəaları, Azərbaycan Respublikasının hökumətlərarası müqavilələri Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin qərarında müəyyən edilmiş müddətdə qüvvədən düşür; Azərbaycan Respublikasının dövlətlərarası müqavilələri qüvvəyə minmir.

Maddə 131. Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi

I. Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi ümumi və ixtisaslaşdırılmış məhkəmələrin icraatına aid edilən mülki, cinayət və digər işlər üzrə ali məhkəmə orqanıdır; o, *kassasiya qaydasında ədalət mühakiməsini həyata keçirir*; məhkəmələrin praktikasına aid məsələlər üzrə izahatlar verir.

II. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimlərini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi təyin edir.

III. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin qərarları dərc edilməlidir.

Maddə 132. Azərbaycan Respublikasının apellyasiya məhkəmələri

I. Azərbaycan Respublikasının apellyasiya məhkəmələri qanunla onların səlahiyyətlərinə aid edilmiş işlər üzrə yuxarı instansiya məhkəmələridir.

II. Azərbaycan Respublikasının apellyasiya məhkəmələrinin hakimlərini Azərbaycan Respublikası prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi təyin edir.

Maddə 133. Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu

I. Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada və hallarda qanunların icra və tətbiq olunmasına nəzarət edir; qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət işləri başlayır və istintaq aparır; məhkəmədə dövlət ittihamını müdafiə edir; məhkəmədə iddia qaldırır; məhkəmə qərarlarından protest verir.

II. Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu ərazi və ixtisaslaşdırılmış prokurorların Azərbaycan Respublikası Baş prokuroruna tabeliyinə əsaslanan vahid mərkəzləşdirilmiş orqandır.

III. Azərbaycan Respublikasının Baş prokurorunu Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin razılığı ilə vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.

IV. Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun müavinlərini, respublika ixtisaslaşdırılmış prokurorluqlara rəhbərlik edən prokurorları, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Prokurorunu Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.

V. Ərazi və ixtisaslaşdırılmış prokurorları Azərbaycan Respublikası Prezidentinin razılığı ilə Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.

8-ci fəsil. Naxçıvan Muxtar Respublikası

Maddə 134. Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusu

I. Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycan Respublikasının tərkibində muxtar dövlətdir.

II. Naxçıvan Muxtar Respublikasının statusu bu Konstitusiyaya ilə müəyyən edilir.

III. Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycan Respublikasının ayrılmaz tərkib hissəsidir.

IV. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası, qanunları, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanları və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində məcburidir.

V. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin qəbul etdiyi Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyası və qanunları müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına; Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabinetinin qəbul etdiyi qərarlar Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına, qanunlarına, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına zidd olmamalıdır.

VI. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyası Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə Azərbaycan Respublikasının prezidenti tərəfindən təqdim edilir və Konstitusiyaya Qanunu ilə təsdiq edilir.

Maddə 135. Naxçıvan Muxtar Respublikasında hakimiyyətlərin bölünməsi

I. Naxçıvan Muxtar Respublikasının qanunvericilik hakimiyyətini Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi, icra hakimiyyətini Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti, məhkəmə hakimiyyətini Naxçıvan Muxtar Respublikasının məhkəmələri həyata keçirir.

II. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə onun səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərin həllində, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, qanunları və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanları ilə onun səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərin həllində, Naxçıvan Muxtar Respublikasının məhkəmələri isə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası və qanunları ilə onların səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərin həllində müstəqildir.

Maddə 136. Naxçıvan Muxtar Respublikasının ali vəzifəli şəxsi

Naxçıvan Muxtar Respublikasının ali vəzifəli şəxsi Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədridir.

Maddə 137. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi

I. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi 45 üzvdən ibarətdir.

II. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin səlahiyyət müddəti 5 ildir.

III. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədrini və onun müavinlərini seçir, daimi və digər komissiyalar təşkil edir.

Maddə 138. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin müəyyən etdiyi ümumi qaydalar

I. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi aşağıdakılara dair ümumi qaydalar müəyyən edir:

- 1) Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə seçkilər;
- 2) vergilər;
- 3) Naxçıvan Muxtar Respublikası iqtisadiyyatının inkişafı istiqamətləri;
- 4) sosial təminat;
- 5) ətraf mühitin qorunması;
- 6) turizm;
- 7) səhiyyə, elm, mədəniyyət.

II. Bu maddədə göstərilən məsələlərə dair Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi qanunlar qəbul edir.

Maddə 139. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin həll etdiyi məsələlər

I. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi aşağıdakı məsələləri həll edir:

- 1) Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin işinin təşkili;
- 2) Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinin təsdiqi;
- 3) Naxçıvan Muxtar Respublikasının iqtisadi və sosial proqramlarının təsdiqi;
- 4) Naxçıvan Muxtar Respublikası Baş nazirinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi;
- 5) Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti tərkibinin təsdiqi;
- 6) Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabinetinə etimad.

II. Bu maddədə göstərilən məsələlərə dair Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi qərarlar qəbul edir.

Maddə 140. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti

I. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabinetinin tərkibini Naxçıvan Muxtar Respublikası Baş nazirinin təklifi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi təsdiq edir.

II. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Baş nazirini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi təyin edir.

III. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti:

- muxtar respublika büdcəsinin layihəsini hazırlayıb Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə təqdim edir;
- muxtar respublikanın büdcəsini icra edir;
- muxtar respublikanın iqtisadi proqramlarının həyata keçirilməsini təmin edir;
- muxtar respublikanın sosial proqramlarının həyata keçirilməsini təmin edir;
- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin onun səlahiyyətlərinə aid etdiyi digər məsələləri həll edir.

IV. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabineti qərar və sərəncamlar qəbul edir.

Maddə 141. Naxçıvan Muxtar Respublikasında yerli icra hakimiyyəti

Naxçıvan Muxtar Respublikasında yerli icra hakimiyyətlərinin başçılarını Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi sədrinin təqdimatı əsasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti təyin edir.

Dördüncü bölmə. Yerli özünüidarəetmə

9-cu fəsil. Bələdiyyələr

Maddə 142. Yerlərdə özünüidarənin təşkili

I. Yerli özünüidarəni bələdiyyələr həyata keçirir.

II. Bələdiyyələr seçkilər əsasında yaradılır.

III. Bələdiyyələrin statusunun əsasları bu Konstitusiyaya ilə, bələdiyyələrə seçkilərin qaydaları isə qanunla müəyyən edilir.

Maddə 143. Bələdiyyələrin işinin təşkili

I. Bələdiyyə öz fəaliyyətini iclaslar, daimi və başqa komissiyalar vasitəsi ilə həyata keçirir.

II. Bələdiyyənin iclaslarını bələdiyyənin sədri çağırır.

Maddə 144. Bələdiyyələrin səlahiyyətləri

I. Bələdiyyələrin iclaslarında aşağıdakı məsələlər həll edilir:

1) bələdiyyə üzvlərinin səlahiyyətlərinin tanınması, qanunla müəyyən edilmiş hallarda onların səlahiyyətlərinin itirilməsi və səlahiyyətlərinə xitam verilməsi;

2) bələdiyyənin rəqlamentinin təsdiq edilməsi;

3) bələdiyyənin sədrinin və onun müavinlərinin, daimi və başqa komissiyaların seçilməsi;

4) yerli vergilərin və ödənişlərin müəyyən edilməsi;

5) yerli büdcənin və onun icrası haqqında hesabatların təsdiq edilməsi;

6) bələdiyyə mülkiyyətinə sahiblik, ondan istifadə və onun barəsində sərəncam;

7) yerli sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramlarının qəbul və icra edilməsi;

8) yerli iqtisadi inkişaf proqramlarının qəbul və icra edilməsi;

9) yerli ekoloji proqramların qəbul və icra edilməsi.

II. Bələdiyyələrə qanunvericilik və icra hakimiyyətləri tərəfindən əlavə səlahiyyətlər də verilə bilər. Bu səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi üçün bələdiyyə üzrə müvafiq zəruri maliyyə vəsaiti də ayrılmalıdır. Belə səlahiyyətlərin həyata keçirilməsinə müvafiq olaraq qanunvericilik və icra hakimiyyətləri nəzarət edirlər.

Maddə 145. Bələdiyyələrin qərarları

I. Bələdiyyənin iclaslarında baxılan məsələlərə dair qərarlar qəbul edilir.

II. Bələdiyyənin qərarları bələdiyyə üzvlərinin sadə səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

III. Yerli vergilər və ödənişlər ilə bağlı qərarlar bələdiyyə üzvlərinin üçdə iki səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

Maddə 146. Bələdiyyələrin müstəqilliyinin təminatı

I. Bələdiyyələr öz səlahiyyətlərini həyata keçirməkdə müstəqildirlər, bu isə bələdiyyə ərazisində yaşayan vətəndaşlar qarşısında onların məsuliyyətini istisna etmir. Bələdiyyə üzvlərinin seçilməsi, səlahiyyətlərinin dayandırılması və ya səlahiyyətlərinə xitam verilməsi, bələdiyyələrin vaxtından əvvəl buraxılması halları və qaydası qanunla müəyyən edilir.

II. Bələdiyyələrin öz səlahiyyətlərini müstəqil həyata keçirməsi Azərbaycan dövlətinin suverenliyinə xələl gətirə bilməz.

III. Dövlət bələdiyyələrin fəaliyyətinə nəzarət edir.

IV. Qanunla müəyyən edilmiş hallarda və qaydada bələdiyyələr öz fəaliyyətləri barəsində Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə hesabat təqdim edirlər.

V. Bələdiyyələrin məhkəmə tərəfindən müdafiəsinə, dövlət hakimiyyəti orqanlarının qərarları nəticəsində yaranan əlavə xərclərinin ödənilməsinə təminat verilir.

Maddə 146¹. Bələdiyyələrin məsuliyyəti

Bələdiyyələr, bələdiyyə qulluqçuları ilə birlikdə, bələdiyyə qulluqçularının qanuna zidd hərəkətləri və hərəkətsizliyi nəticəsində insan hüquq və azadlıqlarına dəymiş ziyana görə və onların təminatının pozulmasına görə mülki məsuliyyət daşıyırlar.

Beşinci bölmə. Hüquq və qanun

10-cu fəsil. Qanunvericilik sistemi

Maddə 147. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsi

I. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Azərbaycan Respublikasında ən yüksək hüquqi qüvvəyə malikdir.

II. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası birbaşa hüquqi qüvvəyə malikdir.

III. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sisteminin əsasıdır.

Maddə 148. Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sisteminə daxil olan aktlar

I. Qanunvericilik sistemi aşağıdakı normativ hüquqi aktlardan ibarətdir:

- 1) Konstitusiya;
- 2) referendumla qəbul edilmiş aktlar;
- 3) qanunlar;
- 4) fərmanlar;
- 5) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları;
- 6) mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktları.

II. Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr Azərbaycan Respublikasının hüquq sisteminin ayrılmaz tərkib hissəsidir.

III. Naxçıvan Muxtar Respublikasında həm də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyası və qanunları, Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları hüquqi qüvvəyə malikdir.

IV. Naxçıvan Muxtar Respublikasının qanunvericilik sistemi Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sisteminə uyğun olmalıdır.

V. Öz səlahiyyətləri daxilində yerli icra hakimiyyəti orqanları qanunvericilik sisteminə daxil olan aktlara zidd gəlməyən normativ xarakterli aktlar qəbul edə bilərlər.

Maddə 149. Normativ hüquqi aktlar

I. Normativ hüquqi aktlar hüquqa və haqq-ədalətə (bərabər mənafelərə bərabər münasibətə) əsaslanmalıdır.

II. Referendumla qəbul olunmuş aktlar yalnız dərc edildikdə onların tətbiqi və icrası vətəndaşlar, qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti, hüquqi şəxslər və bələdiyyələr üçün məcburidir.

III. Qanunlar Konstitusiyaya zidd olmamalıdır. Yalnız dərc edilmiş qanunların tətbiqi və icrası bütün vətəndaşlar, *qanunvericilik, icra* və məhkəmə hakimiyyəti, hüquqi şəxslər və bələdiyyələr üçün məcburidir.

IV. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına zidd olmamalıdır. Yalnız dərc edilmiş fərmanların tətbiqi və icrası bütün vətəndaşlar, icra hakimiyyəti orqanları, hüquqi şəxslər üçün məcburidir.

V. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına zidd olmamalıdır. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları yalnız dərc edildikdə onların tətbiqi və icrası vətəndaşlar, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları, hüquqi şəxslər üçün məcburidir.

VI. Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının aktları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına zidd olmamalıdır.

VII. Fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdıran, hüquq məsuliyyətini aradan qaldıran və ya yüngülləşdirən normativ hüquqi aktların qüvvəsi geriye şamil edilir. Başqa normativ hüquqi aktların qüvvəsi geriye şamil edilmir.

VIII. Normativ hüquqi aktlar dərc edilməlidir. Heç kəs dərc edilməmiş normativ hüquqi aktın icrasına (ona riayət olunmasına) məcbur edilə bilməz və belə aktın icra olunmamasına (ona riayət olunmamasına) görə məsuliyyətə cəlb edilə bilməz. Normativ hüquqi aktların dərc edilməsi qaydası Konstitusiya qanunu ilə müəyyən edilir.

Maddə 150. Bələdiyyə aktları

I. Bələdiyyələrin qəbul etdikləri aktlar hüquqa və haqq-ədalətə (bərabər mənafelərə bərabər münasibətə) əsaslanmalı, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fərmanlarına, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına (Naxçıvan Muxtar Respublikasında isə həm də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına, Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına) zidd olmamalıdır.

II. Bələdiyyənin qəbul etdiyi aktın icrası onun ərazisində yaşayan vətəndaşlar və onun ərazisində yerləşən hüquqi şəxslər üçün məcburidir.

Maddə 151. Beynəlxalq aktların hüquqi qüvvəsi

Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sisteminə daxil olan normativ hüquqi aktlar ilə (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və referendumla qəbul edilən aktlar istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr arasında ziddiyyət yaranarsa, beynəlxalq müqavilələr tətbiq edilir.

11-ci fəsil. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər

Maddə 152. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklərin qəbul edilməsi qaydası

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının mətnində dəyişikliklər yalnız referendumla qəbul edilə bilər.

Maddə 153. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətnində dəyişikliklərin təklif edilməsi qaydası

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətnində dəyişiklikləri Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi və ya Azərbaycan Respublikasının Prezidenti təklif etdikdə, təklif olunan dəyişikliklərə dair əvvəlcədən Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəyi alınır.

Maddə 154. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin səlahiyyətlərinin məhdudlaşdırılması

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi referendumla qəbul olunmuş Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətnində dəyişikliklərə dair qərar qəbul edə bilməz.

Maddə 155. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər təklif edilməsi təşəbbüsünün məhdudlaşdırılması

Bu Konstitusiyanın 1-ci, 2-ci, 6-cı, 7-ci, 8-ci və 21-ci maddələrində dəyişikliklər və ya onların ləğv edilməsi haqqında, 3-cü fəslində nəzərdə tutulmuş insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqlarının ləğvi və ya Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulduğundan daha artıq dərəcədə məhdudlaşdırılması haqqında təkliflər referendumla çıxarıla bilməz.

12-ci fəsil. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələr

I. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına əlavələr Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində 95 səs çoxluğu ilə Konstitusiyaya qanunları şəklində qəbul edilir.

II. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələr haqqında Konstitusiyaya qanunları Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində iki dəfə səsə qoyulur. İkinci səsvermə birincidən 6 ay sonra keçirilir.

III. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələr haqqında Konstitusiyaya qanunları həm birinci, həm də ikinci səsvermədən sonra bu Konstitusiyada qanunlar üçün nəzərdə tutulmuş qaydada Azərbaycan Respublikası Prezidentinə imzalanmaq üçün təqdim olunur.

IV. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələr haqqında Konstitusiyaya qanunları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən ikinci səsvermədən sonra imzalandıqda qüvvəyə minir.

V. Konstitusiyaya qanunları Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının ayrılmaz hissəsidir və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının əsas mətninə zidd olmamalıdır.

Maddə 157. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına əlavələrin təklif edilməsi təşəbbüsü

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və ya Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin azı 63 deputatı təklif edə bilər.

Maddə 158. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əlavələrin təklif edilməsi təşəbbüsünün məhdudlaşdırılması

Bu Konstitusiyanın birinci bölməsində əks etdirilmiş müddəalarla əlaqədar Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına əlavələr təklif edilə bilməz.

Keçid müddəaları

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası referendumla qəbul edildikdən sonra rəsmən dərc olunduğu gündən qüvvəyə minir. Bu Konstitusiyanın qüvvəyə mindiyi gündən 1978-ci il aprelin 21-də qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (Əsas Qanunu) qüvvədən düşür.

2. Bu Konstitusiyanın qüvvəyə minməsinə qədər seçilmiş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti bu Konstitusiyaya ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə aid edilmiş səlahiyyətləri həyata keçirir.

3. Bu Konstitusiyanın 101-ci maddəsinin 5-ci hissəsi bu Konstitusiyaya qəbul edildikdən sonra seçilən Azərbaycan Respublikası Prezidentinə şamil edilir.

4. Azərbaycan Respublikası xalq deputatlarının və Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin yaratdığı Milli Məclisin səlahiyyətləri yeni seçilmiş Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk iclas günü başa çatır.

Yeni seçilmiş Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk iclası Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin azı 83 deputatının seçildiyi gündən bir həftə sonra keçirilir. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk sessiyası 1996-cı il mayın 31-dək davam edir.

1995-ci il avqustun 15-də qəbul edilmiş «Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilər haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 85-ci maddəsi bu Qanun əsasında seçilmiş Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin birinci çağırışının səlahiyyətləri bitənədək qüvvədədir.

5. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Konstitusiyanın qüvvəyə mindiyi gündən bu Konstitusiyada müəyyən edilən səlahiyyətləri həyata keçirir.

6. Bu Konstitusiyaya qüvvəyə mindiyi gündən Azərbaycan Respublikası yerli Xalq Deputatları Sovetlərinin səlahiyyətlərinə xitam verilir.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə Azərbaycan Respublikasının yerli Xalq Deputatları Sovetlərinə aid edilmiş səlahiyyətləri yerli icra hakimiyyəti orqanları həyata keçirir.

7. Bu Konstitusiyaya qüvvəyə mindikdən sonra iki il müddətində yerli özünüidarə haqqında qanun qəbul edilməli və bələdiyyələrə seçkilər keçirilməlidir.

8. Bu Konstitusiyanın qəbul edildiyi günədək Azərbaycan Respublikasının ərazisində qüvvədə olan qanunlar və başqa normativ hüquqi aktlar bu Konstitusiyaya zidd olmayan hissədə qüvvəsini saxlayır.

9. Bu Konstitusiyaya qüvvəyə minənədək fəaliyyət göstərən Azərbaycan Respublikasının məhkəmələri ədalət mühakiməsini bu Konstitusiyada müəyyən edilən səlahiyyətlərə və prinsiplərə uyğun həyata keçirir.

10. Bu Konstitusiyaya qüvvəyə mindiyi gündən bir il ərzində hakimlərin statusu, məhkəmə quruluşu və məhkəmə islahatı ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının bu Konstitusiyaya uyğun olan qanunvericiliyi qəbul edilməlidir və Azərbaycan Respublikası məhkəmələrinin hakimləri yenidən təyin edilməlidir.

Həmin qanunvericilik qəbul edilənədək hakimlərin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi bu Konstitusiyaya qüvvəyə minənədək qüvvədə olan qanunvericilik əsasında həyata keçirilir.

11. Bu Konstitusiyaya qüvvəyə mindiyi gündən bir il müddətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilməli və Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi yaradılmalıdır. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi yaradılanadək bu Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin səlahiyyətləri həyata keçirilmir. Bu Konstitusiyanın 130-cu maddəsinin üçüncü hissəsinin 7-ci bəndində nəzərdə tutulmuş məsələni Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi həll edir.

12. Azərbaycan Respublikasının Ali Arbitraj Məhkəməsi bu Konstitusiyanın qüvvəyə mindiyi gündən Azərbaycan Respublikasının İqtisad Məhkəməsi adlanır və qüvvədə olan qanunvericiliklə müəyyən olunmuş səlahiyyətləri həyata keçirir.

-
- 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmişdir. 1995-ci il noyabrın 27-dən qüvvəyə minmişdir.
 - 2002-ci il avqustun 24-də ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmiş dəyişikliklərlə.
 - 2009-cu il martın 18-də ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmiş əlavə və dəyişikliklərlə.
 - 2016-cı il sentyabrın 26-da keçirilmiş ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmiş əlavə və dəyişikliklərlə.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

Конституция Азербайджанской Социалистической Советской Республики (Утверждена 1-ым Всеазербайджанским съездом Советов 19 мая 1921 г.). Баку, 1921.

Конституция (Основной закон) Азербайджанской Социалистической Советской Республики (Утвержденная Всеазербайджанским съездом советов V созыва 26-го марта 1927 года). Баку, 1927.

Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Konstitusiyası (Əsas Qanunu) (Ümumazərbaycan fəvqəladə IX Sovetlər qurultayının 14 mart 1937-ci il tarixli qərarı ilə təsdiq edilmişdir). Bakı, 1937.

Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Konstitusiyası (Əsas Qanunu). (1978-ci il aprelin 21-də doqquzuncu çağırış Azərbaycan SSR Ali Sovetinin növbədənənar yeddinci sessiyasında qəbul edilmişdir). Bakı, 1978.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. 1995-ci il noyabrın 12-də keçirilən Azərbaycan Respublikası referendumunda qəbul olunmuşdur. (24 avqust 2002-ci il və 18 mart 2009-cu il tarixli ümumxalq səsverməsi (referendum) ilə edilmiş dəyişikliklərlə). Bakı, 2009.

Azərbaycan Milli Ensiklopediyası. 25 cildə. "Azərbaycan" cildi. Bakı, 2007.

Allahverdiyev S.S. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və hüququnun əsasları. Bakı, 2005.

Əsgərov Z.A. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və hüququnun əsasları. Bakı, 2005

İnternet resursları

www.president.az
<http://www.constcourt.gov.az>
www.preslib.az
www.e-qanun.az
www.azertag.com
www.vesconsultancy.com
www.meclis.gov.az